Riksdagens protokoll
1991/92:75

Torsdagen den 12 mars

Kl. 12.00–16.56

Svar på interpellationer

1 § Avsägelse

Förste vice talmannen meddelade att *Stina Eliasson* (c) avsagt sig uppdraget att vara suppleant i arbetsmarknadsutskottet.

Kammaren biföll denna framställning.

2 § Anmälan om kompletteringsval till arbetsmarknadsutskottet

Förste vice talmannen meddelade att Centerns valberedning på grund av uppkommen vakans anmält Tage Påhlsson som ny suppleant i arbetsmarknadsutskottet efter Stina Eliasson.

Förste vice talmannen förklarade vald till

suppleant i arbetsmarknadsutskottet
Tage Påhlsson (c)

3 § Svar på interpellation 1991/92:91 om åtgärder mot narkotikasmuggling

Anf. 1 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Sten Andersson i Malmö har frågat finansminister Anne Wibble vilka åtgärder hon är beredd att vidta med anledning av uppgifterna om en omfattande knarksmuggling från/via Polen till Sverige. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Tullens bekämpning av narkotikasmuggling är ett viktigt led i samhällets insatser mot narkotika. Att ge tullen erforderliga resurser för denna uppgift har sedan länge prioriterats i budgetarbetet hos såväl regering som riksdag. Det är således inte så som Sten Andersson i Malmö påstår, att välbehövliga satsningar på tullens narkotikabekämpning har uteblivit. Jag vill därför här bara ge några exempel på åtgärder som har vidtagits för att förstärka tullens insatser för narkotikabekämpningen.

Riksdagen har tidigare anvisat särskilda medel för inrättande av två rör-

liga gränskontrollstyrkor för Södra resp. Västra tullregionen, vilka har inlett sin verksamhet under senare delen av 1989. Kontrollstyrkorna består vardera av 19 man som disponerar specialfordon, narkotikahundar och teknisk utrustning för narkotikabekämpning och är avsedda att sättas in inom stora geografiska verksamhetsområden med huvudinriktning på införselorter med betydande gods-och persontrafik. Den för Polentrafiken aktuella styrka Syd är stationerad i Malmö och Helsingborg, men skall även vara operativ på de övriga införselorterna i södra Sverige. Ytterligare en gränskontrollstyrka har byggts upp, nämligen den inom Östra tullregionen, vilket bl.a. skall kunna möjliggöra mer frekventa kontrollinsatser mot Polentrafiken i Oxelösund. Även i Norra tullregionen förstärks insatserna genom att medel för narkotikautrustning har föreslagits i årets budgetproposition.

Vissa medel har också tidigare anvisats för en utbyggnad av tullens spaningsregister SPADI, som i samband med polisens spaningsregister ger viktigt informationsstöd i tullkriminal- och tullkontrollarbetet. Regeringen har även i årets budgetproposition föreslagit att generaltullstyrelsen får de medel som man har begärt för en fortsatt utbyggnad av terminaler i SPADI-systemet till bl.a. de tullplatser som bedöms få en förändrad hot- och trafikbild.

Sedan november 1991 är ett tullsamarbetsavtal med Polen i kraft, och med stöd av detta har ett lokalt tullsamarbete mellan färjeorterna kunnat formaliseras. I årets budgetproposition har regeringen vidare föreslagit att medel anvisas för att öka antalet sambandsmän i Europa med en tullsambandsman i Polen, med ett arbetsområde som också omfattar Ungern och Tjeckoslovakien.

Inom tullverket har vidare utarbetats en ny kontrollstrategi som avser att göra kontrollen av narkotikainflödet effektivare. Strategin innebär en ökad målinriktning och rörlighet i kontrollarbetet med möjlighet till överraskning och kraftsamling i tullinsatserna med en breddad och fördjupad underrättelseverksamhet som grund. Utvecklat samarbete såväl med myndigheter och näringsliv inom landet som på det internationella planet är viktiga inslag i den nya kontrollstrategin, som också kan ses som en förberedelse inför en svensk anslutning till EG.

Det är således, som framgår av min redogörelse, betydande resurser som årligen avsätts för att bekämpa narkotikasmugglingen. Denna verksamhet, som tullkontrollen i allt högre grad kommit att inriktas på, har också undantagits från de olika sparkrav som under åren har uppställts i budgetarbetet.

Även om det således har gjorts många offensiva satsningar på tullens narkotikabekämpning är det naturligtvis viktigt att inte låta sig nöja med detta. Utvecklingen i Östeuropa med den ökade rörligheten över gränserna är en hotbild i sammanhanget som måste ägnas stor uppmärksamhet och noga följas upp. Jag har också förstått att tullverket gör samma bedömning och noga följer trafikutvecklingen på bl.a. Polen, och när så är påkallat gör de omfördelningar av tullresurserna som bedöms nödvändiga.

Anf. 2 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret.

Det är inte ofta man erkänner att man lämnat fel uppgifter i en interpella-

tion. Det var bättre att jag hade fel än att tullen hade dåliga resurser. Men det finns, herr talman, en förklaring.

I ett stort nyhetsinslag i TV i södra Sverige för några månader sedan talade man om från tullen i Ystad, att det var mer eller mindre fritt fram när det gällde att komma in till Sverige den vägen. Detta fick stort genomslag i pressen, och t.o.m. norska massmedia och den norska tullen började ställa litet besvärliga frågor.

Nu är det bra att detta har rättats till, och jag tycker att det är en bra förklaring och en bra beskrivning som statsrådet i dag har gett när det gäller den svenska tullens möjligheter att arbeta och agera. Det var skillnad, måste jag tyvärr säga, när Bengt Westerberg häromdagen var ute och retade upp framför allt tullarna i Trelleborg i ett ämne som han tydligen inte är lika insatt i som statsrådet Lundgren.

Det finns en del skönhetsfläckar. De mobila styrkorna är bra, men de är låsta vid ett schema under ganska lång tid. Vad man t.ex. vill ha i Trelleborg är möjlighet att disponera den ordinarie personalen på bättre sätt än man kan göra i dag.

Det samarbetsavtal mellan Sverige och Polen som statsrådet talar om är, om man skall var ärlig, ännu så länge inte mer än ett avtal på papperet. Polen är en ny, ung nation, och det finns språkproblem som gör att det inte ännu har fungerat. Vi kan bara hoppas att det blir bättre framöver.

Här finns en del problem som kanske främst är interna tullproblem och som väl inte riksdagen skall lägga sig i, men som det ändå kan vara bra att aktualisera. I Trelleborg har man t.ex. 156 tjänster, men bara 145 har besatts. Man får inte pengar för de tjänster som är besatta, t.ex. för att kunna användas till övertidsinsatser, som är mycket effektiva. Framför allt tack vare att man fick ett extra anslag – och kanske måste vänta på pengar långt in på hösten detta år – lyckades man till stora delar stoppa den s.k. polacktrafiken. Polackerna åkte från Tyskland till Sverige och kom kl. 2 på natten. Då fanns det bara två tullare, och det var i stort sett fritt fram. Sedan satte tullen i Trelleborg in extra resurser – för pengar som man ännu inte har fått – och lyckades bekämpa den här verksamheten. Nu är det kanske en budgetfråga inom tullverket. Men jag tycker att tullverket bör skaffa sig en så pass modern budgetteknik att man kan vara mera rationell än vad man har varit tidigare.

Herr talman! Vid mina kontakter med tullare och andra har jag fått förslag om att man skulle kunna effektivisera verksamheten litet bättre än vad som sker i dag. Man kan t.ex. låta passpolisen och tullen samarbeta och använda sin kapacitet bättre än i dag. Det är nu litet konstigt att när man kommer till Sverige skall man först visa sitt pass för en passpolis, sedan köra tio meter – och så kommer det en tullare. Jag tycker att det finns skäl att utreda om man inte på något vis kan slå samman de här två funktionerna.

Som ett ord på vägen kan jag väl säga att när Björn Eriksson var chef för tullen, var han mycket intresserad av att låta tullen överta passpolisens verksamhet. I dag är Björn Eriksson chef för rikspolisstyrelsen – och är mindre intresserad av att ta initiativ i den här frågan.

Herr talman! Jag tackar än en gång för ett bra svar.

Anf. 3 SVERRE PALM (s):

Herr talman! Bo Lundgren har i svaret till Sten Andersson redogjort för att tullen erhållit ökade resurser till narkotikabekämpningen. Vi är överens om att det de facto förhåller sig så.

Jag har liksom Sten Andersson noterat TT-notisen i Dagens Nyheter från den 10 mars. Där refereras till ett uttalande av Bengt Westerberg. Jag citerar: "Det är ju inte gränskontrollen som är vårt huvudvapen i bekämpningen av narkotika, tullen är inte särskilt effektiv i att hindra den."

Med hänvisning till detta vill jag fråga Bo Lundgren som ansvarigt statsråd för tullen: Delar Bo Lundgren den inställning som Bengt Westerberg här har gjort sig till uttryck för, och är detta ett uttalande som regeringen står bakom?

Anf. 4 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag är glad att för en gångs skull kunna delta i en debatt där vi i grunden är överens om behovet av satsningar och inriktningen av åtgärderna. Vi har också varit överens genom åren i både riksdag och regering oavsett vilken regering vi haft om att här krävs rejäla satsningar.

Självfallet gör tullen stora insatser och är ett mycket viktigt led i narkotikabekämpningen. Jag tänker inte kommentera några uttalanden refererade i tidningar. Vi vet ju alla hur uttalanden kan vara lösryckta från sitt sammanhang i diskussionen. Mitt ansvarsområde gör emellertid att jag mycket klart kan uttala att tullen gör stora insatser på detta område, och den kommer säkert att göra det även i fortsättningen.

När det gäller de nog så viktiga detaljsynpunkter som Sten Andersson tog upp rör det sig som han själv sade i stor utsträckning om interna frågor inom tullverket där man genom det decentraliserade beslutsfattandet skall utnyttja alla möjligheter till effektivisering och även till samverkan när det gäller sådant som är utöver vad tullverket självt kan göra.

Självfallet skall vi försöka utveckla samverkan mellan tull och polis. Det tror jag inte att någon har några invändningar emot. Jag förutsätter också att tullverket är mycket lyhört för och tar till vara alla förslag till effektiviseringar och möjligheter att utnyttja resurserna på ett bättre sätt, exempelvis genom överraskningsinsatser. Det är också något som man för närvarande sysslar med.

Anf. 5 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! För att det inte skall uppstå något missförstånd vill jag bara säga att jag inte talade om ett samarbete mellan tullen och polisen utan om ett samarbete mellan tullen och passpolisen. Samarbetet mellan tullen och den vanliga polisen fungerar såvitt jag förstår på ett utmärkt sätt i dag.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1991/92:100 om tullens narkotikakontroll vid en EG-anslutning

Anf. 6 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Sten Andersson i Malmö har frågat mig hur jag avser säkra möjligheterna att efter ett svenskt EG-medlemskap effektivt kunna ingripa mot smuggling av narkotika till Sverige.

Ett medlemskap i EG medför en rad nya förhållanden för Sverige. Innan Sverige kan bli medlem kommer EG att ha infört sin s.k. inre marknad. Hur denna närmare kommer att utformas finns det för närvarande många oklarheter kring. Ett viktigt led i införandet av den inre marknaden är dock att några tullformaliteter eller tullkontroller vid ett gränsöverskridande mellan två EG-länder i princip inte längre skall förekomma.

I en skrivelse till regeringen har generaltullstyrelsen dels redovisat en sammanfattning av pågående utrednings- och analysarbete om tullen och EG, dels fört fram vissa grundläggande synpunkter på hur tulluppgifterna bör hanteras i framtiden och begärt besked från regeringen i några för tullverksamheten centrala frågor. En av dessa utgör tullverkets kontrollverksamhet och i synnerhet den prioriterade narkotikabekämpningen för vilken tullstyrelsen anser det angeläget att även vid svenskt EG-inträde så långt möjligt upprätthålla en s.k. inre gränskontroll gentemot andra EG-länder. Enligt tullstyrelsen bör därför regeringen lägga fram förslag till en lagstiftning som ger tulltjänstemän sådana befogenheter att de även i dessa fall skall kunna ingripa vid misstanke om narkotikasmuggling.

Utan att föregripa regeringens behandling av generaltullstyrelsens skrivelse vill jag bara konstatera att det vid ett svenskt EG-medlemskap torde komma att behövas en delvis ny kontrollstrategi för att förhindra att t.ex. narkotika förs in i Sverige från ett annat EG-land. Ett väsentligt inslag i en sådan strategi kommer säkerligen att bli ytterligare utökat internationellt underrättelse- och kontrollsamarbete. Det är emellertid inte möjligt för mig att redan i dag närmare ange vilka åtgärder som skulle behöva vidtas för att även i ett EG-perspektiv skapa förutsättningar för en effektiv narkotikabekämpning. Hur EG:s inre marknad närmare kommer att utformas och därvid också hur EG-länderna avser samordna sina åtgärder på narkotikabekämpningens område råder det nämligen fortfarande många oklarheter om. Jag förutsätter dock att vi från svensk sida även i ett EG-perspektiv skall kunna forsätta att driva en offensiv narkotikapolitik med en effektiv smugglingsbekämpning som ett viktigt led i utnyttjandet av samhällets totala insatser.

Anf. 7 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag tackar även för detta svar.

Låt mig understryka att jag är en stor EG-vän. Men samtidigt finns det en del problem, och de skall vi diskutera innan vi tar ställning till EG. Ett av de problemen är tullens framtida möjlighet att kunna ingripa vid t. ex. narkotikasmuggling.

I dag kan tullen i stort sett kontrollera vem som helst. Men enligt uppgifter är det när Sverige blir medlem i EG i princip förbjudet att kontrollera dem

som kommer från ett EG-land. Den kontroll som vi har i dag kan i framtiden huvudsakligen enbart göras mot dem som kommer från ett icke EG-land. Tullarna hamnar då i samma situation som en polis, dvs. att man måste ha stark misstanke för att kunna göra ett ingripande. Det krävs i regel beslut från en åklagare.

Jag hoppas att var och en inser att detta blir mycket besvärligt för en effektiv kontroll och för bekämpning av narkotikasmugglingen. När vi sedan också vet att 80 % av allt amfetamin i Sverige kommer från Holland, som ju är ett EG-land, gör detta inte problemet mindre.

Statsrådet talar här om att man kan förutsätta ett ökat internationellt samarbete. Det finns redan i dag, men resultatet har inte varit speciellt uppmuntrande eller positivt. Vi kan jämföra med Norden där vi i många år haft passfrihet mellan de nordiska länderna och rätt att söka jobb i ett nordiskt land. Det har fungerat bra. Ändå har det bedrivits en effektiv tullkontrollverksamhet mellan länderna.

Detta är en fråga för dem som i dag aktivt talar för EG, att driva inom EG. Vi måste se till att lösa dessa som vi alla anser mycket allvarliga problem kring narkotika. Vi skall inte underlätta för dem som driver denna verksamhet genom att vi går med i EG. Jag tycker att det är en bra fråga för oss att driva.

Jag har här en statistik som jag vill läsa upp för riksdagens protokoll som visar tullens effektivitet. Det här är statistik från 1991. Då beslagtog tullen 481 kg cannabis och polisen 154 kg. Tullen tog 1 623 g opium och polisen 477 g. Tullen beslagtog 5,7 kg heroin och polisen 5,1 kg. När det gäller kokain tog tullen 164 kg och polisen 63 kg. Tullen tog 45 kg amfetamin och polisen 58,7 kg – där var polisen effektivare. Till sist det nya moderna qat där tullen tog 530 kg och polisen 55 kg. Tullen gjorde 1 561 beslag och polisen 8 599.

Dessa siffror nämner inte jag för att kritisera polisen. Deras arbete är mycket besvärligare, och det måste vi räkna med. När narkotikan en gång finns i landet krävs det oerhört stora resurser för att bekämpa denna fördärvliga verksamhet. Jag anser därför att det är viktigt att vi får behålla någon form av effektiv gränskontroll. Jag vill än en gång understryka: När narkotikan har kommit in i landet är det hopplöst. Att jaga dessa små beslag på Sergels torg kräver tyvärr alltför mycket resurser som borde kunna användas på annat håll.

Anf. 8 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Som Sten Andersson själv sade är det svårt att dra några slutsatser av denna form av jämförande statistik. Det man hade önskat sig är naturligtvis att polisen inte behövt göra några beslag alls av det enkla skälet att ingenting kommit in i landet. Det vore en statistik som i så fall skulle ge en helt sned uppfattning om de insatser som görs.

I samband med det EG-medlemskap som är så nödvändigt för Sverige är det viktigt att också ta ställning till de förändringar som sker. Det är uppenbart att gränskontrollförutsättningarna kommer att förändras vid ett EG-medlemskap. Det är ett syfte med förändringen inom EG och även ett av syftena med vårt medlemskap. Då gäller det att anpassa insatserna på det

område som vi nu diskuterar, liksom även på många andra områden. Då kan vi få samma effektivitet genom andra typer av insatser.

Vi måste ju också vara medvetna om att de andra länderna inom det EG som Sverige hoppas tillhöra, har intresse av att förbättra kontrollrutinerna när den inre marknaden genomförs. Inom EG finns det en uppslutning kring ett narkotikaprogram som inte ligger så långt ifrån den svenska inställningen.

Ett medlemskap i EG ger oss möjligheter att vidmakthålla den inriktning vi själva har och samtidigt få till stånd en bättre internationell samverkan. En sådan utvecklas och underlättas ju i det nya gränslösa EG. Det kommer att ställa större krav på länderna. Men det kommer också att medföra ett större intresse för det internationella samarbetet.

Enligt min bedömning är det viktigt att både generaltullstyrelsen och regeringen följer utvecklingen och vidtar de förändringar som gör att vi kan upprätthålla en effektiv narkotikabekämpning och intensifiera det internationella samarbetet. Jag tror att det ger oss stora möjligheter att klara våra uppgifter även i framtiden.

Anf. 9 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag håller förvisso med statsrådet om att statistik kan tolkas och läsas på många olika sätt, oftast på det sätt som passar det egna syftet bäst.

Jag tog upp dessa siffror därför att de visar så klart på att tullen är betydligt effektivare än polisen i dagsläget. Det beror på att tullen har det lättare eftersom man passerar gränsen vid ett fåtal punkter. Polisen skall gå ut och slåss på hela den svenska ytan. Jag förstår att det är mycket besvärligare och att det bara blir småkap som man gör.

Jag är också nöjd med att statsrådet säger att det nu finns ett narkotikapolitiskt program inom EG som liknar det som vi har i Sverige. Jag hoppas att vi får en väl fungerande narkotikabekämpning även efter ett medlemskap i EG, som förvisso även jag vill ha. Men jag är fortfarande litet orolig. Ingen kan dock spå i framtiden. Vi får hoppas att den möjlighet att bekämpa narkotika som vi har i dag inte blir sämre när vi blir medlemmar i EG.

Anf. 10 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag instämmer naturligtvis i den förhoppningen. Jag avser självfallet att driva arbetet på ett sådant sätt att vi kan uppfylla det målet.

När det gäller detta med effektiviteten säger ju Sten Andersson i Malmö själv att förutsättningarna för insatser från polisen – som också prioriterar narkotikabekämpning – är annorlunda och att arbetsfältet är annorlunda än tullens. Det finns en stark samverkan mellan de här två myndigheterna. Det går inte att säga att den ena är effektivare än den andra. Jag tycker att tullen gör stora insatser, och man kommer självfallet att ha möjligheter att genomföra effektiva insatser även i framtiden.

Anf. 11 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag vill bara understryka att om det visar sig att man på något vis försämrar tullens förmåga att verka aktivt och effektivt krävs det betyd-

ligt större insatser på andra områden. För den svenska framtidens skull hoppas jag att Bo Lundgren har rätt när han försöker övertyga mig om, och kanske har övertygat mig om, att den framtida narkotikabekämpningen kommer att bli minst lika bra som den är i dag.

Anf. 12 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Det gläder mig att jag har övertygat Sten Andersson i Malmö.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1991/92:104 om utvecklingen i Ryssland och i OSS

Anf. 13 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Hans Göran Franck har ställt följande frågor till mig.

Hur bedömer regeringen utvecklingen i Ryssland och inom OSS?

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta på det internationella planet och för Sveriges egen del för att främja en förstärkt demokratisk och ekonomisk utveckling?

Är regeringen beredd att göra särskilda insatser i S:t Petersburgsområdet?

Avser regeringen att ta nya humanitära initiativ?

Herr talman! På historiskt sett mycket kort tid har Europa fått en ny och radikalt förändrad arkitektur till följd av omvälvningarna i Central- och Östeuropa. Supermakten Sovjetunionen har upphört att existera. I dess ställe har Ryssland och ytterligare elva stater uppstått. Dessförinnan hade de baltiska staterna återfått sin frihet. Denna utveckling är givetvis mycket glädjande.

Men att gå från kommunistisk diktatur till parlamentarisk demokrati och från planhushållning till marknadsekonomi är inte någon lätt process. De nya, självständiga staterna står i dag inför gigantiska svårigheter som de måste komma till rätta med. Demokratiska strukturer har ännu inte etablerats till fullo i alla delar av f.d. Sovjetunionen. I vissa fall har man nått ganska långt, i andra har man bara tagit de allra första stegen. Förekomsten av auktoritära, ibland nationalistiska och chauvinistiska strömningar är bitvis påtaglig. På många håll är försörjningsläget mycket svårt och sjukvården bristfällig. Miljöförstöringen är ytterst omfattande. En hög arbetslöshet håller på att växa fram. Den jättelika sovjetiska krigsmaktens framtid är oklar och på flera håll i Ryssland och övriga delar av f.d. Sovjetunionen har etniska konflikter brutit ut eller hotar att göra så. Av uppenbara skäl är människornas oro stor inför framtiden.

Den bild som formas av detta slags uppräkning blir förvisso dyster. Situationen i Ryssland och övriga delar av OSS är också bekymmersam och innehåller risker för allvarliga konflikter och andra betydande bakslag. Men jag vill ändå varna för pessimism och uppgivenhet. Vid sidan av dessa nedslående tecken finns nämligen också en rad ytterst positiva tendenser.

Till de viktigaste hör att de demokratiska krafterna fortsatt vinner terräng

och beslutsamt genomför olika viktiga reformer. Inte minst gäller detta den politiska ledningen i Ryssland under president Jeltsin. Av största betydelse är likaså att en kraftfull ekonomisk reformprocess nu har inletts och börjat uppvisa positiva effekter trots problemens omfattning och att endast kort tid har hunnit gå. Tillsammans med Rysslands avsikt att minska sin kärnvapenarsenal utgör vidare Ukrainas och Vitrysslands utfästelser om att bli kärnvapenfria stater ett väsentligt bidrag till världsfreden. Det är vår förhoppning att även Kazakstan inom kort skall ta samma steg. Vi fäster samtidigt stor vikt vid att samtliga OSS-länder nu deltar i ESK-processen. Detta innebär inte minst att de därmed har gjort betydelsefulla åtaganden beträffande bl.a. demokratiska fri- och rättigheter.

Herr talman! Det är min bestämda övertygelse att Sverige och andra länder nu måste ta fasta på dessa hoppingivande tecken i stället för att hemfalla åt något slags uppgivenhet. För att de människor i den numera upplösta Sovjetunionen som lidit under decenniers förtryck, men också för att våra egna efterkommande generationer, skall få ett liv i välstånd och trygghet, måste vi gemensamt försöka stödja utvecklingen i riktning mot demokrati och marknadsekonomi i de nya staterna. Världssamfundets uppgift är omfattande och bördan måste delas. Tillsammans med andra nationer kan Sverige lämna viktiga bidrag till processen.

På kort sikt gäller det inte minst att göra insatser på det humanitära området för att lösa de mest akuta svårigheterna. I detta avseende utgjorde den internationella konferens om humanitärt bistånd som hölls i Washington i januari ett viktigt steg. Sverige deltog aktivt i konferensen och medverkar nu i de arbetsgruppper och de handlingsplaner som upprättades. Vi kommer på liknande sätt att deltaga i ett uppföljningsmöte i Lissabon senare i vår. De humanitära insatser som Sverige gör blir härigenom delar av en samordnad internationell aktion. Vi måste självfallet vara beredda på ytterligare åtgärder av detta slag, bl.a. på det medicinska området.

Med tanke på de stora stödbehov som Ryssland och de andra OSS-länderna har i dag, kan Sverige självfallet endast bidra med att försöka täcka delar av dessa behov. Regeringen har i budgetpropositionen föreslagit att en miljard kronor avsätts per år under de närmaste tre budgetåren för samarbete med länderna i Central- och Östeuropa. Trots att detta innebär en tredubbling jämfört med det hittillsvarande stödet, är resurserna begränsade och kräver prioriteringar. En sådan prioritering är att vi vill koncentrera vårt bilaterala stöd till länderna i vårt eget närområde, bl.a. till Baltikum och S:t Petersburgsområdet, där vi planerar att göra särskilda insatser på både kort och lång sikt.

Till de typer av åtgärder som regeringen vill prioritera hör just sådant som kan främja demokrati och marknadsekonomi. Det svenska samhällets engagemang i dessa frågor har redan resulterat i en rad initiativ, där regeringen i sin tur har fattat beslut om finansiella bidrag så att projekten kan genomföras. Ett sådant projekt är den ekonomiska rådgivning som professor Anders Åslund vid Östekonomiska institutet sedan en tid ger den ryska regeringen. På flera håll inom regeringskansliet förbereds likaså insatser för att bistå med att bygga upp de olika institutioner och den lagstiftning som ett demokratiskt samhälle kräver.

Jag kan också nämna den modellarbetsförmedling som AMS håller på att bygga upp i S:t Petersburg och det samarbete som har inletts för att öka säkerheten vid ett antal kärnkraftverk, bl.a. i Sosnovyj Bor utanför samma stad. Sverige medverkar också aktivt i den nya europeiska utvecklingsbanken EBRD.

Herr talman! Låt mig här betona att det inte bara är regeringen som kan vidtaga åtgärder för att stödja demokrati och marknadsekonomi i Ryssland och andra länder i OSS. Värdefulla bidrag lämnas inte minst genom de parlamentariska kontakter som tas. Hösten 1990 anordnades t.ex. ett seminarium i Moskva om flerpartisystem. Flera av utskotten har besökt Ryssland, och nu senast besökte Hans Göran Franck själv tillsammans med ytterligare ett antal ledamöter Moskva och S:t Petersburg.

Detta är ett viktigt sätt att förmedla kunskaper om demokrati och marknadsekonomi. Jag tror att betydelsen av dessa kontakter inte kan överskattas. Jag vill också samtidigt uppmana riksdagens olika partier till fortsatt och ökat samarbete med politiska partier i OSS-länderna. De demokratiska krafterna där behöver allt stöd som de kan få. I den fria västvärlden har vi tålmodigt byggt upp vår demokrati under loppet av decennier. Den tiden har man inte på sig på andra sidan Östersjön.

Anf. 14 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för det utförliga svaret. Utrikesministern och jag är ense om det stora värdet av att upprätthålla breda politiska kontakter med Ryssland och andra länder i OSS. Det finns dessutom ett växande intresse i Ryssland att utveckla våra förbindelser. Sverige är ett land som många ryssar på olika områden vill få impulser och idéer ifrån.

Men Ryssland och övriga OSS-länder har också mycket att ge Sverige i det mellanfolkliga utbytet, bl.a. på kulturens och vetenskapens områden. Det är här av stor betydelse för den fredliga utvecklingen i vår del av världen att våra ömsesidiga relationer är goda och vänskapliga. Svensk säkerhetspolitik – alliansfrihet i fred, syftande till neutralitet i krig – är i hög grad beroende av att det finns förtroendefulla och stabila relationer österut.

I min interpellation framhöll jag att det finns både positiva och negativa tendenser i utvecklingen i Ryssland, det ledande landet i OSS. Av särskild betydelse är det att ge ett starkt stöd åt den demokratiska utvecklingen. Utrikesministern nämner förekomsten av auktoritära stämningar. Jag vill tillägga att under besöket i Ryssland kunde man iaktta allvarliga uttryck för antisemitism, extremism och bakåtsträvande tendenser.

Tyvärr måste jag konstatera att marknadsekonomin i brist på erforderlig konkurrens, effektiv finansiell styrning av ekonomin och socialt verksamma begränsningar och insatser inte fungerar tillfredsställande. Sveriges insatser bör i hög grad inrikta sig inte bara på kunskapsöverföring utan också på att svenska experter och yrkeserfarna i ökad utsträckning kan vara med och delta i den ekonomiska verksamheten under en övergångs- och inkörningsperiod.

Min uppfattning är att det är särskilt betydelsefullt att Sverige kan koncentrera sina insatser till S:t Petersburgsområdet. Jag anser att här bör stödet

och biståndet komma upp i samma nivå som gäller de baltiska staterna. Jag undrar vad utrikesministern säger om det.

Det rör sig i stor utsträckning om att söka inrikta sig på inte alltför stora projekt men projekt som är utvecklingsbara. Jordbruket, folkbildningen, kooperation och livsmedelsdistribution är exempel på områden där jag tror att Sverige kan göra speciella insatser och där våra bidrag efterfrågas. På kort sikt behövs givetvis humanitära insatser, men trots det akuta läget är det ändå inte detta man i första hand vill diskutera. Det är sålunda mer fråga om att få hjälp till självhjälp.

Rättsväsendet studerades särskilt under besöket, och jag vill i korthet nämna några förslag som jag tycker är viktiga.

Ryska parlamentariker intresserar sig nu för JO-ämbetet. Jag tycker att Sverige skulle kunna göra insatser för att stödja tillkomsten av en JO-institution.

Fångvården utvecklas mot ökad humanisering, och jag tycker att rysk fångvårdspersonal borde kunna få inbjudan till Sverige för studiebesök för att sedan vidareutveckla förbindelserna.

Det brottsförebyggande arbetet är mycket viktigt med hänsyn till den organiserade och ekonomiska brottsligheten, som är mycket omfattande. Där bör ett utbyte kunna komma till stånd.

Slutligen skulle jag vilja säga det som jag i varje anförande talar om. Ryssland och OSS-staterna bör avskaffa dödsstraffet, liksom alla bör göra. Sverige bör vara aktivt i det arbetet. Det skulle ha stor betydelse, om de stora länderna tog ett steg i den riktningen.

Anf. 15 MARIANNE ANDERSSON (c)

Herr talman! Jag vill också tacka utrikesministern för ett mycket utförligt svar. Jag var en av dem som deltog i samma resa som Hans Göran Franck gjorde. Ungefär samma grupp var där för tre år sedan också, och det var mycket intressant att jämföra situationen då och nu.

Vad jag upplevde som mycket tragiskt var att så litet hänt under den här tiden när det gäller den ekonomiska demokratiseringen. Under Gorbatjovs tid kom glasnost, men någon omfattande perestrojka såg vi egentligen inte till.

När vi var där förra gången var människorna fulla av hopp om en bättre framtid, även om de såg många svårigheter. Tyvärr är optimismen mindre hos vanliga människor i dag, vilket till stor del beror på att levnadsvillkoren bara blivit sämre under den tid som gått. Som ytterligare börda kom den s.k. prisreformen som flerdubblade priserna utan att det egentligen finns några fria konkurrerande aktörer på marknaden.

Jag tänker bara ta upp en speciell fråga som jag tycker har en avgörande betydelse för människornas levnadsvillkor och därmed också för den fortsatta demokratiska utvecklingen i Ryssland. Det gäller livsmedelsproduktionen. Där är situationen akut. Jag skall berätta som ett exempel att efter ett möte kom en man fram till mig och ville skicka folk till Sverige på jordbruksutbildning. Han sade så här: Jag har upplöst kolchosen i min valkrets, men jag vet inte vad vi skall göra i stället.

Han kom från ett bördigt område i södra Ryssland där vårbruket kanske

egentligen borde börja nu. Jag lovade att undersöka möjligheterna till utbildning, men jag sade också till honom att det inte hjälper i den akuta situationen just nu.

Det finns många problem. Bristen på jordbruksmaskiner är oerhörd – vapenindustrin borde kanske kunna tillverka dem. De som har jordbruksprodukter håller också inne med dem och kräver t.ex. en traktor i utbyte, eftersom de vet att de inte kan få tag i den på något annat sätt. Man försöker alltså med byteshandel i stället, och det medverkar också till livsmedelsbristen.

Risken är just nu att mycket stora arealer över huvud taget inte blir sådda i vår, och då kommer ju livsmedelsbristen att bli akut fram i höst.

Efter att vi kommit hem nåddes vi av nyheten att Jeltsin nu satt sin vicepresident och främste kritiker Alexander Rutskoj som ansvarig just för jordbruket. Med tanke på att han mer tycks höra till bakåtsträvarna tycker jag att det inger vissa farhågor inför framtiden.

Det är naturligtvis nödvändigt med humanitär hjälp när det gäller livsmedel i den här situationen. Samtidigt vet vi vilken snedvridande effekt sådan hjälp har på den inhemska produktionen och den passivitet sådana insatser kan skapa. Vi skulle kunna fortsätta i all oändlighet att leverera livsmedel utan att vi egentligen hjälper människorna särskilt mycket. Själva produktionen måste förändras på plats.

En av de mest akuta och omedelbara uppgifterna är att medverka till att jordbruket fungerar åtminstone hjälpligt under denna säsong. Utbildningsinsatser hjälper först på längre sikt.

Jag vet att LRF har en del samarbete med Ryssland. Men det borde säkert kunna utökas. Det kan gälla insatsmedel och att fler kunniga jordbrukare åker till Ryssland. De har kunskaperna, och det är det snabbaste sättet att arbeta just nu.

Jag hoppas att vi från Sveriges sida kan prioritera sådana insatser både inom landet och även i det internationella samarbetet. Det här är en akut fråga. För Sveriges del gäller detta i första hand S:t Petersburgsområdet.

Anf. 16 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag vill också tacka utrikesministern för svaret, även om det inte är jag som har väckt interpellationen.

Jag var medlem i den grupp som besökte Ryssland, och därför vill jag också förmedla några intryck. Där var många intryck, men det råder en komplex situation där som berör oss nu.

Jag vill diskutera de etniska konflikterna som vi dagligen ser sprids i olika delar av det forna Sovjetunionen och som kan bli ett hot i vårt närområde. Det är viktigt att visa för de människor som lever i dessa olika områden att vi engagerar oss internationellt och försöker skapa lösningar på dessa konflikter på fredlig väg.

Jag träffade i Moskva en professor i internationell rätt och en medarbetare till honom – en forskare som tog sin Masterexamen på Wallenberginstitutet i Lund. De är båda mycket intresserade av att bygga upp kontakter, bl.a. med Sverige. De tänkte öppna ett institut i Moskva för etniska konflikter i samarbete med andra länder. De vill få fram mer information och kunskap

för att kunna skapa fredliga lösningar på konflikter. De berättade att de hade kontakt med ett forskningsinstitut i Tyskland.

Det vore fint om Sverige kunde delta i ett sådant internationellt samarbete just för att kunna lösa konflikter. Det är fruktansvärda grymheter som pågår i dag i t.ex. många delar av Jugoslavien. Jag skulle vilja ha en reaktion från utrikesministerns sida på den punkten.

Anf. 17 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Regeringen delar uppfattningen som har framförts här att S:t Petersburgsområdet är en av de områden som skall prioriteras. Jag är övertygad om att våra kontakter med S:t Petersburg kommer att växa och tillta i omfattning och styrka.

En förklaring till att kontakterna, glädjande nog fungerar så snabbt med de baltiska staterna är det breda folkliga engagemanget. Det är så många i det svenska samhället som har gamla kontakter och som nu knyter an till gamla band och traditioner. Därför går arbetet snabbt. Jag tycker att vi skall vara glada över det.

Jag är övertygad om, och regeringen är uppmärksam på detta, att S:t Petersburg är en viktig samarbetspartner. Katastrofbistånd har skickats till S:t Petersburgsområdet, bl.a. på kärnsäkerhetsområdet. En modellarbetsförmedling har skapats, och fler insatser kommer.

Jag är övertygad om att jordbruksområdet, som har nämnts av Marianne Andersson, är kolossalt viktigt. LRF och våra jordbruksorganisationer är de som kan göra mycket för att överföra kunskap till de människor som vill bli jordbrukare i vår mening, dvs. privata företagare. Samtidigt måste vi i Sverige nu uppmärksamma frågorna om utsäde och konstgödsel. Bl.a. har vi möjlighet att göra det i vårt samarbete med Baltikum.

Jag vet att man inom EG nu diskuterar hur en del av de stora resurserna som är anslagna för katastrofbistånd skall kunna användas för att i stället bekosta utsäde och handelsgödsel. Om Sverige vore medlem av EG i dag, skulle Sverige kunna hjälpa till direkt i denna process. En diskussion pågår inom EG i denna fråga.

Självfallet delar jag uppfattningen att demokratin i alla dess former, dit tillhör ju rättssamhället, är oerhört väsentlig. Det är ett viktigt område för oss i Sverige att vara verksamma i. Jag vill återigen peka på värdet av fortsatta parlamentarikerkontakter på det här området.

Jag vill för Ingela Mårtensson peka på det faktum att det inom ESK-processens ram diskuteras ett tillsättande av en minoritetsombudsman. Man har inom ESK arbetat mycket med minoritetsfrågor och skyddet för mänskliga rättigheter. Det är mycket möjligt att den rätta vägen att gå är att inom EKS-processens regelverk ha en minoritetsombudsman. Detta utesluter inte på något sätt behovet av nationella institut och samarbete med andra institut, t.ex. Wallenberginstitutet – som Ingela Mårtensson berättade om. De olika processerna måste förstärka varandra.

Anf. 18 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Det är bra att utrikesministern säger att det skall ske en koncentration av insatserna till S:t Petersburgsområdet. Sverige har även med

det området haft gamla och långvariga relationer på många plan. Det finns ett stort intresse i Sverige för just det området. Det är viktigt att framföra detta, eftersom situationen är om möjligt ännu mera kritisk i det området än vad den är i de baltiska staterna. Det innebär inte att jag på något sätt anser att insatserna för de baltiska staterna skall minskas. Jag säger detta mer för att jag upplevde så starkt hur allvarlig situationen är där.

Det finns ett militärindustriellt komplex i S:t Petersburgsområdet som har sysselsatt direkt och indirekt 1,7 miljoner människor. Hela den apparaten står inför en väldig omvandling, och stora delar kommer att läggas ner. Det här är bara ett exempel på en mycket kritisk fråga, och man kan inte tala nog om denna fråga.

Utrikesministern nämnde stödet till den demokratiska utvecklingen. Det är viktigt att inte minst stödja det jag tog upp tidigare, nämligen frågor om rättssäkerhet och att Ryssland kan bli en rättsstat. Jag skulle vilja ha en reaktion från utrikesministern att hon ställer sig positiv till dessa förslag och idéer. De syftar alla till att dels stärka rättsstaten i Ryssland, dels bidra till att på ett effektivare sätt motverka den mycket allvarliga brottsligheten. I vissa delar av det stora samväldet kan man säga att brottsligheten har fått maffiakaraktär.

Anf. 19 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag hör med tacksamhet och glädje att utrikesminstern instämmer i behovet av att vi i Sverige skall utöka våra kunskaper och samarbeta när det gäller att lösa etniska konflikter på fredliga vägar. Det är fint att inrätta en minoritetsombudsman inom ESK och att ESK kommer mer än tidigare tar sig an frågorna om minoriteter. Det behövs med tanke på hur det ser ut i världen i dag. Det är då viktigt att där finns kunskap som byggs upp på plats och nära de som är berörda, och att det sker ett samarbete över nationsgränserna så att det finns en grund att stå på.

Anf. 20 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag kan berätta för Hans Göran Franck att den ansvarige ministern i den ryska federationen kommer på ett bilateralt besök till vår justitieminister. Detta kommer att ge utmärkta tillfällen att ta upp några av de frågor som Hans Göran Franck har aktualiserat. Det är ett ömsesidigt intresse att vi försöker stödja varandra i denna process.

Vi kan också fundera över på vilket sätt JO-ämbetet kan vara av intresse för den ryska federationen. Jag kan inte se annat än att detta också är intressant.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1991/92:110 om Sveriges utrikespolitiska syn på Palestinafrågan

Anf. 21 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Hadar Cars har frågat mig om regeringen har vidtagit eller avser att vidtaga några åtgärder som innebär att svensk politik i Palestinafrågan har förändrats till följd av regeringsskiftet.

Den svenska regeringens principiella inställning till den arabisk-israeliska konflikten och Palestinafrågan är väl känd. Jag utvecklade den själv i mitt FN-tal och i ett interpellationssvar den 24 oktober förra året, då jag sade följande:

"Israels ockupation av palestinska och andra arabiska områden kan bringas till sitt slut genom en fredsuppgörelse, som baseras på säkerhetsrådets resolutioner 242 och 338 med den därav följande principen om land för fred. Israeler och palestinier måste erkänna varandras rätt till fredlig samlevnad. Israel måste ha rätt att existera inom säkra och internationellt erkända gränser. Palestiniernas rätt till självbestämmande, inkl. rätten att bilda en egen stat, måste accepteras av Israel."

Denna svenska inställning grundar sig på centrala folkrättsliga principer. Den delas i sina huvuddrag av en stor majoritet av världens stater.

De folkrättsliga principer som ligger till grund för vår inställning är för det första principen om fredlig lösning av tvister, en för hela FN-tanken grundläggande princip. Det finns inget hållbart alternativ till en fredligt framförhandlad lösning av konflikten i Mellanöstern. Därför sätter vi stort hopp till den förhandlingsprocess som inletts i Madrid. Våld och terror får inte tillåtas störa denna process.

Den andra principen gäller förbudet mot förvärv av territorium med våld, som är fastlagt i FN-stadgan. Att denna princip respekteras är av vital betydelse för möjligheterna att upprätthålla en fredlig världsordning. Denna princip är ett centralt element i FN:s säkerhetsråds resolution 242.

För det tredje måste alla staters, inkl. Israel, rätt att leva i fred inom säkra och erkända gränser utan att utsättas för hot eller våldshandlingar respekteras. Detta är ytterligare ett av grundelementen i FN-resolutionen 242.

Demokrati har också betydelse för en stabil och varaktig fred. En sådan säkras bäst om den sluts mellan regeringar som har en demokratisk förankring.

Dessutom måste vi respektera principen om alla folks rätt till självbestämmande. Palestiniernas rätt till självbestämmande utgör ett grundläggande element i varje möjlig bestående lösning av den arabisk-israeliska konflikten.

Respekten för mänskliga rättigheter är en princip som regeringen fäster särskild vikt vid. Att verka för grundläggande fri- och rättigheter är en viktig del av arbetet för internationell fred och säkerhet. Brott mot de mänskliga rättigheterna förekommer på många håll i världen, och den svenska regeringen ser försvaret av dessa rättigheter som en mycket angelägen uppgift.

Det är på denna principiella grundval som svensk politik i Mellanöstern utformas.

Men utvecklingen står inte stilla. I dag råder en helt annan situation i Mel-

lanöstern än för bara ett halvår sedan. En spirande fredsprocess har äntligen påbörjats. Förtjänsten för detta tillkommer inte minst USA och utrikesminister Baker personligen. För första gången på åratal förhandlar israeler och araber med varandra om fred. För första gången någonsin sitter israeler och palestinier vid samma bord och förhandlar om sina gemensamma mellanhavanden. Ett historiskt genombrott har skett.

Förhandlingarna har ännu inte lett till några påtagliga resultat. Men mot bakgrund av den långa historien av oförsonlighet och motsättningar utgör varje dag som förhandlingsprocessen fortsätter i sig ett framsteg.

Åtskilliga hinder finns på vägen. Ett sådant är den israeliska bosättningspolitiken. Sverige ansluter sig till EG:s, USA:s och andra staters bestämda krav på att denna bosättningspolitik skall upphöra.

Den arabiska bojkotten mot Israel har förhindrat handel och försvårat kontakter. Ett slopande av bojkotten vore en viktig förtroendeskapande åtgärd.

Terrorismen har länge varit en svår plåga för Mellanöstern. Den har inte minst försvårat för försonliga krafter att agera.

Jag upprepar ånyo vår vädjan till alla parter att visa maximal återhållsamhet och kompromissvilja.

FN-stadgan uppmuntrar regionala säkerhets- och samarbetsarrangemang. Den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen är ett framgångsrikt exempel på ett sådant arrangemang. Mellanöstern är ett område som skulle kunna dra stor nytta av ett liknande regionalt arrangemang.

Den nu inledda processen baseras på och har betydande likheter med den process som inleddes i slutet på 1970-talet och som ledde till den historiska Camp-David-överenskommelsen.

Den princip om land för fred med erkännande av Israel, säkra gränser och fredligt utbyte, som då etablerades mellan Egypten och Israel, är ett föredöme. Inte minst Egyptens framsynta linje som på sin tid hårt attackerades av PLO och andra arabstater visar sig nu vara den riktiga.

Sverige stödjer helhjärtat den nu påbörjade förhandlingsprocessen och är berett att efter förmåga bidra till att främja denna process.

Anf. 22 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Fru utrikesminister! Jag vill varmt tacka för det svar som utrikesministern har gett mig, ett svar som i sin balans och sitt tonfall innebär en radikal förändring jämfört med Palme-Andersson-Schori-epoken.

Värt att notera är bl.a. att PLO:s roll är kraftigt nedtonad i svaret, ja faktiskt så långt att varken organisationen eller dess ledare ens nämns en enda gång.

Utrikesministern framhåller att en stabil och varaktig fred säkras bäst om den sluts med regeringar som har en demokratisk förankring. Det är verkligen sant. När så sker kan man ha skäl att tro att folken står bakom avtalet och att detta därför kommer att respekteras.

Men här ligger också ett av kärnproblemen i Mellanösternkonflikten. Israel, den ena parten, är den enda väl fungerande demokratin i regionen. Också i Egypten finns en inriktning mot och en vilja till demokrati. I övrigt finns i området numera, sedan Libanon de facto ockuperats av Syrien, en-

dast stater med auktoritära eller totalitära regimer samt sådana som mest påminner om rena gangsterband.

Jag har full förståelse för att utrikesministern inte kan uttrycka sig på samma sätt som jag. Men jag skulle vara förvånad om hon inte själv gjort liknande iakttagelser. Det är ju detta förhållande, bristen på demokrati i de arabiska staterna, som så länge har undergrävt möjligheterna att nå fram till en rättvis och hållbar fred i Mellanöstern.

Det känns för mig naturligt att jämföra med förhållandena i Europa. Så länge länderna i Östeuropa var diktaturer, var de militärpolitiska spänningarna i vår världsdel stora. När demokratin segrade, föll murarna och en period inleddes som präglades av avspänning, samarbete och vänskap.

Ingenting skulle mer främja freden i Mellanöstern än om arabstaterna också fann vägen till demokrati. Jag tror att det vore mycket värdefullt om också utrikesministern uttalade denna åsikt. Självfallet innebär inte detta att man gör det minsta avkall på strävandena att nå fred också under de politiska förhållanden som i dag råder i området.

Det är några saker som jag inte återfinner i svaret och som det vore av värde om utrikesministern ville beröra i sina repliker. En sådan sak är FN-beslutet förra året att upphäva den avskyvärda resolution som jämställde sionism med rasism. Sionismen är en del i den judiska känslan och traditionen. Det glädjande FN-beslutet blev möjligt genom Sovjetsystemets sammanbrott.

Det är också glädjande att diplomatiska förbindelser upprättats mellan Israel och staterna i Central- och Östeuropa och med en växande skara länder i Afrika. Det är en vinning för demokratin.

Allvarlig, ja förskräckande är däremot den ökande risken för att kärnvapen kan komma till användning i händelse av krig i Mellanöstern. Israel har ungefär samma yta som Småland, och befolkningskoncentrationen är hög.

I kriget mot Irak var Israel inte krigförande. Ändå öste det scudmissiler över landet. Nu vet vi att Irak före kriget endast hade behövt ytterligare cirka ett år för att ha kunnat ladda dessa missiler med kärnvapen. Det räcker med ett fåtal atombomber som når fram för att Israel skall vara utplånat.

Alljämt gör flera länder i området ansträngningar att skaffa sig kärnvapen. Tillgången på underbetalda och undersysselsatta forskare, med kompetens att utveckla sådana vapen, är också oroväckande stor.

Har då inte Israel självt skaffat sig kärnvapen? Det vet jag inte, men jag håller det inte för uteslutet. Vad vi vet är att Israel förklarat sig berett att medverka till ett avtal om att göra Mellanöstern till en kärnvapenfri zon. Den givna förutsättningen är att tillfredsställande garantier ges om en effektiv övervakning av avtalet. En upprustning med kärnvapen av diktaturerna i Mellanöstern ökar risken för krig och för ett utplånande av Israel.

Ett av de allra viktigaste inslagen i Sveriges Mellanösternpolitik måste därför vara att medverka till att förhindra en kärnvapenspridning i området. Jag utgår från att utrikesministern delar min uppfattning, och det är min förhoppning att utrikesministern vill framhålla det.

Anf. 23 BERNDT EKHOLM (s):

Herr talman! Fru utrikesminister! Att jag blandar mig i debatten här i dag beror dels på att jag är intresserad av förhållandena i Mellanöstern, dels på att jag i söndags kom hem från en veckolång resa i området.

Vi var några riksdagsmän som var nere i Mellanöstern och kunde se hurudana förhållandena är. Jag måste konstatera att situationen är lika dålig som den har varit vid tidpunkten för alla mina fyra fem tidigare resor. Ingenting har blivit bättre. Snarare är tendensen den att det har blivit sämre – jag talar då om palestiniernas situation. Naturligtvis är situationen för den israeliska staten också jobbig, med tanke på den oro som människor där lever med. Det skall inte förnekas. Men det dagliga förtryck som jag har kunnat konstatera att palestinierna möter är mycket grymt.

Det är, precis som tidigare, fråga om godtyckliga anhållanden. Det förekommer kollektiva bestraffningar – vi har sett hus som har rivits ner av den israeliska armén exempelvis därför att någon son i huset har kastat sten på en militärjeep. Det är fråga om en hård tidningscensur. Det är fråga om ett kulturförtryck som visar sig i att man vill stänga nationalteatern i östra Jerusalem. Det är fråga om ett förtrampande av grundläggande mänskliga rättigheter på många olika plan. Ett exempel är att studerande när de reser utomlands för att studera inte har några garantier för att de får återvända till de ockuperade områdena. Militärens agerande är också mycket brutalt. Vi har fått många exempel på att soldaterna helt utan förvarning skjuter på palestinska ungdomar och också på äldre människor. Man är inte särskilt noga med hur man hanterar de personer man vill ha kontakt med. Det kan räcka med att en person kommer med ett paraply en regnig dag för att han skall bli beskjuten.

En allvarlig sak är också bosättarnas sätt att agera. Vi besökte borgmästaren i Betlehem, Elias Freij. Han berättade om hur han för en kort tid sedan hade blivit angripen i sin bostad av bosättare från Kiryat Arba, en bosättning strax utanför Hebron. Han hade barn i huset, som blev livrädda när de blev beskjutna av bosättarna. Just bosättarnas uppträdande, tillsammans med en del andra saker man ser, gör att man måste konstatera att, som också organisationer för mänskliga rättigheter i området säger, den totala laglösheten råder inom de ockuperade områdena.

En annan sak som jag tycker är mycket frustrerande att se är den klassindelning av palestinierna som finns inom de ockuperade områdena. Bor man i Gaza har man ett speciellt ID-kort och en speciell skylt på bilen, bor man på Västbanken har man en annan skylt, och bor man i Jerusalem har man en skylt. Om man råkar bo på Västbanken och vill besöka östra Jerusalem, där man kanske har bott tidigare och har släktingar, får man inte göra det om man inte går till militärmyndigheterna och begär särskilt tillstånd.

Jag träffade bl.a. en kristen präst och avsatt borgmästare från Ramallah, som berättade att han hade varit tvingad att söka ett särskilt tillstånd för att träffa oss en fredagskväll. Det är ganska grymt att människor skall behandlas på det sättet. Man kan exempelvis inte visa en flagga utan att bli trakasserad eller kanske t.o.m. beskjuten. Det har gått så långt att också FN:s egen organisation UNWRA är drabbad.

Med anledning av denna situation har jag en fråga till utrikesministern.

Är regeringen beredd att medverka till en förstärkning av skyddet för palestinierna på de ockuperade områdena i form av ett internationellt skydd, lämpligen i FN:s regi? Det är något man efterfrågar på grund av de osäkra förhållanden man lever under.

Jag tycker att det som utrikesministern anger när det gäller fredsprocessen är ett bra avstamp. Till skillnad från Hadar Cars uppfattar jag inte den radikala förändring som Hadar Cars talade om. Detta gör att jag genast blir intresserad av att till utrikesministern ställa frågan: Vari ligger den radikala förändringen i svensk utrikespolitik på detta område? Hadar Cars har ju tydligen upptäckt en sådan förändring och dessutom en radikal sådan. Jag skulle gärna vilja ha svar på den frågan, och om det har skett en sådan förändring tycker jag att vi skall debattera den här i dag. Det är i så fall viktigt.

Borgmästare Freijs inställning är intressant att förmedla till kammaren. Freij ingår alltså i förhandlingsdelegationen, och han säger att palestinierna är beredda till en dialog under alla omständigheter tills freden är nådd. Palestinierna är alltså inte beredda att ge upp samtalen. Jag tycker att det visar på en enormt försonande och hoppingivande inställning när en ledande ledamot av förhandlingsdelegationen, som säger sig representera hela delegationen, uttrycker sig på det sättet.

Det är naturligtvis viktigt att regeringen är aktiv i den här fredsprocessen och ger den allt stöd den kan få. USA spelar i detta sammanhang en avgörande roll, och jag förutsätter att regeringen gör allt vad den kan för att aktivt stödja fredsstiftande krafter, inte minst USA:s agerande. Har utrikesministern några nyheter när det gäller regeringens insatser just till stöd för själva fredsförhandlingarna?

Jag skall be att i mitt nästa inlägg få återkomma med ytterligare några synpunkter, men jag vill nu passa på att fråga Hadar Cars: Har Hadar Cars någonsin besökt de ockuperade områdena?

Anf. 24 KENT CARLSSON (s):

Herr talman! Utrikesministern! Jag har med glädje konstaterat att utrikesministern i många sammanhang uttalar sig för Sveriges fortsatta stöd för FN och för en vilja att delta i arbetet med att stärka FN som globalt konfliktlösningscentrum. I ingen annan fråga har FN författat så många klara och entydiga resolutioner som just i frågan om Palestina. Det är därför glädjande att i dag ta del av utrikesministerns svar på den här interpellationen och konstatera att regeringen vidmakthåller den principiella uppfattning som Sverige har haft och som vi har drivit i FN och i andra internationella sammanhang.

När Israel invaldes som medlem i FN den 11 maj 1949 lovade man att oreserverat acceptera förpliktelserna i FN:s stadga och infria FN:s resolutioner. Det var då framför allt två resolutioner, nr 181 om delning och nr 194 om flyktingarnas rätt att återflytta. Dess värre har Israel som bekant inte uppfyllt de förpliktelser som man åtog sig enligt resolution 273, vilken markerade invalet av staten Israel i FN. Israel har inte heller respekterat den fjärde Genèvekonventionen, trots att man har ratificerat den. FN har i ett flertal resolutioner, såväl i Generalförsamlingen som i Säkerhetsrådet, klart sagt ifrån att den fjärde Genèvekonventionen äger giltighet på de ockuperade

områdena. Sverige har också i omröstningar i Generalförsamlingen stött dessa resolutioner.

Artikel 49 i konventionen lyder: "Ockupationsmakt må icke deportera eller överflytta delar av sin egen civilbefolkning till område som den ockuperar." Trots denna klara formulering har ockupationsmakten Israel på olika sätt konfiskerat uppemot 65 % av Västbanken och något mindre del av Gaza samt överfört en kvarts miljon människor till de ockuperade områdena.

I denna troligen för låga siffra ingår alla de bosättare vilkas mark nu kringgärdar östra Jerusalem – mark som av Israel räknas som annekterad. De illegala bosättningarna, som har officiellt israeliskt stöd, genomförs nu allt öppnare och hänsynslösare och i en rasande fart. Dessa bosättningar innebär att man övertar palestinsk mark. Under de senaste fyra månaderna har det uppförts lika många bosättningar som under de tio föregående åren.

Precis som utrikesministern säger i sitt svar är bosättningarna på Västbanken och i östra Jerusalem ett av de största hindren mot en fredlig lösning av konflikten mellan Israel och palestinierna.

Om den principiella inställning som utrikesministern här redovisar kvarstår och om det inte finns några radikala förändringar i den – som herr Cars, men inte jag har kunnat uttyda – måste jag ställa en fråga till utrikesministern. Denna principiella hållning får ju inte leda till svensk passivitet, till att man gömmer sig bakom de officiella ställningstagandena och bakom EG:s och USA:s agerande. Sverige har i andra sammanhang fört en mycket aktiv utrikespolitik och påtalat brott mot mänskliga rättigheter, också när stater som man kan förvänta sig mer av, speciellt sådana som kallar sig demokratiska, bryter mot avtal som de har ingått eller konventioner som de har skrivit under.

Den förändring som jag möjligtvis hade förväntat mig i utrikesministerns svar hade alltså snarare varit att hon mera hade velat gå till handling för att försvara de centrala delarna i dessa konventioner.

Jag har också uppfattat att regeringen i regeringsdeklarationen i allmänna uttalanden har sagt att just värnet om de mänskliga rättigheterna skulle vara en än viktigare fråga för den regering som nu sitter. Det är med den utgångspunkten som jag hade förväntat mig att utrikesministern hade haft några ord att säga om vad man nu aktivt tänker göra. Tänker man kraftfullt påtala de brott mot FN-resolutionerna som Israel faktiskt har begått och begår även nu? Vad gör regeringen för att påtala och förhindra vidare brott mot den fjärde Genèvekonventionen, som också vårt land har anslutit sig till? Vi har också förbundit oss att sörja för att konventionen följs.

Vad har regeringen gjort för att påtala de illegala bosättningarna och att man ockuperar områden som tillhör palestinierna, bl.a. stadsdelen Silwan i Jerusalem? Det gäller deporteringarna, de kollektiva bestraffningarna, hussprängningarna, stängning av skolor, utegångsförbud och böter som drabbar familjer vars medlemmar har tagits av den israeliska militären.

Vad som behövs – jag hoppas att utrikesministern kan hålla med om det – är mer av handling från den svenska regeringens sida just för att försvara de mänskliga rättigheterna, de rättigheter som palestinierna i dag frånrövas av en av en stat som kallar sig demokratisk.

Avslutningsvis vill jag fråga utrikesministern om hon överväger något mer

aktivt agerande för de mänskliga rättigheterna men också för att se till att en stat som i internationella sammanhang, genom Genèvekonventioner och FN-resolutioner, förbundit sig att agera på ett visst sätt också verkligen fullföljer detta, på samma sätt som Sverige och andra länder avkrävde Irak ett sådant agerande, varvid vi hävdade folkrättens principer.

Anf. 25 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Också jag vill bland mig i denna debatt. Jag tycker att den deklaration som utrikesministern här har gjort är mycket välgörande. I huvudsak följer vi inom alla partier en gemensam linje när det gäller att verka för fred i Mellersta Östern, vilket är den enda vägen framåt för befolkningen där.

Men jag tycker i likhet med Kent Carlsson också att det löfte som gavs i regeringsdeklarationen om kraftigt stöd för mänskliga rättigheter runt om i världen inte tillräckligt kraftfullt har följts upp när det gäller konflikten mellan Israel och palestinierna.

Självfallet måste det få ta tid, med tanke på djupet och svårighetsgraden av denna konflikt, men det är också, som jag upplever det, i viss mening bråttom. Om de krafter och det synsätt som PLO står för i förhandlingarna inte visar sig framgångsrika, finns det nämligen en betydande risk för att andra krafter tar över bland palestinierna och i arabvärlden, något som kan få förödande konsekvenser. Det måste vara förhandlingsvägen som kan leda till framgång.

Jag vill fråga: Ser utrikesministern någon organisation som bättre än PLO skulle representera palestinierna i dag?

Det finns förutom rapporterna från den grupp som nu har besökt Västbanken naturligtvis också, som vi känner till, rapporter från organisationer för mänskliga rättigheter. Amnesty International har ju inför FN:s kommitté för mänskliga rättigheter räknat upp en rad av de övergrepp som i dag begås. FN:s säkerhetsråd har också i en resolution den 6 januari fördömt Israels beslut att deportera tolv palestinier. Det var en mycket skarp och fast deklaration. Jag kan inte minnas att jag i detta sammanhang såg någon reaktion från regeringen.

Utrikesministern talade om de bestialiska mord på sovande israeliska soldater som inträffade för en tid sedan, och hon använde då ett kraftfullt språkbruk. Men när sedan Mona S:t Cyr i FN:s tredje kommitté för mänskliga rättigheter talade om de ockuperade områdena uttryckte hon sig som om de ockuperade områdena fortfarande bara är en källa till besvikelse och oro. Språkbruket har i detta sammanhang en viss betydelse.

Den 29 november stängde Israel Bir-Zeit-universitetet på Västbanken för ytterligare tre månader. Har den svenska regeringen på något sätt agerat med anledning av detta?

Jag tycker också att kärnvapenfrågan är av stor betydelse i det här området. Det är, som flera talare, också Hadar Cars, har sagt, nödvändigt att man förhindrar att det där utvecklas kärnvapen. Israel har naturligtvis ett stort ansvar för att inte utveckla kärnvapen. Det är Israel som anförs som ett huvudsakligt argument av de arabledare som vill utveckla kärnvapen i dag.

Anf. 26 JAN ANDERSSON (s):

Herr talman! Liksom Berndt Ekholm kom jag i söndags, fru utrikesminister, hem från en veckolång resa till Palestina. Till skillnad från Berndt Ekholm hade jag då gjort min första resa i området och mitt första besök i Israel och de ockuperade områdena. Jag har inte tidigare engagerat mig så djupt i denna fråga. Jag har som politiskt intresserad följt den debatt som har förts och på TV och radio fått information om de grymheter och brott mot mänskliga rättigheter som begås där nere.

En veckas besök gav mig en verklighetsbild som är långt värre än den som man kan uppleva i massmedia. Det förövas systematiska och dagliga brott mot de mänskliga rättigheterna i de ockuperade områdena. Det gäller t.ex. förstörandet av hus. Det är alldeles absurt att om någon familjemedlem har kastat en sten mot israeliska soldater drabbas hela familjen. Det gäller inte sällan stora familjer, många gånger med små barn. Ofta lever de under små omständigheter. Man kör systematiskt ned husen med caterpiller och ställer familjerna på gatan. Vi såg hus som utsatts för detta och hus som skulle försöras inom de närmaste timmarna.

Det andra är att man stänger skolor, universitet, kindergarten m.m., men också fängslar barn på väldigt dåliga grunder. Från FN:s representanter fick vi exempel på att man fängslade fem utvecklingsstörda barn därför att de kastat sten på israeliska soldater, och man höll dem fängslade i jag tror fem dagar.

Det sker också andra brott mot de mänskliga rättigheterna. Det förekommer ordkrig på väggarna runt om i de ockuperade områdena. Israeliska soldater beordrar då palestinier att ta bort slagorden, ofta med detsamma när de israeliska soldaterna tycker det passar. Det gjorde man vid ett tillfälle då en kirurg var på väg till sitt arbete för att utföra en operation. Det togs ingen hänsyn till om det var en viktig operation, om det eventuellt gällde en annan människas liv. Färgen skulle bort. Det tog ett par timmar. Vad som hände med den människa som låg på sjukhuset och väntade vet vi inte.

Det händer många positiva saker. Det är positivt att en fredsprocess kommit i gång, men efter att jag träffat många personer i detta område är min optimism inte absolut. Det har ju inte kommit ut särskilt mycket av fredsprocessen hittills.

Jag är nog inte ensam om att tro att fredsviljan hos den nuvarande israeliska regeringen inte är särskilt stor, såvida inte det blir fred på den regeringens villkor. Och detta är alldeles omöjligt, för då blir det aldrig någon fred.

Låt oss fortsätta att hoppas att fredsprocessen fortsätter. Precis som Berndt Ekholm tycker jag att det är positivt att den palestinske företrädaren, borgmästaren i Betlehem, hade en så uthållig och trots allt optimistisk syn på fredsprocessen.

Andra har talat om bosättningspolitiken, men jag skulle också vilja säga något. Bosättningarna har ökat i omfattning alldeles markant. Det är naturligvis ett hot mot fredsprocessen att det skett under den tid fredsprocessen pågår. Det sker egentligen infantilt: man bygger, inte bara runt omkring Jerusalem, utan runt omkring palestinska byar. Man bygger in dem.

Vi var själva ute och såg precis hur det gick till. Man tar ifrån de palestinska byarna deras område med motiveringen att de inte odlar där. Denna

mark ger man till israeler som sedan uppför nya bosättningar. Man ringar in byarna så att det senare inte finns någon möjlighet för dem att utvidga sina odlingar och utveckla sin verksamhet.

Inte heller jag uppfattar att det föreligger någon förändrad inställning från regeringens sida. Den svenska inställningen ligger fast. Det var också det intryck som palestinierna hade, men man var rädd för att den svenska aktiviteten skulle minska. Sverige har aktivt bidragit till den fredsprocess som nu är i gång. Det är onekligen så att USA har ändrat inställning i riktning mot den svenska inställningen.

Jag hoppas att den svenska aktiviteten inte avtar, utan fortsätter med den inrikting på politiken som vi har haft hittills.

Anf. 27 JERZY EINHORN (kds):

Herr talman! Fru utrikesminister! Jag hade inte för avsikt att delta i denna diskussion. Jag är själv jude, och för mig betyder Israel en viktig trygghet inför det som kan hända i världen med mig och andra judar i framtiden, med mina barn och mina barnbarn. Men jag kände mig nästan tvungen att gå upp i talarstolen och säga någonting.

Det är flera som vill tolka tonen i utrikesministerns anförande. Jag tror att Margaretha af Ugglas kan göra det bäst själv. Men jag vill säga för min egen del att jag upplevde statsrådets anförande som balanserat. Det uttrycker förståelse för båda sidors problem. Det gäller tyvärr inte alla anföranden i dag, och det smärtar mig djupt.

Det som händer i Mellanöstern är djupt, djupt tragiskt för alla parter. När vi diskuterar dagens situation, måste vi ändå titta litet på bakgrunden. Det finns alltid en historisk bakgrund till dagens händelser.

Dagens situation i Mellanöstern och de aktuella problemen har sin grund i ömsesidig, välgrundad misstro. Israel tillkom 1948 genom en omröstning i Förenta nationerna. Vad som ledde världens dåliga samvete till att rösta så vet alla.

I 44 år har det lilla landet inte haft en enda dags fred. Israel har varit berett till fred vid många tillfällen. Men vi vet alla att Israel har blivit anfallet gång på gång. Det måste man komma ihåg när man diskuterar dessa förhållanden.

Israels situation är inte avundsvärd i dag. Jag tror inte att någon skulle vilja byta Sveriges situation mot Israels. Israel har inte fred, har inte haft fred en enda dag och får inte misslyckas i ett enda krig. Vi vet vad som händer om Israel misslyckas i ett enda krig: Israel blir utplånat.

Vi är alla överens om att vi önskar fred i Mellanöstern. Vi önskar fred överallt i världen. Men frågan är på vilket sätt freden kan uppnås. Det finns inga enkla lösningar, som man antyder här.

Jag delar utrikesministerns uppfattning att det har ägt rum en positiv utveckling. Jag ser positivt på att Sverige skall spela en aktiv roll och är berett att aktivt bidra i den processen. Men då måste Sveriges inställning och agerande uppfattas som balanserat och neutralt. Alla måste väl vara medvetna om att Sveriges inställning under den tidigare regeringen och under de allra senaste åren – inte tidigare – inte uppfattades som neutral. Det ena utspelet efter det andra uppfattades som en partsinlaga.

Jag ser optimistiskt på framtiden. Jag måste göra det. Situationen i Mel-

lanöstern med Israel och omgivande arabiska länder och palestiniernas situation är djupt tragiska. Men ingen av oss i detta rum vet hur den ömsesidiga misstron och rädslan skall överbryggas. Om vi skall delta i den processen måste vi visa en smula ödmjukhet.

Anf. 28 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Jag skulle också vilja instämma med dem som säger att detta var ett uttömmande och mycket bra svar, som jag tror att vi alla i riksdagen kan ställa oss bakom. Det tycker jag är glädjande.

Det är viktigt, som många också sagt här, att Sverige tar en aktiv del när det gäller fredsprocessen och att man kommer vidare. Det är ju ännu bara en början, och misstron mellan de olika folkgrupperna här är ju väldigt stark. Det är viktigt att man försöker bryta detta misstroende och i stället kommer över till ett förtroende mellan folken. Det är en önskan man har på lång sikt.

Utrikesministern tar upp ESK som en modell som man skulle kunna hoppas på att kunna bygga ut i den här regionen. Det handlar om ett väldigt litet område. I framtiden måste människorna här kunna samarbeta. Det gäller inte minst vattenfrågan, som är väsentlig för alla. Den måste lösas gemensamt.

Sedan vill jag också instämma i vad Hadar Cars sade när han tog upp kärnvapenspridningen, som är en väldigt viktig fråga, nämligen att vi från svenskt håll aktivt agerar för att kärnvapen inte skall spridas i regionen. Det gäller heller inte bara kärnvapen, utan det gäller massförstörelsevapen över huvud taget, som de biologiska och de kemiska vapnen. Vad man kan hoppas på är att det i den här regionen blir en zon fri från massförstörelsevapen. Det skulle jag också önska att den svenska regeringen aktivt verkade för.

Anf. 29 GÖRAN LENNMARKER (m):

Herr talman! Fru minister! Jag hade inte heller tänkt gå upp i debatten, men jag tycker att det kan vara motiverat att göra några reflexioner efter de många inlägg som har gjorts. En av dem gäller just nödvändigheten av att sätta fredsprocessen i centrum.

Denna region, som har haft sina konflikter och krig under snart ett halvt sekel, måste nu få en effektiv fredsprocess. Man kan då ställa sig frågan: På vilket sätt kan Sverige bäst främja en fredsprocess? Det kan man naturligtvis ha olika meningar om, men jag tror att det centrala nu är att se till att man inte på olika sätt gör utspel eller tar initiativ som kan ta intresset eller initiativet från de förhandlingar som nu faktiskt har påbörjats. Man kan göra litet olika värderingar av deras möjligheter att nå framgång, men det är faktiskt Madridförhandlingarna som nu står i centrum – även om de inte sker i Madrid i varje ögonblick kallar jag dem för Madridförhandlingarna.

Vi har en sådan erfarenhet. Just poängteringen av Camp David-processen tyckte jag var värdefull i interpellationssvaret. Det finns erfarenhet av en framgångsrik fredsprocess i Mellanöstern. Det var faktiskt så att man nådde fram till ett förtroendefullt och varaktigt fredsförhållande mellan Egypten och Israel. Det har också bestått provet under betydande påfrestningar – Libanonkriget 1982, Intifadan och annat. Likväl finns här ett förtroende och

en hållbar fredsordning mellan Israel och ett av dess grannländer. Det bör vi ta fasta på och se som en utgångspunkt för hur man kan gå vidare. Det är naturligtvis USA som har möjligheten att driva de förhandlingarna framåt med kraft. Det kommer att krävas kraft från utomstående för att de skall bli framgångsrika.

En fråga som många har varit inne på och som i grunden måste lösas är frågan om den israeliska säkerheten, detta att Israel måste känna sig tryggt i sin existens. Det är en rättighet som man i varje europeiskt land, inte minst vi i Sverige, har känt under många år – århundraden, kan man kanske t.o.m. säga. Denna trygghet måste Israel få. Det är inte så alldeles enkelt att åstadkomma en process som leder fram till detta.

Vi kan som ett skräckscenario tänka oss att man kunde få en Västbank som kom att likna Libanon, en statsledning på Västbanken som säger sig vara för demokrati och frihet men som inte förmår upprätthålla ordningen, precis som vi har sett i Libanon alltsedan 1975–1976.

Jag säger det här mest för att framhålla vikten av att det måste vara fråga om hållbara och realistiska säkerhetslösningar. På det måste förhandlingarna på det här området koncentreras. USA:s mycket centrala roll kan vi som utomstående i ett litet land som Sverige inte ersätta, och den kan kanske inte heller någon annan ersätta – den fundamentala styrkan är att USA via sina insatser och via den sjätte flottan utgör den sista trygga garanten för Israels existens. Därför ligger det ett centralt svenskt intresse i att på alla sätt främja och stödja fredsprocessen. Det måste vara vår främsta prioritering i relationerna till Mellanöstern.

Det gör också att det är nödvändigt att vi beter oss så i våra deklarationer och i våra framträdanden att vi spelar en aktiv och positiv roll när det gäller att främja fredsprocessen. Även om den rollen är blygsam, eftersom vi inte är en central aktör i området, måste det vara av högsta prioritet. Tack!

Anf. 30 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Låt mig först säga att jag tycker att vi för en värdefull diskussion här i kammaren i dag. De olika inläggen belyser olika sidor i den tragiska situationen i Mellanöstern, men samtidigt uppskattar jag att det i alla inläggen finns en konstruktiv grundton.

Jag skall inte recensera mitt eget interpellationssvar, men jag vill framhålla att man inte kan säga allt i ett interpellationssvar. Jag vill dock säga att jag tar på allvar den kritik som tidigare har riktats mot Sverige för att föra en ensidig Mellanösternpolitik. Jag tror att vi gör bäst nytta i Mellanöstern om vi för en balanserad Mellanösternpolitik.

Denna balans får dock inte upprätthållas till priset av tystnad – det vill jag gärna understryka. Vi måste reagera på övergrepp och orättfärdigheter oavsett vem som begår dem. I detta perspektiv förtjänar MR-läget och bristen på demokrati i arabvärlden att noga granskas. Endast om vi är tydliga och uppriktiga också åt detta håll kan vår kritik av Israel när den måste förekomma – den gäller bosättningspolitiken, och den gäller situationen i de ockuperade områdena – få substans.

Demokratifrågorna måste lyftas fram när det gäller Mellanöstern. Enbart om vi också får en demokratisk utveckling i Mellanöstern kan en framför-

handlad fred bli bestående. Det är riktigt, som här har sagts, att fredsprocessen nu är det centrala. Det är naturligtvis också riktigt att framför allt de bilaterala förhandlingarna måste lyckas.

Samtidigt delar jag Ingela Mårtenssons önskan och förhoppning att vi skulle kunna få se ESK-processen förd vidare i Mellanöstern. Det gör att vi från svensk sida är mycket uppmärksamma på möjligheten att bidra i de multilaterala förhandlingarna. Det är någonting som inte i första hand ankommer på oss – vi måste få förfrågan om det, vi måste få se intresse för det från de deltagande parterna – men vi är mycket uppmärksamma på om vi kan lämna något bidrag i de multilaterala förhandlingarna. Jag tror ändå att det är här, i någon form av ESK-process – med dess betoning av demokrati och mänskliga rättigheter men även av andra frågor som det är så viktigt för regionen att lösa i samverkan – som man kan se ett hopp för framtiden för länderna i Mellanöstern och framför allt för människorna i Mellanöstern.

Icke-spridningsfrågorna är kolossalt viktiga, Hadar Cars, och vi arbetar med dem i olika fora och kommer naturligtvis att fortsätta att vara mycket uppmärksamma där. Svenskarna är ju inblandade i de aktuella frågor som nu dryftas i FN:s säkerhetsråd, och vi stöder FN:s arbete i detta hänseende.

Anf. 31 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Tack, utrikesministern, för denna klargörande och rättsyftande replik.

Liksom Jerzy Einhorn underströk jag i mitt första inlägg balansen och tonfallet i utrikesministerns svar. Det innebär en radikal förändring sedan Palme–Andersson–Schori-epoken. Jag vill illustrera det med några exempel.

I en artikel i Stockholms-Tidningen 1982 anklagade Pierre Schori i realiteten Israel för krigsförbrytelser och gjorde uttalanden om att Israel skulle ha skapat Warszawagetton.

I en annan artikel 1984 talade han om att Israel förde en strutspolitik. Han beskrev situationen i de ockuperade områdena som det kanske främsta hindret för en fredlig lösning.

1980 och 1988 skrev Carl Lidbom artiklar under rubriken Nytt herrefolk och begärde där att Israel skulle visa kompromissvilja även under en tid då PLO alltjämt krävde Israels utplånande.

Den socialdemokratiska tidningen Aftonbladet anklagade Israel för folkmord. Alla vet vi att Arafat vid sina besök i Sverige hyllades som en kung av de svenska socialdemokraterna, mer i Sverige än i någon annan demokrati i världen, trots att Arafat alltid omfamnat alla andra diktaturer, inkl. Saddam Husseins så sent som i samband med ockupationen av Kuwait.

En israelisk förutvarande ambassadör beskriver i en bok, som enligt en artikel i Expressen skall komma, att Sveriges kritik av Israel som präglad av moraliserande och predikande samt att den svenska kritiken inte bara kom av ideologiska skäl utan också av rena intresseskäl, som t.ex. den arabiska oljan och den väldiga exportmarknaden i arabvärlden.

Den nuvarande oppositionsledaren Peres i Israel uttalade en gång att han blev chockerad när han läste att Palme jämfört Israels behandling av palestinska barn med nazisternas slakt på judar. Han skrev att Palmes påstående var idiotiskt och otroligt – "Har Israel fört något enda barn till koncentra-

tionsläger eller dödat dem för att de varit arabiska barn eller byggt gaskammare?".

Som en personlig reflexion vill jag framhålla att jag hoppas att valet i Israel i juni leder till framgångar för det israeliska arbetarpartiet och dess allierade. Orsaken är att dessa partier har visat större flexibilitet i sin syn på Västbanken och Gaza än de nuvarande israeliska regeringspartierna.

Anf. 32 BERNDT EKHOLM (s):

Herr talman! Först vill jag fråga utrikesministern på vilka punkter som hon anser att den socialdemokratiska regeringen har varit obalanserad. Nu har jag hört Hadar Cars version, och jag är mycket spänd på utrikesministerns version.

Jag vill åter ställa frågan till Hadar Cars, om han har varit i de ockuperade områdena.

När det gäller Pierre Schoris uttalande 1982 om krigsförbrytelserna, vill jag påminna om vad som hade hänt då. Folkmord kan man väl kalla det som inträffade i flyktinglägren Sabra och Shatila i Beirut – den minnesgode minns nog dem. Därför kan det vara befogat att tala om krigsförbrytelser i det sammanhanget.

Det som har sagts om demokratifrågan är alldeles riktigt. Min uppfattning efter mina besök är att palestinierna vill bygga upp en demokrati.

Jag vill också säga något till Jerzy Einhorn. Alla som står här i talarstolen känner för Israels situation – det är inget tvivel på den punkten. Israel har rättighet att existera där. Vi socialdemokrater känner för det judiska folket, men situationens utveckling gör att man måste peka på vad som händer i de ockuperade områdena. Situationen är ju inte alls lika inne i Israel, även man också där kan peka på diskriminering av palestinierna. Den frågan måste debatteras, trots att den är jobbig. Ömsesidig misstro är en bland många olika förklaringar.

När det gäller fredsprocessen är säkerhetsfrågan självfallet viktig, men man får inte alltid utnyttja den i debatten, som någonting som medför att man inte skall försöka komma fram till en lösning. Israel skall naturligtvis ha säkra och erkända gränser, men den frågan får naturligtvis inte hämma en fortsatt fredsprocess.

En viktig sak i fredsprocessen är också att medverka till förtroendeskapande åtgärder. Det efterlyser palestinierna, men man märker inte det när bosättningspolitiken fortgår, trots fredsförhandlingar. Varje gång som palestinierna åker till en fredsförhandling kommer det en ny bosättning. Det är svårt att förstå den förhandlingssituationen.

Jag har läst de båda utkasten i förhandlingarna, och jag har här det palestinska och det israeliska utkastet. De ligger långt ifrån varandra, men det finns ändå förutsättningar att komma överens i fredsförhandlingarna. Som svensk kommer jag inte undan det, och jag kan inte se någon annan möjlighet.

Jag skulle gärna vilja ha utrikesministerns bedömning, om hon har tagit del av de här utkasten till självbestämmande, dvs. det första steget i fredsförhandlingarna.

Anf. 33 KENT CARLSSON (s):

Herr talman! Jag noterar glädjande nog att utrikesministern säger att brott mot mänskliga rättigheter, även om de begås av staten Israel, skall påtalas från svensk sida och också fördömas. Det gäller brott mot grundläggande mänskliga rättigheter och mot de konventioner som Israel, och Sverige, har skrivit under. När utrikesministern då säger att vi skall agera, undrar jag om vi verkligen gör det med kraft, om utrikesministern följer sina egna ord här i kammaren. Det vore intressant om utrikesministern kunde utveckla det.

Utrikesministern uttryckte det så att det fördes en obalanserad politik under den socialdemokratiska regeringens tid. Det är också märkligt att höra herr Cars, när han tar upp Aftonbladet och Carl Lidbom. Vad jag vet har Aftonbladet aldrig ingått i den socialdemokratiska regeringen, och Carl Lidbom var definitivt inte statsråd 1980/81, då vi hade en borgerlig regering.

Var den politiken obalanserad? Vad den socialdemokratiska regeringen gjorde var att påtala just brott mot mänskliga rättigheter, som Margaretha af Ugglas nyss sade att den nuvarande regeringen också skall göra. Där är det alltså ingen skillnad. Om Sverige i internationella sammanhang skall bli trovärdigt, måste vi stå upp för de krav på mänskliga rättigheter som vi har drivit, för de folkrättsliga krav som vi också med kraft har hävdat som liten nation, och driva dem oavsett vem som begår brotten. Om det är Israel eller andra stater som begår dem skall vi påtala dem.

Jag blir litet störd av det som herr Einhorn och även herr Lennmarker säger. Vi är givetvis överens om att fredsprocessen är det viktiga, att det skall skapas en lösning som gör att Israel kan leva inom säkra gränser, men också att palestinierna skall få självbestämmande och en egen demokratisk stat. Men det får inte leda till att vi inte påtalar de övergrepp som sker mot civilbefolkningen och enskilda på Västbanken och i Gaza. Jag får känslan av att herrar Einhorn och Lennmarker är beredda att överse med den formen av närmast apartheidliknande politik, som jag skulle vilja kalla det, som den israeliska staten bedriver mot civilbefolkningen på de ockuperade områdena.

Anf. 34 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Jag noterade att Lennmarker använde uttrycket att det ibland fordras en kraft utifrån för att driva utvecklingen framåt. Det är väl det som det har handlat om många gånger när kritiken mot Israel varit skarp för brott mot de mänskliga rättigheterna. Det är inte bara Yasser Arafat som har tagits emot här i Sverige, utan också Israels president Chaim Herzog och andra israeliska politiker.

När PLO och palestinierna behöver kritik skall den naturligtvis ges. Det har också skett i samband med deras förhållande till den irakiska regimen.

Självklart måste Israels existens säkras. Det är också den inställning som PLO har för närvarande och som vi hoppas att PLO skall behålla.

Jag fick inte något svar på den fråga jag ställde, om utrikesministern ser någon annan organisation än PLO som bättre skulle kunna företräda de palestinska intressena.

Jag skulle vilja rekommendera Jerzy Einhorn att läsa några av de senaste årens betänkanden från utrikesutskottet med historieskrivningen när det

gäller hur situationen har vuxit fram i Mellanöstern. Enligt min bedömning är det inte bara den arabiska sidan som får ta på sig ansvaret för att det har gått som det har gått. En del av processen är att Israel måste erkänna de historiska misstag som under olika skeden har begåtts när Israel skapades som stat.

Det sägs ibland från amerikanskt håll att man har ett särskilt ansvar för världen, att man har uppdrag från högre makter att ta ansvar för mänskligheten öde. Jag vill minnas att Josef Stalin också en gång sade att dåtidens kommunister var en särskild sorts människor som hade ett särskilt ansvar för mänskligheten.

Jag är litet oroad. Jag reagerar mot att man använder sådana uttryckssätt och har föreställningar om att man som nation eller rörelse har ett högre uppdrag inför mänskligheten. Det ger intryck av att man betraktar sig själv som ett slags övermänniska som står över andra. Ibland får jag intrycket att vissa företrädare för vissa rörelser i Israel använder sådana uttryck.

Anf. 35 GÖRAN LENNMARKER (m):

Herr talman! Fru minister! Jag tycker att det centrala är att man skall ställa upp bakom fredsprocessen. Herr Carlsson antydde att det skulle innebära att man överser med övergrepp av olika slag. Det behöver inte innebära det. Det viktiga är att man kraftfullt betonar vilken huvudlösning man skall använda för att lösa problemen.

För 10–12 år sedan drev Egypten ensamt en linje i arabvärlden för fred och försoning. Det naturliga för Sverige borde då ha varit att kraftfullt stå på den egyptiska linjens sida. Vid det tillfället då PLO m.fl. stod för en annan framstod man i stället som om man stödde en mera konfrontationsinriktad politik. Den egyptiska linjen, som också framhålls i interpellationssvaret, har varit framgångsrik och riktig.

Jag tycker att man från svensk sida skall markera att man står bakom försoningen, det konstruktiva byggandet av förtroendet och inte minst det konstruktiva byggandet av säkerhetsgarantin till Israel. Man kan aldrig lösa denna tragiska konflikt om man inte kan ge Israel en benhård och fast garanti för att landet faktiskt skall existera. Det är inte så länge sedan – vilket vi påmindes om i debatten – detta ställdes i fråga. Vi erinrar oss scudmissilerna och patriotrobotarna från så sent som i februari förra året.

Det är kanske svårt att från svensk horisont förstå hur djupt in i själen det känns. Jag tror att man själv måste bo i ett land som är utsatt för sådana hot för att förstå det här. Då förstår man kanske också vikten av det amerikanska engagemanget. Till syvende och sist är det patriotrobotar och annat som räknas när det gäller att avvärja den här typen av hot.

Anf. 36 JERZY EINHORN (kds):

Herr talman! Fru utrikesminister! Det är klart att vi skall påtala misshälligheter, och ingen har i dag ifrågasatt det. Men när vi gör det måste vi göra det på ett trovärdigt sätt. Vi måste ha förståelse för båda sidors problem.

Man säger här så lätt och i förbigående att Israels existens måste säkras. Kan vi i denna kammare säkra Israels existens? Är det någon som inbillar sig detta? Det är lätt att säga, men vi måste ha förståelse för att det i dag inte

finns någon annan än Israel som måste säkra Israels existens – tyvärr. Den historiska erfarenheten är sådan. Där finns problemets kärna och misstron. Vi kommer inte att gå ut i krig för Israel.

Bengt Hurtig sade att nationer har högre uppdrag. Jag vet inte vilket uttalande Bengt Hurtig refererade till. Men jag hoppas att alla nationer har en känsla av att de har ett högt uppdrag. Vårt uppdrag här i Sverige är att skydda vår befolkning. Israels uppdrag är att på bästa sätt, med alla brister i den utsatta situationen, skydda sin befolkning.

Anf. 37 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Regeringen önskar ett utökat besöksutbyte med Israel. Vi tänker ta initiativ till detta. Vi är också beredda till kontakter med PLO.

Till Bengt Hurtig vill jag gärna säga att palestinierna visst måste få företrädas av representanter som har det palestinska folkets förtroende. Föga tyder i dag på att det finns någon annan organisation som är mera representativ härvidlag än PLO. Samtidigt förlorade PLO mycket i internationellt förtroende genom sitt ställningstagande för Irak i Gulfkriget. Det gäller också Sverige. Men Sverige fortsätter att i likhet med andra europeiska länder ha kontakter med PLO.

Fredsprocessen är det väsentliga, och det är den vi i Sverige måste inrikta våra ansträngningar på att stödja. Vi spelar ingen huvudroll i denna fredsprocess, men kan vi stödja skall vi göra det. Vi skall vara aktiva. Våra möjligheter är särskilt stora i den multilaterala processen, och dem skall vi ta till vara.

Anf. 38 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Kent Carlsson hade i alla fall förstånd att distansera sig från några av dåvarande riksdagsmannen, förutvarande statsrådet Lidboms fadäser.

När Berndt Ekholm tog till orda öppnades emellertid verkligen slussarna för ett svårtyglat Israelhat. Han upprepade anklagelserna mot Israel om folkmord och krigsförbrytelser. Det tycker jag är oerhört. Jag tycker att det är bevis nog på riktigheten i det jag tidigare har sagt. Berndt Ekholm ställde också en fråga till mig. Svaret på den frågan är – ja.

Jag är emot bosättningspolitiken och de övergrepp som följer på en långvarig ockupation. Min kritik av Israels politik i dessa avseenden utgår ifrån en självklar respekt för Israel som stat och för dess givna rätt att existera.

Det sägs ibland att PLO:s uttalanden har upphävt PLO-stadgans krav på ett utplånande av Israel. Men det är också sant att i stadgan står kravet kvar. Jag tycker att det är ett exempel på vad jag kallar för dubbelt budskap. Det finns ett budskap om vilja till fred med Israel riktat till demokratierna i väst och ett budskap om utplånande av Israel riktat till de egna i rörelsen och till de diktaturstater i området som hoppas och verkar för ett sådant utplånande. Är det inte, fru utrikesminister, rimligt att kräva av PLO att man skall tala med en tunga i en så viktig fråga som denna?

Att skapa förståelse för den motsatta parten är en viktig del i fredsprocessen. När Saddam Hussein ockuperade Kuwait och när han senare sände sina scudmissiler mot Israel och Saudiarabien, jublade palestinierna i Jordanien,

på Västbanken och i Gaza. Det var självfallet en stor besvikelse för de judar som inom och utanför Israel har verkat för vänskap mellan judar och araber. Men den besvikelsen har inte hindrat staten Israel att endast cirka ett halvår efter dessa händelser sitta ner och förhandla med företrädare för samma palestinier. Det måste, som jag ser det, ändå tolkas som ett uttryck för judisk fredsvilja. Det är ett bidrag till den fredsprocess syftande till hållbara säkerhetslösningar som den nuvarande svenska regeringen uppenbarligen ser som sitt mål för Mellanösternpolitiken.

Anf. 39 BERNDT EKHOLM (s):

Fru talman! Man kan alltid diskutera olika uttalanden, Hadar Cars, och hur välbalanserade de är. Men just när det gäller det uttalandet vet jag hur flyktinglägren ser ut i Beirut eftersom jag har besökt dem. Jag var ganska tagen av vad som hände i Libanon 1982. Israel hade ett ansvar, och det kommer man inte undan. I det läget var det faktiskt berättigad kritik.

Utrikesministern har inte svarat på frågan om ansvaret enligt den fjärde Genèvekonventionen. I och med att vi har signerat den har vi ett ansvar att se till att alla signatärstater lever upp till konventionen. Eftersom Israel inte gör det inom ockuperat område vore det rimligt att Sverige på lämpligt sätt agerade i den frågan.

Sverige skulle också kunna agera när det gäller förtroendeskapande åtgärder. Jag har en lång lista från den palestinska förhandlingsdelegationen med förslag till förtroendeskapande åtgärder. Det jag tycker är viktigast där är faktiskt bosättningspolitiken. Det är naturligtvis nästan omöjligt att förhandla med en part som samtidigt fortsätter sin bosättningspolitik på det som man uppfattar som sitt eget territorium. Det finns många sätt att agera på, t.ex. i fråga om konfiskationen av mark. Allt behöver inte synas utåt. En rekommendation från mig till utrikesministern är att utnyttja de möjligheter som finns till påtryckningar för att förtroendeskapande åtgärder skall komma till stånd i fredsprocessen.

En annan sak som är viktig är naturligtvis ett fortsatt aktivt bistånd från svensk sida. Vi har varit och tittat på rehabiliteringscentret och på några andra anläggningar. Generalkonsulatet uttryckte, vad jag förstod, stort intresse för ett fortsatt starkt bistånd, likaså NGO-organisationerna. Att agera via EG är också en mycket bra väg att gå, bl.a. när det gäller bistånd och fredsprocessen.

Fredsprocessen är, precis som alla har sagt, helt avgörande. Det är där vi skall lägga på mest kol, det är inget tvivel om det. Det är en unik chans som finns nu. Det är ett bra strategiskt läge att ge allt stöd som man kan ge till fredsprocessen, naturligtvis till båda parter – det är inte tu tal om den saken.

Det är också mycket viktigt att besöka de ockuperade områdena. Jag noterade att Hadar Cars har varit där, och det tycker jag är bra. Jag rekommenderar fler att åka dit, liksom naturligtvis till Israel, för att se hur läget är.

Den anglikanske prästen Rantisi mötte jag för tio år sedan. Då gav han mig ett budskap. Han gav mig samma budskap i dag: Ni kristna i väst har ett särskilt ansvar, ett särskilt uppdrag, att bygga fred och försoning mellan judar och palestinier. Det tycker jag att vi skall ta till oss.

Anf. 40 KENT CARLSSON (s):

Fru talman! Åter till frågan om fredsprocessen och vilken Sveriges roll skulle kunna vara för att hjälpa till, påskynda, stötta eller vad man nu vill använda för ord. Jag tror att vi är överens om att det väsentligaste just nu är att fredsprocessen fortskrider och att det blir resultat av den. Där tror jag att vi i något sammanhang kan fungera som länk mellan de olika parterna.

Det är självklart att en sådan överenskommelse mellan palestinier och staten Israel är det absolut väsentligaste. Men att man har förståelse för de olika parternas problem och frågor får inte leda till att man inte med kraft vågar påtala brott mot mänskliga rättigheter, brott mot civilbefolkningens rätt att leva i lugn och ro. Man måste givetvis ställa något högre krav vad gäller att följa konventioner och annat på den stat som erkänns av andra länder än man kan ställa på unga pojkar som lever på Västbanken och i Gaza. Men om PLO, den palestinska organisationen, begår övergrepp eller gör dumma uttalanden skall självfallet det också fördömas. Men när jag hör herr Einhorn eller herr Lennmarker får jag en känsla av att det inte är riktigt tillåtet att kritisera Israel på det sättet när Israel gör övergrepp mot den palestinska civilbefolkningen.

Det är glädjande att höra utrikeministern säga att man skall ha kontakter med bägge sidor. Jag noterar det. Det innebär också att man har kontakter med den palestinska befrielseorganisationen, PLO.

Jag skulle vilja säga till herr Cars, att på samma sätt som han gav Israel ett tillerkännande och ett positivt omdöme för att man trots scudmissiler och annat gått till förhandlingsbordet – jag tycker att det är bra att Israel trots scudmissilerna gick till förhandlingsbordet – skulle man också kunna berömma den palestinska befolkningens delegation för att den åker till förhandlingarna, trots att man har drabbats ganska hårt under intifadan – 800 döda och många som slängts ut från sina bostäder. Vi kanske kan vara överens om att bägge parter i alla fall har visat viss vilja att förhandla.

Om man anklagar PLO för att vara delat i vissa frågor, skall man komma ihåg att det i det politiska livet i Israel också finns extremgrupper som driver en mycket konstig linje mot araber och palestinier. Det jag tror att vi skall göra från svensk sida – det gäller också i internationella sammanhang – är att se till att de extrema inte får något större stöd. Då tror jag inte att fredsprocessen kan slutföras.

Anf. 41 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Låt mig bara kort få säga att jag tyckte mig ana att Berndt Ekholm rekommenderade mig tyst diplomati. Det kan vara bra. Men jag tycker att det går alldeles utmärkt att öppet redovisa regeringens Mellanösternpolitik och svensk Mellanösternpolitik. Jag har vid ett flertal tillfällen redan haft möjlighet att göra det – i mitt tal i FN, i en tidigare riksdagsdebatt i höstas med Hans Göran Franck, i flera uttalanden och nu i denna intressanta debatt som vi har fört, Berndt Ekholm. Det går alldeles utmärkt att öppet och klart diskutera svensk Mellanösternpolitik.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på interpellation 1991/92:113 om det kurdiska folket

Anf. 42 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Berith Eriksson har frågat mig vad som från svensk sida kan göras för att förhindra en massaker på det kurdiska folket. Frågan ställs med hänvisning till bl.a. den irakiska attacken med kemisk gas på den kurdiska staden Halabja i mars 1988, liksom till förstörelse av kurdiska byar och andra grova kränkningar av kurdernas mänskliga rättigheter från den irakiska centralmaktens sida.

Dessa övergrepp har en lång tid fortgått med stor brutalitet. De uppges vara svar på uppror från kurdernas sida i syfte att etablera ett gentemot centralmakten självständigt Kurdistan. En begränsad autonomi tillerkändes kurderna redan på 1970-talet, men denna ansågs från kurdisk sida otillräcklig och fiktiv. Den irakiska regeringens notoriska hänsynslöshet mot oppositionsrörelser kom ånyo till uttryck efter de kurdiska och shiitiska upprorsförsöken efter gulfkriget förra året. Attackhelikoptrar användes och det förekom uppgifter om att napalm och kanske fosforbomber sattes in mot kurderna.

Därmed upstod en katastrofal situation för den kurdiska befolkningen. Stora flyktingströmmar tog sig in i framför allt Iran men även i Turkiet, som efter hand gick med på att öppna sina gränser.

FN:s säkerhetsråd antog den 5 april 1991 en resolution, nr 688, i vilken Iraks förtryck mot sin egen civilbefolkning, inkl. kurderna, fördöms såsom ett hot mot fred och säkerhet i området. Härmed tog FN ett unikt steg, särskilt motiverat av humanitära hänsyn. Sverige stödde aktivt tillkomsten av denna resolution. Under åberopande av de principer som kom till utryck i resolutionstexten upprättade snart därefter Frankrike, Förenta staterna, Nederländerna och Storbritannien på förslag av den brittiske premiärministern en säkerhetszon i nordligaste Irak. Den irakiska armén har inte sökt återvända till denna zon ens sedan de allierade styrkorna drogs bort i juli. Efter sommaren behärskade kurderna större delen av det kurdbebodda området.

De förhandlingar som inleddes i april förra året mellan den irakiska regeringen och representanter för kurderna har inte lett till någon lösning på frågan om hur kurderna skall återfå s.k. arabiserat land. På kurdisk sida föreligger starka tvivel om Saddam Husseins pålitlighet.

Såväl säkerhetssituationen som försörjningsläget förblir därmed prekärt för kurderna. Amerikanskt observationsflyg patrullerar i stabiliserande syfte gränsområdet, enligt föreliggande beslut fram till juni 1992. På något längre sikt finns risk att nya stridigheter uppstår i och med att den irakiska armé som finns grupperad väster om det kurdiska området söker återta kontrollen över detsamma.

Fru talman! Läget förtjänar stor uppmärksamhet. Efter den irakiska arméns tillbakadragande från kurdiska centra har det blivit möjligt att få ytterligare kännedom om den brutalitet och hänsynslöshet som präglat den irakiska behandlingen av kurderna. Bl.a. har utländska undersökningskommissioner och andra organisationer med inriktning på frågor om mänskliga rättigheter tagit del av vad som sägs vara av irakierna själva producerad dokumentation om tortyr, omfattande avrättningar och våldtäkter. Det finns flera

tecken på att gasattacken i Halabja, de omfattande deportationerna, liksom tortyr och avrättningar på intet sätt är enstaka företeelser, utan tvärtom belysande för decennier av förtryck från den irakiska centralmaktens sida mot den kurdiska minoriteten. Det gör även framtidsperspektivet oroande.

Fru talman! Sverige har upprepade gånger uttryckt sitt stöd för den kurdiska minoritetens rättigheter, liksom påtalat behovet av en stabil politisk lösning för kurderna. Sedan uppgifter framkommit om kemiska attacker mot Halabja riktade den svenska regeringen tillsammans med de nordiska länderna en uppmaning till FN:s generalsekreterare att utreda om dessa uppgifter var riktiga. Sedermera har Sverige fördömt dessa och andra grova brott från den irakiska regeringens sida mot kurdernas mänskliga rättigheter. Enligt svensk uppfattning kan kränkningar av mänskliga rättigheter aldrig betraktas som ett lands inre angelägenhet utan måste skarpt fördömas. Denna uppfattning är också en bärande princip i den tidigare nämnda FN-resolutionen som fördömer Iraks aggression mot det egna folket.

FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna har också i en nyantagen resolution starkt fördömt Iraks kränkningar av de mänskliga rättigheterna, särskilt de kränkningar som riktats mot kurderna. Sverige var medförslagsställare beträffande denna resolution. Från svensk sida kommer vi att fortsätta att följa den kurdiska frågan med stor uppmärksamhet, följa upp nya vittnesbörd om aktuella eller begångna oförrätter och inte tveka att fördöma dessa.

Fru talman! Jag vill även avslutningsvis nämna det omfattande humanitära stöd som Sverige ger till utsatta befolkningsgrupper i Irak, eftersom dessa insatser även främjar kurdernas säkerhet. Inte minst torde detta gälla den vaktstyrka på 500 man som upprättades i maj 1991 inom FN:s humanitära plan. För dessa insatser kommer ansvarigt statsråd att redogöra i ett särskilt interpellationssvar.

Anf. 43 BERITH ERIKSSON (v):

Fru talman! Jag tackar utrikesministern för svaret. Om den här debatten skall bli förståelig för dem som lyssnar eller senare läser prototkollet, måste jag först läsa innantill ur min egen interpellation. I den står det: "Oroligheterna i Turkiet trappas upp. I turkiska tidningar skrivs om militärupptrappningen i de kurdiska provinserna. Turkiets motsvarighet till vår ÖB sade för några veckor sedan, att han visste ett sätt att för all framtid lösa problemen i östra Turkiet och att han var beredd att vidta sådana åtgärder.

I parlamentet har de nyinvalda kurdiska ledamöterna utsatts för ett hårt tryck. De avkrävs att öppet ta avstånd från den kurdiska oppositionen och har svarat att de tar avstånd från all terrorism – även den statsterrorism som turkisk militär och polis bedriver i området.

På den andra sidan meddelar PKK, att nu skall den stora uppgörelsen ske. Under mottot 'nu eller aldrig' aviserar de en stor våroffensiv.

Lokalbefolkningen är mycket oroad. Civilbefolkningen kommer att bli de stora förlorarna här som i alla inbördeskrig."

Utrikesministern har emellertid valt att inte svara på min fråga om och i så fall hur vi kan förhindra en ny massaker på kurder, den här gången kurder i Turkiet.

Det är ca 10 miljoner människor i den region i Kurdistan-Turkiet som det här handlar om. Jag hoppas att utrikesministern kommer att svara på frågan i min interpellation, annars måste jag upprepa den.

Verkligheten är i dag att det förtryck som pågått så länge i Kurdistan-Turkiet nu har nått den nivån att kontragerillan, de s.k. Rambostyrkorna, dagligen mördar människor. Människor försvinner, häktas eller torteras. Man skjuter också in i folkmassor. Militären bombar byar – det kunde vi höra senast i går – och tvångsförflyttar människor. Kan man verkligen tolerera att ett europeiskt land, som är medlem i Europarådet och i ESK och som har ratificerat konventioner om mänskliga rättigheter, om tortyr och om minoriteters rättigheter, kan bryta mot alla dessa konventioner utan att andra länder – däribland Sverige – reagerar och vidtar åtgärder?

För ca ett år sedan uttalade Sten Andersson i en interpellationsdebatt här i kammaren starka förhoppningar om att Turkiet gick mot en demokratisk utveckling och att man inte behövde göra några särskilda påtryckningar. Jag vill fråga om det stämmer överens med nuvarande utrikesministers uppfattning.

Enligt min uppfattning behövs det initiativ i den här frågan. Det behövs påtryckningar på Turkiet för att man skall välja en fredlig förhandlingslösning av problemet med det kurdiska folket. Jag upplever att det är samma situation nu som år 1988. Vi var då många här i kammaren som försökte beskriva situationen i Irak i syfte att förmå vår regering att ta initiativ. Då handlade det om Irak; nu är det Turkiet det handlar om. Reaktionen – eller frånvaron av reaktion – från regeringens sida är emellertid densamma nu som då, tycker jag.

Gäller de formuleringar som utrikesministern använde när det gäller Irak, nämligen att kränkningar av de mänskliga rättigheterna aldrig kan betraktas som ett lands inre angelägenhet, också Turkiet? Kommer man att med samma stora uppmärksamhet från svensk sida följa den kurdiska frågan i Turkiet och inte tveka att fördöma de begångna oförätterna?

Anf. 44 KENT CARLSSON (s):

Fru talman! Utrikesministern! Jag är också förvånad över det svar som utrikesministern gav, eftersom det handlar om hela den kurdiska frågan med de fyra nationer där kurder bor, nämligen Turkiet, Irak, Iran och Syrien.

Trots motsatta politiska uppfattningar i många frågor och konflikter mellan länderna finns det en fråga där framför allt Turkiet, Irak och Iran tycks kunna ena sig, nämligen när det gäller att förneka den kurdiska befolkningen dess mänskliga rättigheter. Man har, såvitt jag förstår, t.o.m. samordnat en del bombaktioner mellan Turkiet och Iran i syfte att "ta kål" på kurder.

I dessa länder bombar man den kurdiska befolkningen. Man förflyttar den, gasar ihjäl den, svälter ihjäl den och ser till att den inte får utöva vanliga rättigheter som att tala sitt språk, bedriva undervisning eller helt enkelt uppträda som kurd. Det är helt klart fråga om brott mot de mänskliga rättigheterna.

Irak är med tanke på dess jakt på kurder kanske den nation som vi mest förknippar med förtrycket av kurder. Där har man ju jagat kurder upp i ber-

gen och gasat ihjäl en hel bybefolkning. Det är kanske vad vi lagt märke till mest och vad som kanske har uppmärksammats mest i svenska media.

I framför allt Turkiet bedrivs det också en ganska systematisk jakt på kurder och deras nationella identitet. Precis som föregående talare sade har Turkiet, till skillnad från de andra länderna, utåt sagt sig vara en demokrati. Turkiet är också medlem i Europarådet. Man har skrivit under en mängd europeiska konventioner om skydd av de mänskliga rättigheterna.

Det är mycket oroväckande att Turkiet fortsätter att bryta mot dessa konventioner och faktiskt griper till mycket kraftigt våld mot den kurdiska befolkningen.

Senast i går bombades en by i östra Turkiet – 19 personer dödades. Den vanliga kommentaren från Turkiet kom som ett brev på posten, nämligen att PKK hade ställningar i denna by. Det stämmer inte alls. Kurdiska byar i grannländerna har också bombats, och vi har i efterhand på samma sätt som tidigare kunnat konstatera att det inte alls har gått till på det sätt som den turkiska regeringen har hävdat. T.o.m. FN-organ har mycket tydligt sagt ifrån, eftersom de också har drabbats av de turkiska bombningarna.

Jag vill fråga utrikesministern: Har regeringen fördömt de bombningar som skedde i går? Fördömer man systematiskt när Turkiet bombar civilbefolkning och byar i östra Turkiet eller i dess grannstater, något som måste betraktas som ett brott mot folkrätten?

Har regeringen för avsikt att i Europarådet eller i Europadomstolen ta upp de brott mot mänskliga rättigheter som Turkiet begår mot kurderna genom bombningar, förnekande och stoppande av kurdernas kulturella rättigheter?

Vad gäller Iran och Irak är ju läget något annorlunda. De är inte medlemmar av Europarådet, däremot av FN. Att Irak beter sig på det sätt som det gör kan man nog hitta ganska enkla förklaringar till. Men även när det gäller Iran förekommer det emellanåt övergrepp mot kurderna. För ett tag sedan bombades kurdiska byar inne i Irak. Det måste leda till att vi fördömer Irans agerande vad gäller kurderna.

Jag skulle vilja fråga om regeringen i internationella sammanhang har ställt krav på neutrala undersökningar av de bombningar som utförts. Både Irans och Turkiets regering hävdar ju att det skulle ha gällt PKK-förläggningar och -byar. FN:s egna organ säger att det inte alls är fråga om det. Har regeringen agerat för att skapa klarhet i detta? Det är inte helt oväsentligt med tanke på den internationella opinion som vill ha klarhet i vilka det är som utför sådana dåd och om det finns något som stödjer Iraks och Irans officiella uttalanden.

Fru talman! Avslutningsvis: Det är viktigt att Sverige inte bara ger sig på Irak. Många gör det, och vi skall även i fortsättningen fördöma de övergrepp som regimen i Bagdad utför. Men det har varit betydligt tystare från Sveriges sida när det gäller Turkiets övergrepp mot den kurdiska befolkningen, de folkmord som begås och övergreppen i övrigt mot kurder i östra delarna av Turkiet.

Fru utrikesminister: Är Sverige berett att ha en aktivare hållning, en aktivare linje när det gäller att fördöma sådana här övergrepp och att verka för

att Turkiet följer de avtal och konventioner som det faktiskt har anslutit sig till?

Anf. 45 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Fru talman! Jag kan bara instämma med de tidigare talarna när det gäller behovet av att Sverige och de internationella samfunden reagerar på behandlingen av kurder i alla de länder där kurder är bosatta. Jag tänker inte mera gå in på det, för det är väl beskrivet i de tidigare inläggen.

Det som jag har reagerat på är att man inom den europeiska säkerhetskonferensen, ESK, inte gjort en klarare markering mot Turkiet. Turkiet framhålls som en demokrati. Trots det förekommer systematisk tortyr och förföljelse av minoriteter, framför allt den kurdiska befolkningen.

Tidigare har västländerna inom ESK haft svårt att kritisera ett land som också tillhör NATO-gruppen. Nu är det andra konstellationer i ESK, och man kan hoppas att det nu finns möjligheter att kritisera de "egna" länderna inom NATO-gruppen. Sverige, som inte tillhör den alliansen, skulle på ett mycket skarpare sätt kunna agera för att man inom ESK, Europarådet osv. verkligen ifrågasätter den behandling som Turkiet utsätter sina minoriteter, framför allt den kurdiska, för.

Sedan skall vi naturligtvis reagera mot Iraks och Syriens sätt att hantera kurderna och övriga minoriteter. Det är väldigt viktigt att Sveriges regering reagerar på sådana övergrepp. Det framkom också i den tidigare debatt som vi hade här hur viktigt det är att Sverige är pådrivande för att de mänskliga rättigheterna upprätthålls.

(forts. 9 §)

Ajournering

På förslag av talmannen beslöt kammaren kl. 14.24 att ajournera förhandlingarna till kl. 14.30.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 14.30.

Meddelande om debatt om regeringens livsmedelspolitik

Anf. 46 TALMANNEN:

Jag får meddela att Vänsterpartiet har framställt önskemål om särskild debatt om regeringens livsmedelspolitik samt att jag beslutat att en sådan debatt skall anordnas torsdagen den 19 mars kl. 14.30.

Regeringen företräds av jordbruksminister Karl Erik Olsson och Vänsterpartiet av Annika Åhnberg.

Vänsterpartiets skrivelse är fogad som bilaga till detta protokoll.

8 § Muntliga frågor till regeringen

Anf. 47 TALMANNEN:

Jag hälsar statsminister Carl Bildt, arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund, finansminister Anne Wibble och utbildningsminister Per Unckel välkomna. Dess värre har kommunikationsminister Mats Odell med kort varsel fått förhinder. Statsministern kommer att besvara övergripande och allmänpolitiska frågor. Frågorna till övriga statsråd förutsätts beröra deras ansvarsområden inom regeringen.

OB-tillägg

Anf. 48 MONICA ÖHMAN (s):

Fru talman! Med anledning av finansministerns uttalande i går i finansdebatten angående OB-tilläggen vill jag fråga om ministern verkligen menar att jag skulle ha samma lön för en vanlig vardag som för julafton, om jag arbetade som undersköterska på ett sjukhus, som vårdbiträde i hemtjänsten eller som affärsbiträde – dvs. inom yrken där man måste arbeta olika tider på dygnet.

Anf. 49 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! Svaret på frågan är att det självfallet skall utgå OB-tillägg i sådana situationer som frågeställaren nämnde.

Vad jag anförde i går och som jag tycker är värt att uppmärksammas är att när regeringen gör extraordinära insatser och tidigarelägger investeringar av sysselsättningsskäl, kan det finnas anledning också för arbetsmarknadens parter att överväga extraordinära åtgärder för att underlätta, så att så många som möjligt kan få sysselsättning, dvs. underlätta så att flera kan få jobb vid t.ex tidigareläggning av infrastrukturinvesteringar än vad som eljest skulle vara fallet.

Anf. 50 MONICA ÖHMAN (s):

Fru talman! Man har ju inte valt att arbeta på obekväm arbetstid, utan det är arbetet som kräver att man skall arbeta på obekväm arbetstid.

Såvitt jag känner till är det parterna, arbetsgivarorganisationen och arbetstagarnas fackliga organisation, som skall komma överens om hur löneutrymmet skall fördelas. Min följdfråga blir då: Menar finansministern att arbetsmarknadens parter inte skall ha den här friheten att fördela löneutrymmet?

Anf. 51 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! Av svaret som jag gav i mitt första anförande framgår det att jag tycker att arbetsmarknadens parter skall ha den här friheten. Men jag tycker också att det i den rådande allvarliga sysselsättningssituationen finns skäl även för parterna, inte bara för regering och riksdag, att överväga extraordinära åtgärder för att så många personer som möjligt skall kunna få jobb vid tidigareläggning av investeringar.

Infrastrukturinvesteringar är väldigt bra från många utgångspunkter, men

de ger inte så kolossalt många nya jobb omedelbart. Därför måste man kunna överväga att utnyttja pengarna så, att ytterligare ett antal personer genast kan få jobb. Det är en intressant aspekt som bör kunna övervägas av parterna. Men detta är en fråga för parterna, vilket också framgår av vad jag sade både i går och tidigare i dag.

Vårdnadsbidrag

Anf. 52 BIRGITTA DAHL (s):

Fru talman! Jag ställer min fråga till finansminister Anne Wibble. Det gör jag med anledning av de uppgifter som den senaste veckan har stått att läsa i massmedia angående de beräkningar finansdepartementet har gjort om hur de olika förslagen till vårdnadsbidrag skulle slå. Det visar sig att praktiskt taget alla hushåll förlorar på vårdnadsbidrag. De heltidsarbetande kvinnorna – och i synnerhet ensamstående föräldrar – förlorar mest.

Beräkningarna visar att en ensamstående mamma med två barn förlorar 56 000 kr. om året enligt Moderaternas förslag, 27 000 kr. om året enligt Centerns förslag och 21 000 kr. om året enligt Kristdemokraternas förslag, om hon tjänar 150 000 kr. om året. Med anledning av detta vill jag fråga finansministern om hon kan lova att regeringen inte skall lägga fram ett sådant förslag till riksdagen.

Anf. 53 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! De uppgifter som Birgitta Dahl refererar till härrör såvitt jag förstår från olika promemorior, som utgör delar i underlag av skilda slag för den arbetsgrupp som regeringen har tillsatt för att internt diskutera hur man skall få fram ett bra förslag till vårdnadsbidrag. Jag gissar att Birgitta Dahl vet vad som står i regeringsförklaringen, nämligen att det alltfort kommer att löna sig att förvärvsarbeta här i Sverige.

Anf. 54 BIRGITTA DAHL (s):

Fru talman! Finansministern svarade inte på min fråga. Kan finansministern på regeringens vägnar lova att man inte skall lägga fram något sådant förslag? Jag vill understryka att det uppges att de förslag som det har räknats på är just förslag som dessa tre partier redovisade inför valet.

Anf. 55 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! De uppgifter som har redovisats bygger nog på relativt teoretiska beräkningar, som har gjorts med utgångspunkt i förslag som på ett tidigare stadium har förts fram i debatten.

Nu arbetar vi med att få fram ett gemensamt, bra förslag som utgår ifrån det som vi anser vara viktigt, nämligen rättvisa mellan olika grupper av familjer, att det skall löna sig att förvärvsarbeta och inte minst att det skall finnas full frihet för barnfamiljer att välja den typ av barnomsorg och omhändertagande av barnen som de själva önskar.

Sjukvårdens organisation

Anf. 56 JOHAN BROHULT (nyd):

Fru talman! Jag vill ställa en fråga som har diskuterats angående sjukvården. På många sjukhus finns det stora problem och en del patienter kommer i kläm. Det kan de göra för att de bor i ett område där det finns många gamla och sjuka, för att de tillhör ett sjukhus som inte fungerar av olika skäl eller för att sjukhuset har blivit tilldelat för litet pengar.

En producentoberoende sjukvård där pengen följer patienten, dvs. där rollen som finansiär och rollen som producent skiljs åt, skulle lösa dessa problem till förmån för patienten. Jag undrar när man är villig att lägga fram en sådan proposition.

Anf. 57 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Jag tror att ansvarigt statsråd under eftermiddagen, eller möjligtvis under morgondagen, enligt den planering som nu föreligger skall redogöra för direktiven till en omfattande utredning som kommer att tillsättas. Denna utredning skall ta fram tre olika modeller för hur sjukvårdens organisation och finansiering kan förändras.

En av de modeller som skall studeras och som man skall ta fram en konkret utformning av är en variant av den som beskrevs av Johan Brohult. Detta arbete utgår från insikten om att det behöver göras någonting åt svensk sjukvård. Det är åtskilligt som inte fungerar bra. Det finns köer, ofta förekommande kvalitetsproblem och långsiktiga finansieringsproblem. Därför måste detta arbete sättas i gång och göras grundligt. Det är först när arbetet är färdigt och när den offentliga debatten har gått vidare som det finns underlag för att lägga fram ett konkret förslag för riksdagen.

Alliansfriheten

Anf. 58 PIERRE SCHORI (s):

Fru talman! Min fråga riktar sig till statsministern.

Enligt Svenska Dagbladet lär statsministern i Lissabon ha sagt att han är öppen för EG-försvar.

En annan rubrik i samma tidning lyder: Överge neutraliteten. Och en tredje rubrik lyder: Bildts plan.

Om detta stämmer skulle det vara ett avsteg från den enighet som vi nådde i vår debatt här i kammaren i januari. Då sades det att den militära alliansfriheten är en bestående grund för vår säkerhetspolitik.

Sådana artiklar och eventuella uttalanden skapar oklarhet både här i landet och utomlands. Jag skulle därför vilja ställa följande fråga till statsministern: Står statsministern fast vid sitt uttalande om att den militära alliansfriheten alltjämt är grunden för vår säkerhetspolitik, eller har han sedan vår debatt för två månader sedan ändrat uppfattning vid sina samtal utomlands, vilket vi här inte har fått höra?

Anf. 59 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Om man skulle döma politikers gärningar efter de tidningsrubriker som sätts, skulle omvärldens dom om den frågande bli något underlig. Men det är riktigt att det förekom en del konstiga rubriker.

Det som gäller är det som vi diskuterade på grundval av en interpellation av Gudrun Schyman, om jag inte missminner mig, i denna kammare den 15 januari, om jag minns rätt. Det är grunden för den svenska politiken. Det innebär den omvärdering av vår säkerhetspolitik i det europeiska perspektivet som har skett och som bl.a. innebär att vi inte längre anser att termen neutralitetspolitik duger som övergripande etikett på vår samlade utrikes- och säkerhetspolitik. I detta ligger också konstaterandet att alliansfriheten fortfarande ligger fast.

Samtidigt vill jag säga beträffande öppenheten för framtiden att vi inte stänger några dörrar. Vi vill fullt ut vara med och bygga en ny fredsordning och en ny säkerhetsordning i Europa. I detta sammanhang uppkommer också, förmodligen i mitten av eller i slutet av 1990-talet, frågan om deltagande i Västeuropeiska unionen. Vi vet inte hur den frågan då kommer att se ut. Vi vet inte hur Europa då ser ut, och vi vet inte hur Västeuropeiska unionen ser ut. Därmed finns det i dag inget svar på den frågan. Denna grundläggande inställning framgår också av interpellationssvaret den 15 januari.

Anf. 60 PIERRE SCHORI (s):

Fru talman! Jag tycker ändå att frågan var befogad. Olof Johansson har ju kommenterat detta och sagt att alliansfriheten är tidlös. Jag måste därför ställa följande frågor: Är ni i regeringen inte överens om detta? Talar ni inte om dessa saker? Är det möjligtvis på det sättet att statsministern tillämpar Lenins princip, nämligen att han tar två steg framåt och under press går tillbaka ett steg?

Anf. 61 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Nej, leninismen ligger nog närmare Pierre Schori än mig, om detta är tillåtet att säga i detta sammanhang.

Däremot är det på det sättet, vilket jag tror är viktigt, att vi måste föra en ganska fri och öppen debatt om dessa frågor under de närmaste åren. Om vi är framgångsrika med den politik som Pierre Schori och jag är överens om, går vi in i ett omfattande europeiskt samarbete i mitten av 1990-talet. Detta har också en viktig utrikes- och säkerhetspolitisk dimension. Då måste vi diskutera inte bara vad detta innebär i dag utan också vad detta kommer att innebära i morgon. Vilket skall vara Sveriges bidrag till detta utrikes- och säkerhetspolitiska samarbete i Europa i dess helhet?

Ingen generation som i dag lever har haft denna unika möjlighet att vara med och bygga en samlad europeisk freds- och säkerhetsordning. Då måste vi också vara beredda att ge konstruktiva bidrag till denna diskussion. I detta sammanhang tror jag att vi skall utnyttja de närmaste åren för en bred utrikes- och säkerhetspolitisk debatt. Och där finns det anledning att välkomna alla bidrag till denna debatt och inte stänga några dörrar och inte heller låsa

några positioner i förtid. Det var kvintessensen i det som jag hade att säga den 15 januari, och det är den kvintessens i vår politik som fortfarande gäller.

Presidentvalet i USA

Anf. 62 ANNIKA ÅHNBERG (v):

Fru talman! När statsminister Carl Bildt för en tid sedan var i USA kunde vi i medierna läsa – men det kanske var fel, eftersom statsministern tycks ha litet problem med medierelationerna – att statsministern uttryckte förhoppningen att president Bush skulle bli omvald.

Jag undrar för vems räkning statsministern talade – sin egen, sitt partis, regeringens eller Sveriges. För min personliga del tycker jag att det inte är lämpligt att en svensk statsminister åker utomlands och deltar i politiska valkampanjer.

Anf. 63 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Vad jag uttalade min förhoppning om, vilket jag hoppas gäller för Sverige, var att de tongångar som för närvarande finns i den amerikanska debatten – Amerika först, vi struntar i världen – och som representeras av en mycket känd politisk profil i det republikanska partiet, och som även är väl förankrade i delar av det demokratiska partiet, inte blir dominerande. Det skulle skada världen. Det skulle skada möjligheterna till globalt samarbete.

Jag kan nämna ett konkret exempel, nämligen det arbete som vi bedriver inför miljökonferensen i Rio de Janeiro i juni. Om de tongångar som säger "Amerika först, vi bryr oss inte om världen" skulle bli dominerande i amerikansk politisk debatt, raseras mycket av förutsättningarna för t.ex. det internationella miljöarbetet.

Jag hoppas att jag talar för Sverige när jag kritiserar den typen av trångsynt isolationism.

Anf. 64 ANNIKA ÅHNBERG (v):

Fru talman! Jag sympatiserar med den uppfattningen. Men jag tror att det hade varit tydligare om statsministern hade uttryckt detta i stället för att uttrycka sin förhoppning om att president Bush omväljs. Det var en onödig omväg.

Jag hoppas att statsministern också tog tillfället i akt att med president Bush ta upp angelägna miljöfrågor, t.ex. behovet av en klimatkonvention, i samband med Rio-konferensen. I detta sammanhang är ju som bekant USA den största bromsklossen.

Anf. 65 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Det gjorde jag förvisso. Vi diskuterade bl.a. deltagande i Riokonferensen mot bakgrund av den vikt som detta har. Jag höll inte ett helt anförande om detta, men i mitt anförande inför Council of Foreign Relations i New York gjorde jag detta till ett mycket viktigt inslag i det som jag hade att säga.

Jag gjorde också vad man kan kalla för ett avsteg från diplomatisk etikett

då jag direkt sade att sloganer typ "Amerika först, världen spelar ingen roll" är det sista som det globala samarbetet just nu betyder.

Sedan var det relativt lätt för journalister att översätta att jag tyckte att det i kampen mellan George Bush och Pat Buchanan inte råder något tvivel om att mina sympatier ligger på den ena sidan. Detta sade jag kanske inte i anförandet, men om en sådan tolkning har gjorts tänker jag inte kritisera den.

Videovåldet

Anf. 66 CHATRINE PÅLSSON (kds):

Fru talman! Våra barn och ungdomar är det finaste vi har. Har statsråden – jag vet inte vem som skall svara på frågan – några lösningar för att förhindra det alltmer brutala videovåld som äger rum i vårt land?

Anf. 67 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Jag tror att vi kan vara överens om att det finns många företeelser i vårt samhälle som vi alla reagerar mot. Det gäller sådant som sägs, sådant som görs och sådant som visas. Vi kan tycka att det är både osmakligt, olämpligt och t.o.m. skadligt. Samtidigt vet vi från diskussioner i denna kammare och från Sveriges grundlag att det finns begränsningar när det gäller möjligheterna för riksdagen eller regeringen att inskränka även sådant som vi personligen må tycka vara osmakligt eller olämpligt. Det är principer som ligger i vår grundlag. Vi har inte möjlighet att lagstifta mot sådant, även om vi personligen skulle tycka att det är osmakligt och olämpligt.

Lärarutbildningen

Anf. 68 LENA HJELM-WALLÉN (s):

Fru talman! Jag vill ställa en fråga till Per Unckel.

Jag är intresserad av det forskningsunderlag som kan finnas för en nyligen framlagd proposition, nämligen den om att en gammaldags ämneslärarutbildning skall återinföras som särskiljer ämneskunskaper och pedagogisk insikt.

Jag vill be utbildningsministern att redovisa en enda forskningsrapport eller en enda forskare som hävdar att detta stärker lärarnas kompetens.

Anf. 69 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Fru talman! Bakgrunden till den proposition som Lena Hjelm-Wallén uppenbarligen är så irriterad över är att vi har behov av att stärka lärarnas ämneskunskaper. Det är visserligen fru Hjelm-Wallén emot, men jag är för det. Vi har behov av att öppna lärarutbildningen för flera, inte bara för de studenter som från början är alldeles övertygade om att lärarbanan är det bästa för just dem. Detta åstadkommer man genom att konstruera en möjlighet att bli lärare också med en annan metod. Jag vet mer än väl att det finns många inom lärarutbildningarna som slåss för sin lärarutbildningsmetod. Därför är regeringen också förvissad om att den metoden skall finnas kvar. Men lika medveten är jag om att det kan gå att få fram bra lärare med en

annan utbildningsgång, och därför tycker jag att också dessa lärare skall få möjlighet att utveckla sin yrkeskunskap.

Anf. 70 LENA HJELM-WALLÉN (s):

Fru talman! Jag bad inte om någon allmän utläggning om ämneskunskaper. Vi är för övrigt alldeles överens om att kunskaper i olika ämnen är mycket viktiga. Jag frågade om den integrerade lärarutbildningen och om det fanns någon forskarrapport som säger att det är positivt att bryta upp den integrerade lärarutbildningen. Den frågan ställer jag till forskningsministern. Det skulle vara intressant att få veta om någonting i propositionen grundar sig på forskning i detta avseende.

Anf. 71 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Fru talman! Lena Hjelm-Wallén säger att vi är överens om ämneskunskapernas betydelse. Det är möjligen en läpparnas överensstämmelse. I sak röstar Lena Hjelm-Wallén alltid emot när regeringen föreslår en förstärkning av ämneskunskaperna.

Fru Hjelm-Wallén har missuppfattat syftet med propositionen. Vad vi har velat göra är att öppna en väg till lärarutbildningar som många studenter i dag efterfrågar och som många skolor i dag är intresserade av att ta ansvaret för. Då tycker jag att det vore konstigt om regeringen skulle säga att den vägrar att tillmötesgå alla de krav som går ut på att man skall kunna bli lärare också enligt andra modeller än den som Lena Hjelm-Wallén tycker skall vara allena saliggörande.

Möjligen, fru talman, illustrerar detta korta meningsutbyte skillnaden mellan Socialdemokraterna och den nuvarande regeringen. För Socialdemokraterna finns det bara en metod, för den här regeringen finns det många.

Löntagarfonderna

Anf. 72 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Fru talman! Jag är intresserad av att få veta vilka alternativ till utnyttjande av löntagarfonderna som regeringen på allvar överväger.

Anf. 73 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Jag vet inte om den restriktion som frågaren lade in i frågeställningen, dvs. vilka alternativ vi *på allvar* överväger, var ett sätt att testa om vi överväger Ny demokratis alternativ. Det var så jag uppfattade frågeställningen.

Låt mig säga att de två huvudvägar som gäller är att huvuddelen av tillgångarna i fonderna skall användas för att stimulera framför allt forskningen. Det pågår ett beredningsarbete. Vi räknar med att lägga propositionen på riksdagens bord under hösten. Den återstående delen skall i huvudsak användas för att gynna någon typ av pensionsanknutet sparande. I det sammanhanget finns det också vissa möjligheter att utnyttja delar riktade till småföretag, såsom bl.a. tidigare har förekommit i delar av denna debatt.

Förslag läggs fram under våren då det också kommer att fattas beslut, detta enligt tidigare meddelad planering.

Skogshögskolan i Garpenberg

Anf. 74 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Fru talman! Garpenberg i Hedemora kommun är Sveriges största universitetsort vid sidan av de stora universitetsstäderna. Det gäller lantbruksuniversitetets jägmästarutbildning vid Skogshögskolan i Garpenberg. Där finns nio professorer och ett hundratal forskare. Man utreder hur det skall bli i framtiden. Det finns ett hot att Garpenberg skall läggas ned som forskningscentrum för jägmästarutbildningen. Självfallet är det här inte bara en universitetsfråga, inte heller ett spörsmål för bara jordbruksdepartementet utan också för arbetsmarknadsdepartementet. Det är en mycket stor regionalpolitisk fråga, och jag vill gärna veta om vi kan räkna med att man kommer att ta regionalpolitiska hänsyn när frågan skall avgöras.

Anf. 75 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Fru talman! Jag och Karl Erik Olsson har mottagit personer som uppvaktat i denna fråga.

Karl Erik Olsson bereder frågan. Självfallet har det rätt stor regionalpolitisk betydelse i negativ mening, om utbildningen flyttas från Garpenberg. Men beredningen pågår inom departementet och hur Skogshögskolan kommer att organiseras framöver går det alltså inte att svara på i dag.

Arbetsgivaravgifterna

Anf. 76 GUSTAF VON ESSEN (m):

Fru talman! Företagarnas riksförbund har tillställt bl.a. finansministern en skrivelse där man föreslår en sänkning av arbetsgivaravgiften för anställda i små företag, företag med upp till 200 anställda. Detta har gjorts mot bakgrund av det för närvarande mycket bekymmersamma läget för de mindre företagen. Tycker finansministern att det är ett bra förslag?

Anf. 77 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! Jag tycker inte att det är ett särskilt bra förslag. Jag tror att det skulle skapa oöverstigliga problem att avgränsa vilka grupper man i så fall skulle behandla på ett särskilt positivt sätt. Om frågan utvidgas till att gälla en allmän sänkning av arbetsgivaravgifterna vill jag säga att frågan har ställts många gånger, varvid det framhållits att man borde lätta på kostnadstrycket för det svenska näringslivet. Jag har ett antal gånger ställt mig avvisande, senast i går här i kammaren, då det gällt stora ofinansierade sänkningar av arbetsgivaravgifterna. Däremot är det regeringens avsikt att återkomma till riksdagen med förslag som rör småföretagarnas skatteförhållanden i andra avseenden, framför allt när det gäller att skapa med aktiebolagen likvärdiga expansionsmöjligheter, dvs. det som kallas neutral företagsbeskattning.

Sysselsättningsstöd

Anf. 78 ELVER JONSSON (fp):

Fru talman! Arbetslösheten sveper ju fram som en tromb över världen, också över Europa och Sverige. Även om regeringen och riksdagen delvis kan trösta sig med att den svenska situationen är ganska hygglig, är det en dålig tröst för den som är arbetslös. Min fråga blir: Överväger regeringen att hjälpa kommuner och landsting att få stimulans att komma i gång med verksamheter som ger dagsverken till en måttlig kostnad? Kan man passa på nu när det är mycket prisvänligt för upprustning av lokaler m.m.?

Anf. 79 Finansminister ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! Elver Jonsson tar upp en oerhört viktig fråga. Jag tycker att alla har skyldighet att i det rådande arbetsmarknadsläget se efter vilka möjligheter som finns att hjälpa till med arbeten. Från statens sida görs, som sagt, ett antal insatser. Jag tycker också att även kommunerna är skyldiga att försöka tidigarelägga både reparationer och nybyggande. Det gäller inte minst ombyggnad. Vi vet att det pågår en mycket intensiv ombyggnadsverksamhet när det gäller både kommuner och andra. Men jag är inte beredd att ge några särskilda subventioner för ändamålet.

Mastersutbildningen

Anf. 80 INGVAR JOHNSSON (s)

Fru talman! Jag har en fråga till utbildningsministern. Är det utbildningsministerns mening att även de mindre och medelstora högskolorna skall få rätt att meddela undervisning för mastersexamen? Om inte, hur skall dessa högskolor stå sig i konkurrensen med de större högskolorna och universiteten?

Anf. 81 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Fru talman! Mastersutbildning innebär att man får möjlighet att examinera på en högre nivå än den nuvarande fil.kand.-nivån. Enligt internationell praxis ställs det för sådan examen krav på åtminstone 80 poängs ämnesdjup i huvudämnet. Detta säger jag som bakgrund till mitt svar.

Regeringen har i en promemoria från utbildningsdepartementets tjänstemän som just nu behandlas ute på universitet och högskolor ställt frågan om vi skall ha mastersutbildning också i Sverige. Någon sådan finns som bekant inte nu. Promemorians utgångspunkt är att högskolor med s.k. fasta forskningsresurser rimligtvis har de kvaliteter som krävs för att klara utbildning på 80-poängsnivå. Enligt promemorian skall dessa skolor bli berättigade att utexaminera mastersutbildade personer.

Övriga mindre och medelstora högskolor utbildar till en del på 80-poängsnivå, men har då inte den naturliga forskningsförankring som de stora universiteten och högskolorna har. Promemorians ståndpunkt är därför att prövningen av varje mindre och medelstor högskolas möjlighet att utexaminera på mastersnivå är baserad på förutsättningarna i varje enskilt fall och får prövas enligt vetenskapliga metoder i varje enskilt fall. Regeringens ställ-

ningstagande i denna fråga beräknar jag kunna redovisa för riksdagen i slutet av året.

Anf. 82 INGVAR JOHNSSON (s):

Fru talman! Det låter på utbildningsministerns svar som om han inte är främmande för att öka skillnaderna i status mellan högskolorna till de små och medelstora högskolornas nackdel. Det skulle innebära en mycket olycklig utveckling av frågan.

Anf. 83 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Fru talman! Frågan om mastersutbildning är inte en fråga om status. Jag är beredd att rekommendera mastersutbildning till varje högskola som kan leva upp till de utomordentligt starka kvalitetskrav som en mastersutbildning av internationell jämförbar kvalitet måste uppfylla. Min uppfattning är, att i den mån mindre och medelstora högskolor i en examination av deras speciella förutsättningar i särskilda ämnen kan leva upp till dessa krav, är det ingenting som hindrar att också de kan få möjlighet att examinera på denna mycket höga akademiska nivå.

Arbetsmiljön i skolan

Anf. 84 EVA JOHANSSON (s):

Fru talman! Arbetarskyddsstyrelsen meddelade för ett par veckor sedan, med sin kunskap om arbetsmiljöer, att man tänkte starta en speciell kampanj mot dåliga arbetsmiljöer i skolan. Man har funnit att många arbetsmiljöer där är mycket dåliga. Regeringen har strax före detta presenterat sitt förslag om att dra in just stimulansbidraget till en upprustning av skolans arbetsmiljö. Tycker utbildningsministern, mot bakgrund av den nyförvärvade kunskapen, att det finns skäl att dra tillbaka det här förslaget?

Anf. 85 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Fru talman! Riksdagen har tidigare ställt sig bakom ett förslag om ett tioårigt investeringsprogram med 300 milj.kr. varje år. Pengarna för de första tre åren utbetalades redan år ett, dvs. det blev en sammanlagd stimulans på ett bräde på nästan en miljard kronor. Därefter är det regeringens bedömning att detta bör vara ett ansvar för kommunerna, som det är på övriga områden när det gäller skolans inventarier och utrustning. Det påverkas inte av de uppgifter som frågeställaren just nu lämnade.

Anf. 86 EVA JOHANSSON (s):

Fru talman! Regeringen tycker alltså att det är helt okej. Samtidigt som det kommer uppgifter om att skolans arbetsmiljö blir allt sämre drar man in miljardbelopp för att rusta upp denna arbetsmiljö. Detta satsar man i stället på stora skattesänkningar för dem som redan har en hel del.

Anf. 87 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Fru talman! Det var en vådlig missuppfattning av vad jag sade. Jag sade att regeringen redan har betalat ut en hel miljard och att vi därefter räknar

med att kommunerna skall inse att de har ett ansvar för att erbjuda eleverna goda lokaler. Det ansvaret gäller ju för övriga skolinvesteringar. Jag har inte något skäl att anta att kommunerna skulle missköta sitt ansvar så att de inte upptäcker vad som är deras skyldigheter.

Frågestunden var härmed avslutad.

Ajournering

På förslag av talmannen beslöt kammaren att ajournera förhandlingarna en minut.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 15.05.

9 § (forts. från 7 §) Svar på interpellation 1991/92:113 om det kurdiska folket

Anf. 88 INGER KOCH (m):

Fru talman! Kurdernas svåra situation har diskuterats vid ett flertal tillfällen här i kammaren. Jag tycker att det är viktigt att slå fast att kurdernas mänskliga rättigheter måste respekteras. Detta måste gälla i kurdernas hemländer och i exil. Det är viktigt att vi här i riksdagen, och det gäller även företrädare för regeringen, fördömer alla de övergrepp som fortfarande sker mot den kurdiska befolkningen. Jag hoppas att utrikesministern är beredd att göra detta i internationella fora och också vid bilaterala kontakter med de länder där den kurdiska befolkningens mänskliga rättigheter kränks.

Anf. 89 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Jag förstår att Berith Eriksson hade velat ha ett annat svar på sin fråga, men då skulle hon ha ställt en annan fråga än den hon ställde. Här står faktiskt i frågan: "Vad kan vi från svensk sida göra för att förhindra en ny massaker på det kurdiska folket?" Det är frågan som jag i grunden har att besvara, inte Berith Erikssons lägesbeskrivning. Det är faktiskt endast i Irak som massakrer på det kurdiska folket har ägt rum. Det är i Irak som det stora hotet mot det kurdiska folket finns.

Fru talman! Låt mig nu få säga något om läget i Turkiet, eftersom jag förstår att det är det som egentligen intresserar Berith Eriksson mest. Läget i Turkiet är ett helt annat än i Irak. Landet är en demokrati som efter det senaste valet har en konservativ-socialdemokratisk koalitionsregering. Det ena regeringspartiet, SHP, stod också bakom en banbrytande rapport om sydöstra Turkiet och de där bosatta kurderna för två år sedan.

I regeringsunderlaget ingår också partiet HIP. Detta parti har framför allt stöd bland Turkiets kurder. Denna nya regering har visat en större beredskap

än tidigare att erkänna kurdernas etniska särart. Vi väntar oss nu att denna beredskap omsätts i handling, i reformer av lagar och i striktare tillämpning av de normer som Turkiet åtagit sig att följa, bl.a. inom Europarådets ram.

Samtidigt har situationen förvärrats i sydöstra delen av landet. PKK har trappat upp sin verksamhet, och antalet offer stiger. Det är en regerings plikt att skydda befolkningen mot terrorverksamhet. Militärens och gendarmeriets motåtgärder utmärks ofta – och det vill jag understryka – av okänslighet för lokalbefolkningens situation. Övergrepp som också drabbar oskyldiga är alltför vanligt förekommande. Det är också en regerings plikt att disciplinera dem som företräder den.

Turkiet har också nyligen genomfört flygattacker i Irak. Målen uppges vara PKK-läger. Denna typ av bombningar på en annan stats territorium utgör en kränkning av folkrätten som inte kan accepteras.

Anf. 90 BERITH ERIKSSON (v):

Fru talman! De som läser min interpellation och sedan läser utrikesministerns svar kan säkert avgöra hur frågan var ställd. Utrikesministern svarar som om det kurdiska folket bara fanns i Irak och som om det bara var i Irak som det kurdiska folket har blivit förföljt. Jag vill faktisk använda uttrycket massaker på det kurdiska folket. Det är det faktiskt fråga om i Turkiet just nu.

När det gäller frågan om Turkiet är en demokrati har vi många gånger konstaterat att om det inte finns mänskliga rättigheter och om de mänskliga rättigheterna inte följs, kan man knappast säga att landet är en fullvärdig demokrati. I de östra provinserna i Turkiet råder undantagslagar. Så länge undantagslagarna råder är det säkerhetsrådet som helt bestämmer, i stort som i smått. Då hjälper det föga om man har ett parlament som vill ha en demokratisk utveckling.

Utrikesministern tog upp SHP:s utredning. Jag hade inte förväntat mig att jag här i dag med en ny utrikesminister skulle vara tvungen att berätta om den här utredningen, som två ledamöter av SHP gjorde. Den resulterade i att de blev uteslutna ur sitt parti. Det var ju inte en utredning som hade någon som helst betydelse och relevans när det gäller att påskynda utvecklingen i området.

Utvecklingen i Turkiet har förvärrats mycket påtagligt under de senast månaderna – ja, under de senaste veckorna. Man har där en militär styrka på mer än 200 000 soldater. Det förekommer dagligen strider. Det händer dagligen att oskyldiga människor försvinner, skjuts, fängslas, torteras och hittas mördade vid vägkanten.

När det gäller flygattackerna på Irak säger turkiska nyhetsmedia att det är PKK-fästen man bombar. Jag läste på fredagen The Guardian. Där finns en artikel där man talar om att UNHCR har protesterat mot bombningarna av civila byar med irakiska kurder.

Anf. 91 KENT CARLSSON (s):

Fru talman! Turkiet utger sig för att vara en demokrati och söker också att bli accepterat i Europasammanhang och i internationella sammanhang. Det är självklart att vi måste kunna ställa högre krav på ett land som vill ingå i

gruppen av demokratiska länder. För att visa att omvärlden ställer högre krav på en demokrati än på andra länder är det också viktigt att ta upp de brott mot de mänskliga rättigheterna och mot det kurdiska folket, som huvudsakligen bor i de östra delarna av Turkiet.

Jag får uppfattningen att utrikesministern inte riktigt är beredd att göra samma kraftfulla uttalande gentemot Turkiet som man gjort i fallet Irak. Då kan man fråga sig vad en massaker är. Det var ju det frågan handlade om. Skall det som hände i går när man, enligt tidningsuppgifter åtminstone, bombade en by så att 19 kurder dödades betraktas som en massaker, utrikesministern, eller är det en mindre blodsspillan? Då måste man ta upp Turkiets agerande mot sin civilbefolkning. Antalet människor som dödas är kanske mindre än vad Irak och Bagdadregimen kan göras ansvariga för.

Varför agerar inte västvärlden hårdare mot Turkiet än vad man gör? Jag kan bara spekulera i att det finns stormaktsintressen och att bl.a. USA har baser i östra Turkiet. Man vill inte stöta sig med nationen Turkiet av det skälet. Därför överser man med de brott som sker mot de mänskliga rättigheterna och även med de massakrer – jag vill betrakta det så – där man bombar sin egen civilbefolkning.

Därför vill jag återigen fråga utrikesministern om hon, när det gäller Turkiet och dess sätt att handskas med den kurdiska befolkningen, är beredd att föra en aktivare linje och att t.ex. påtala det övergrepp som skedde i går mot civilbefolkningen.

Anf. 92 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Fru talman! Jag kan bara instämma i att det är viktigt att vi protesterar mot alla de länder som begår brott mot mänskliga rättigheter, och övergreppen mot kurderna sker i alla de länder där kurderna bor. Jag tycker inte heller att det kan vara svårt för Sverige att reagera starkt på detta.

Som Berith Eriksson sade, har UNHCR protesterat mot de övergrepp som skett i Turkiet, och från Amnesty får vi ju ständigt rapporter där vi kan konstatera t.ex. hur Turkiet systematiskt torterar människor. I Turkiet har man också vid ett flertal tillfällen mördat personer som engagerar sig för de mänskliga rättigheterna. Det är verkligen inte någonting som kan tolereras, inte i en demokrati och inte heller i andra länder.

I fråga om Turkiet har vi speciella möjligheter, och jag nämnde förut den europeiska säkerhetskonferensen. De mänskliga rättigheterna och minoritetsfrågorna är ju viktiga delar av ESK-processen, och det är värdefullt att det finns möjlighet att ta upp Turkiets behandling av kurderna vid den uppföljningskonferens som startar i Helsingfors den här månaden och när det gäller implementeringen. Turkiet har ju skrivit under på att landet skall respektera de mänskliga rättigheterna och också ge minoriteterna deras självklara rättigheter. Det tycker jag inte att Turkiet gör, och därför finns det all anledning att påtala detta i Helsingfors.

Anf. 93 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Det förvånar mig att interpellanten och övriga talare inte vill se den stora skillnaden mellan Turkiet och Irak. Faktum är ju att när för-

trycket mot kurderna är som värst i Irak söker sig dessa samma kurder en fristad i Turkiet.

Turkiet *är* en demokrati. Turkiet har allmänna val. I Turkiet går det att uttrycka opposition, att klandra regeringen. Det är också ett faktum att den nya regering som har tillkommit efter de allmänna valen har förklarat sin beredskap att på ett annat sätt än tidigare erkänna kurdernas etniska särart. Det är vidare ett faktum, som jag nämnde förut, att i regeringsunderlaget ingår ett parti som har sitt stöd framför allt bland Turkiets kurder. Detta är ju hoppingivande inslag och företeelser, som vi måste ta vara på och som vi måste stödja.

Sedan är det alldeles rätt, och det har jag också uttryckt, att de nyligen genomförda flygattackerna tar vi avstånd från. Dem klandrar vi. De är ett brott mot folkrätten. Jag sade detta nyss, och jag säger det igen. Men låt oss nu också ta fasta på de hoppingivande inslag som finns. Låt oss stödja den nya turkiska regeringen och framhålla att vi följer vad som sker med stort intresse. Vi hoppas att de förändringar som ställts i utsikt nu blir genomförda i praktiken.

Låt oss inte heller blunda för PKK:s attacker mot civila. Turkiska småskollärare mördas för att de inte skall få undervisa kurdiska barn, osv. Vi måste också se de svårigheter som en turkisk regering har att arbeta med.

Talmannen anmälde att Ingela Mårtensson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 94 BERITH ERIKSSON (v):

Fru talman! Jag håller med utrikesministern om att det nya parlamentet verkligen behöver stöd. Det behöver vårt stöd, framför allt i arbetet på att förmå Turkiet att ta bort sina undantagslagar. Först då går det att förverkliga det som en del parlamentsledamöter nu säger att de vill, nämligen ge det kurdiska folket vissa rättigheter.

Situationen skulle inte ha sett ut som den gör i dag, om Turkiet hade fört en annan politik mot kurderna. PKK hade för ett antal år sedan inte det folkliga stöd som organisationen har i dag. Talesmän för mänskliga rättigheter som varit i Sverige och många andra som vi har intervjuat om det här säger att PKK har praktiskt taget hundraprocentigt stöd i området, och det är kanske inte så konstigt, eftersom den turkiska regimen hela tiden har trappat upp våldet och med den politiken framtvingat ett stöd för den enda kraft som kämpar för kurdernas rättigheter.

Jag är också mycket kritisk mot PKK:s sätt att föra sin politik och PKK:s sätt att agera, men faktum kvarstår att PKK är den enda kraft i området som företräder kurderna, att organisationen har ett stort folkligt stöd och också att den under hela tiden har signalerat och fortfarande signalerar att den vill förhandla.

Så länge Turkiet väljer konfrontationsvägen har kurderna inget annat att vänta än en massaker, och det är detta som interpellationen gällde: Vad kan vi göra för att det skall bli en annan utveckling i det här området, så att Turkiet väljer att förhandla med kurderna och inte fortsätta på den inslagna vägen att till varje pris med väpnat våld slå ner all opposition?

Jerzy Einhorn sade i en tidigare debatt här i kammaren att det alltid finns en bakgrund till dagens händelser. Bakgrunden till dagens händelser är ju den uppdelning av Kurdistan som gjordes efter första världskriget. Kurderna har i alla delar kämpat för sina fri- och rättigheter allt sedan 1923, och det måste internationella fora ta hänsyn till.

Anf. 95 KENT CARLSSON (s):

Fru talman! Jag tycker att utrikesministern gör det litet väl enkelt för sig, när hon antyder att vi inte borde kritisera och angripa Irak för dess övergrepp. Här i kammaren har ledamöter ett antal gånger gjort mycket starka fördömanden av de brott som Bagdadregimen med Saddam Hussein i spetsen har begått mot kurderna. Det har varit ihjälgasningen av befolkningen i Halabja, det har varit att man har drivit upp människor i bergen, osv. Det har vi med kraft protesterat mot.

Vad det också handlar om här är inte bara att kritisera Irak, som begår alla de här övergreppen, utan också Turkiet som jag tycker att man kan ställa större krav på. Jag blir förvånad över utrikesministerns uttalande om Turkiet. Det är möjligt att man på formella grunder kan säga att landet har en konstitution som är demokratisk, men vi vet ju alla hur de faktiska förhållandena är i Turkiet, hur landet behandlar sina minoriteter.

Visst får man i Turkiet till viss del kritisera den turkiska regeringen, men det förutsätter att man är turk, att man gör det på turkiska och att man absolut inte driver den kurdiska frågan på det sätt som många kurder skulle vilja göra.

Sedan till frågan om bombningarna. Utrikesministern säger att de är ett brott mot folkrätten. Ja, det är det självklart när turkiska stridskrafter flyger in över Irak och bombar. Men de bombar ju inom sitt eget land också. Det var vad som skedde i går. Enligt massmedieuppgifter dödades 19 personer när Turkiet bombade en av sina egna byar. Har utrikesministern och regeringen fördömt detta? Det hände som sagt i går.

Min uppfattning är att vi måste fördöma både sådana handlingar som utgör brott mot folkrätten, alltså när man ger sig in på annan stats territorium, men också när en regim begår sådana fasansfulla dåd mot sin egen civilbefolkning. Jag vill återigen upprepa frågan: Vad anser utrikesministern är en massaker? Är det när 19 personer dödas, eller skall det vara något visst hundratal, innan vi betraktar det som en massaker?

Sedan vill jag bara hålla med Berith Eriksson i fråga om Turkiets sätt att behandla den kurdiska befolkningen. Även om det har blivit några grader behagligare i helvetet efter regeringsskiftet så är det fortfarande konfrontationspolitiken som gäller, där man med militära medel försöker undertrycka den kurdiska befolkningen.

Det är också en realitet, vilket utrikesministern borde veta, att den turkiska militären hela tiden finns i bakgrunden, styr och ställer och bestämmer det mesta som händer i Turkiet. Eller rättare sagt: Utan militärens godkännande får inte förändringar göras och absolut inte i den del av Turkiet där kurderna bor.

Anf. 96 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Det faktum att Turkiet har allmänna val, att det finns partier som agerar fritt och att människor har möjlighet att agera fritt i Turkiet är en avgörande och viktig skillnad gentemot Irak. Detta ger också, menar jag, hopp för kurderna i Turkiet.

Den nya regeringen har på ett helt annat sätt än den tidigare förklarat sin villighet att erkänna kurdernas etniska särart. Det allra viktigaste vi kan göra är enligt min uppfattning att uttala vårt stöd för denna viljeinriktning och i de sammanhang där vi har en möjlighet till det påtala att vi i Sverige fäster vikt vid att denna vilja omsätts i praktisk handling. Det är, menar jag, det allra viktigaste vi kan göra.

Talmannen anmälde att Berith Eriksson och Kent Carlsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på interpellationerna 1991/92:95 och 97 om rasistiska organisationer, m.m.

Anf. 97 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Fru talman! Margareta Viklund har frågat mig om jag är beredd att ta konsekvenserna av Sveriges beslut att ställa sig bakom FN-konventionen mot rasism och i lag förbjuda rasistiska organisationer i vårt land.

Hans Göran Franck har ställt följande frågor till kulturminister Birgit Friggebo:

Hur bedömer kulturministern den kritik som riktats mot Sverige för att inte följa FN-konventionen för avskaffande av alla former av rasdiskriminering?

När beräknar regeringen att förslag mot organiserad rasistisk brottslighet kan föreläggas riksdagen och varför har remisstiden på utredningsbetänkandet (SOU 1991:75) Organiserad rasism utsträckts till den 1 juni 1992?

När kan lagförslag om diskriminering i arbetslivet föreläggas riksdagen?

Anser regeringen att bekämpning av brott med rasistiska inslag, hets mot folkgrupp och olaga diskriminering skall ges högsta prioritet?

Vilka åtgärder är erforderliga inom polis- och åklagarväsendena för att göra nämnda brottsbekämpning mer effektiv?

Anser regeringen att det behövs en särskild straffskärpningsgrund för brott med rasistiska inslag?

Vilka andra åtgärder planerar regeringen för att stärka skyddet för asylsökande, flyktingar och invandrare?

Den sistnämnda interpellationen har överlämnats till mig. Jag avser nu att svara på båda interpellationerna i ett sammanhang.

Frågan om åtgärder mot rasism och främlingfientlighet har under senare tid vid flera tillfällen tagits upp här i riksdagen. Den 4 februari lämnade regeringen information här i kammaren och frågorna har såväl före som efter den

tidpunkten tagits upp av regeringsledamöter i samband med svar på interpellationer och frågor.

Bl.a. genom vad som förekommit här i kammaren torde det stå klart för alla och envar att regeringen klart tar avstånd från och starkt fördömer alla former av rasism och främlingsfientlighet. I dessa sammanhang har regeringen också redovisat olika åtgärder som genomförts och planeras eller som är föremål för överväganden. Jag kommer därför här att koncentrera mig till de mer konkreta frågor som intepellanterna ställt.

Hans Göran Franck har frågat när ett lagförslag om diskriminering i arbetslivet kan föreläggas riksdagen. Som Hans Göran Franck vet, utreds frågan nu av utredningen för åtgärder mot etnisk diskriminering. Utredningen skall enligt sina direktiv lägga ett förslag under detta år. Regeringen kommer därefter att ta ställning till vad som bör göras i denna del.

Hans Göran Franck har också frågat varför remisstiden på utredningens delbetänkande om organiserad rasism går ut först den 1 juni i år. Det är riktigt att remisstiden är längre än den minimitid som brukar tillämpas. Även om minimitiden tillämpats, hade det knappast varit möjligt att lägga fram förslag så att riksdagen kunnat ta ställning till detta före nästa riksmöte. Eftersom utredningen föreslår grundlagsändringar, kan ny lagstiftning i enlighet med dess förslag inte heller träda i kraft förrän efter nästa val.

Härtill kommer att förslagen rör ett område som är principiellt viktigt och som redan tidigare varit föremål för en omfattande diskussion och skiftande uppfattningar. Lägger man till detta att remissinstanserna ofta klagar över att remisstiderna är alltför korta för att svaren skall kunna genomarbetas och förankras på ett önskvärt sätt, tror jag att de flesta kan vara överens om att det snarast varit anmärkningsvärt om remisstiden satts påtagligt kortare än som nu skett.

Såväl Margareta Viklund som Hans Göran Franck har tagit upp 1965 års FN-konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering och vilka åtgärder den kräver för svenskt vidkommande. Konventionen innebär en förpliktelse för de stater som tillträtt konventionen att föra en politik som syftar till att avskaffa alla former av rasdiskriminering. Staterna skall också genom positiva åtgärder främja jämlikhet mellan människor oberoende av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung. Efterlevnaden av konventionen kontrolleras av en särskilt tillsatt kommitté med personligt valda ledamöter. Det finns anledning att framhålla att Sverige vid kommitténs granskningar berömts för sitt sätt att leva upp till konventionens krav. Kommittén har framhållit Sverige som ett föregångsland.

Den kritik som framförts mot Sverige kommer inte från kommittén utan från enskilda kommittémedlemmar. Kritiken tar sikte på att Sverige inte skulle leva upp till konventionens bestämmelser om förbud mot rasistiska organisationer. Vad konventionen kräver i detta hänseende har varit föremål för skilda tolkningar. Enligt den uppfattning som förts fram från Sverige innebär konventionen inte ett tvång att direkt genom lagstiftning förbjuda rasistiska organisationer, utan att varje stat har rätt att själv bestämma vilka metoder som skall användas för att uppfylla konventionens syfte.

Även om vi allmänt sett väl lever upp till konventionens krav och inte gör den tolkning av komventionen som ligger till grund för kritiken, är det givet-

vis angeläget att vi noggrant prövar om vi på ett annat och bättre sätt kan anpassa vår lagstiftning och politik till konventionen. Utredningen för åtgärder mot etnisk diskriminering fick därför, mot bakgrund av den kritik som riktats mot Sverige, i uppdrag att utreda behov och utformning av lagstiftning mot rasistiska organisationer. I det delbetänkande av utredningen som nu remissbehandlas är det just denna del av utredningens uppdrag som redovisas.

Inte heller innebär, enligt utredningens bedömning, konventionen en direkt skyldighet att införa ett regelrätt förbud mot rasistiska organisationer som sådana. Jag vill för egen del tillägga att det enligt min mening finns en lång rad mycket starka sakskäl mot ett direkt organisationsförbud. Jag tror inte att någon av oss vill ha ett föreningsliv under ständig polisiär kontroll. Det är vad ett direkt förbud mot vissa organisationer skulle innebära genom den kontroll av förbudets efterlevnad som måste sättas in. Vår tradition av ett fritt bildnings- och opinionsarbete inom föreningarnas ram är för dyrbar för att riskeras genom ett förbud mot vissa organisationer. Därför kan regeringen inte ställa sig bakom ett direkt förbud mot rasistiska organisationer som sådana. Ett ytterligare skäl till ställningstagandet är att det med fog kan ifrågasättas om ett förbud är ett effektivt medel för att motarbeta främlingsfientlighet och rasism. Vi får inte skapa martyrer bland rasisterna.

Detta innebär nu inte att vi kan slå oss till ro och vara passiva. Som utredningen framhåller finns det andra anledningar att stärka skyddet mot rasistiska organisationer än en formell tolkning av konventionen. Utredningen har för sin del bl.a. föreslagit att deltagande i och stödjande av rasistiska organisationer skall förbjudas. Jag vill inte utesluta att det är möjligt att gå vidare med ett förslag i den riktning som utredningen förordat. Även det förslaget kräver dock noggranna överväganden. Remissinstansernas synpunkter kommer säkert att ge ett gott beslutsunderlag.

Utredningen har vidare föreslagit att rasistiska motiv till brott eller rasistiska inslag i dessa uttryckligen skall nämnas i lagen som en allmän straffskärpningsgrund. Även om rasistiska motiv och inslag redan med dagens regler kan och bör beaktas i skärpande riktning, kan en sådan lagändring eventuellt vara ett lämpligt sätt att ytterligare markera det allmännas fördömande av rasism. Även här vill jag dock avvakta remissutfallet innan jag tar definitiv ställning.

Oavsett om någon lagändring av det här slaget bör genomföras tror jag att vi alla kan vara överens om att brott med rasistiska inslag kan vara av det slaget att de måste ges högsta prioritet i polisarbetet. Regeringen har tydligt markerat detta genom att på polisens begäran utlysa en belöning på upp till 1 milj.kr. till den eller dem som kan lämna sådana upplysningar att polisen kan gripa förövarna av de våldsdåd som under senare tid riktats mot personer med invandrarbakgrund i Stockholms- och Uppsalatrakten. Som Hans Göran Franck säkert vet har polisen, även vid sidan av den utfästa belöningen, satsat omfattande resurser på att lösa de här fallen. Även på andra håll där det förekommit attentat som kan antas ha sin bakgrund i främlingsfientlighet har polisen satsat omfattande resurser för att lösa fallen.

Samtidigt vill jag framhålla att ett av de stora problemen vid brottsbekämpning i allmänhet är att vi i dag har för få poliser. Regeringen har därför

beslutat att öka antagningen till polishögskolan. I tilläggsbudgeten för innevarande budgetår har medel beräknats för att antalet polisaspiranter skall kunna utökas med 100 personer, och i budgetpropositionen (prop. 1991/92:100) för nästa budgetår har regeringen föreslagit att den högre antagningsnivån skall bibehållas. Målsättningen är att polisbristen skall vara avhjälpt år 1995. I och med detta ökar på sikt samhällets möjligheter att bekämpa denna typ av brottslighet liksom övrig kriminalitet.

I och med att mål- och resultatstyrning successivt införs inom polisen, samtidigt som en ytterligare decentralisering sker inom polisväsendet, läggs också en grund för ett mer allmänt sett effektivare polisväsende. När det gäller inriktningen mot olika slag av brottslighet är det i första hand en uppgift för polismyndigheterna att själva göra sina prioriteringar efter de riktlinjer som regering och riksdag har lagt fast och med hänsynstagande också till lokala förhållanden. Regeringen har dock i budgetpropositionen slagit fast att bl.a. bekämpandet av våldsbrotten bör prioriteras. Detta innebär att de nu aktuella brotten har en hög prioritet.

Jag kan inte se att det nu fordras några särskilda initiativ från regeringens sida för att ytterligare öka polisens eller åklagarnas insatser på detta område.

Anf. 98 MARGARETA VIKLUND (kds):

Fru talman! Jag tackar justitieministern för svaret, och även för den mjuka och balanserade tonen i svaret. Det här är en svår fråga.

År 1985 var jag med på den internationella kvinnokonferensen i Nairobi i Kenya. Det var en helt fantastisk upplevelse. Mycket av det som hände där bär jag med mig under resten av mitt liv.

Genast efter ankomst och inkvartering i Nairobi gav jag mig ensam ut på stan. Det var mitt första besök i Afrika. Jag ville möta Afrika, känna lukter, uppleva rytmen, studera gatuliv och annat så fort som möjligt och på mitt sätt. Men det blev en chockartad upplevelse. Helt plötsligt var det jag som var "svartskallen", fast tvärtom. Det var jag som var den avvikande i gatubilden. Det var en obeskrivlig, men på många sätt nyttig känsla och upplevelse, som jag inte alls var beredd på.

I dessa tider av, som det tycks, uppblossande rasism, har jag många gånger haft anledning att påminna mig denna händelse. Men det finns en viktig skillnad mellan min vistelse i Nairobi och många invandrares vistelse i vårt land. Jag var i Nairobi frivilligt och kunde åka hem till min invanda miljö när jag själv ville. De flesta som önskar stanna i vårt land kommer till oss från andra världsdelar och länder som de av olika skäl inte kan återvända till. De är på ett helt annat sätt utelämnade till oss, till vår beredvillighet att ta emot och att acceptera.

Frågan om rasistiska organisationer och invandrarfientlighet har nu varit aktuell under en längre tid – i alla fall någon månad. Det är viktigt att frågan aktualiseras med jämna mellanrum. Dessutom har frågan om att förbjuda eller tillåta rasistiska organisationer att, något tillspetsat, mer eller mindre härja fritt diskuterats.

Rasistiska tendenser och handlingar, med ibland döden som följd, är skrämmande. Hitintills har sådana företeelser varit relativt främmande i vårt land. Men nu uppträder nazistiska och andra invandrarfientliga organisatio-

ner på den svenska arenan som om det vore en självklarhet. Korsbränning har förekommit, liksom också mord, mordbränder och hotbrev till invandrare och dem som står på deras sida.

Dessa illdåd har mer eller mindre fått hela svenska folket att genom olika manifestationer ställa upp för invandrare i vårt land. Det är bra. Men jag och många med mig anser inte att det räcker. Våra cirka en miljon invandrare känner i dag en stor otrygghet och ängslan inför allt det otäcka som händer. Enligt uppgift från invandrarföreningar sitter många invandrare och flyktingar i dag inomhus på grund av rädslan för att bli mördade. Många kommer från diktaturer där de tvingats stanna inne och viska, därför att väggarna hade öron. Många har trott, och jag hoppas att de skall fortsätta att tro det, att Sverige är ett tryggt och demokratiskt land att bo i – ett land där deras sår kan läkas och framtidstron komma tillbaka.

Sverige är ett av alla de länder som ställt sig bakom FN:s konvention mot alla former av rasdiskriminering. Konventionen antogs år 1965. I konventionen sägs bl.a. att "envar konventionsstat skall förbjuda och med alla lämpliga medel, däribland den lagstiftning som omständigheterna påkallar, göra slut på rasdiskriminering från personers, gruppers eller organisationerns sida."

I FN-sammanhang och andra sammanhang har Sverige uttalat sitt fördömande och fordrat att rasdiskriminering, t.ex. apartheid i Sydafrika, skall upphöra. Men Sverige kan tydligen inte fullt ut ta konsekvenserna av sitt undertecknande av nämnda konvention. Sverige har i internationella sammanhang kritiserats för detta – som också justitieministern påpekade.

Trots lagstiftningen om hets mot folkgrupp och att Sverige undertecknat FN:s konvention om förbud mot alla former av rasdiskriminering är det således fortfarande möjligt för rasistiska organisationer att verka i vårt land genom att sprida rasistisk propaganda och att också förfölja människor och grupper.

Det lovar ändå gott för framtiden att regeringsdeklarationen bl.a. anger att "Sverige skall vara ett öppet land präglat av tolerans och öppenhet. Människor från skilda kulturer och med skilda livsåskådningar skall här kunna leva sida vid sida i god samverkan. – – –

Vi känner tacksamhet för de insatser som gjorts av människor från andra länder för uppbyggnaden och utvecklingen av vårt gemensamma Sverige.

Invandrar- och flyktingpolitiken skall föras i en anda av internationalism och humanitet. Främlingsfientlighet och tendenser till rasism skall bekämpas. Ytterligare åtgärder mot diskriminering av invandrare vidtas."

Men det brådskar!

Trots denna regeringsförklaring vill justitieministern ändå inte löpa linan fullt ut och ta konsekvenserna av vad dessa ord egentligen innebär, så som jag och många med mig tolkar dem, nämligen ett – som situationen nu ser ut – förbud mot rasistiska organisationer.

Det kan stundtals tyckas vara en oskyldig verksamhet som t.ex. nazistiska och andra organisationer med rashygien i sina program bedriver i vårt land. Men när de utgör en fara för liv och existens är det hög tid att förbjuda dem. Inga aktiviteter som har rashygieniska ideologier som grund eller inspirationskälla kan vara oskyldiga organisationer.

Det är klart att det går att lagstifta mot organisationerna. Det måste gå!

Anf. 99 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Jag tackar justitieministern för svaret.

Den aktuella konventionen ålägger staterna att göra slut på rasdiskriminering i alla former, således också från enskilda personers och sammanslutningars sida, bl.a. genom krav på förbud mot organiserade former av rasism.

Jag uppfattar justitieministerns svar så, att hon lämnar en viss öppning för att komma med ett förslag om lagstiftning. Men justitieministern har många invändningar mot att genomföra en skärpt lagstiftning. Jag uppfattar att det rör sig mot ett direkt förbud och inte mot ett indirekt förbud – om jag får använda de uttrycken.

Justitieministern vet att den internationella konventionen inte tar upp frågan om trosbekännelse. Det finns inte med som diskrimineringsgrund. Av den anledningen tycker jag att det justitieministern säger på den punkten innebär en förhalning av frågan. Allt annat som justitiekanslern har föreslagit utgör inte en grundlagsfråga eller fordrar någon ändring av grundlagen. Det gäller bara denna punkt om trosbekännelse.

Därför bör ett förslag läggas fram om allt det som rör JK:s uttalande. Frågan om trosbekännelse, som måste ligga längre fram i tiden, kan avskiljas.

Jag undrar om justitieministern delar uppfattningen att man borde göra på det sättet.

Vi har haft ett flertal utredningar, och de har gått olika långt. Det Öbergska förslaget och Leif Blombergs förslag ligger varandra nära, medan däremot förre justitiekansler Hans Starks förslag är något mindre ingripande. Hans Stark lägger i sitt förslag till rekvisiten hot, våld och tvång hos den organiserade rasismen.

Jag menar att man bör kunna följa förre justitiekansler Hans Starks förslag. Men man bör inte avvisa de förslag som har kommit från Öberg och Blomberg. Om det skulle visa sig att det förslag som Stark lägger fram inte är tillräckligt, tycker jag att man skall ha möjlighet att gå vidare med de andra förslagen. Det är också förslag som har varit föremål för en rad motioner här i riksdagen, som bl.a. jag själv har stått bakom.

Jag vill också nämna att lagrådet har gjort ett intressant yttrande i ett lagstiftningsärende och sagt att vi inte uppfyller kraven i konventionen med mindre än att vi skärper lagstiftningen vad gäller den organiserade rasismen.

Även Starks förslag innebär en viss inskränkning i organisationsfriheten. Det gör också bestämmelsen om hets mot folkgrupp. Den innebär en inskränkning i två andra fri- och rättigheter, nämligen tryckfriheten och yttrandefriheten. Jag kan inte se att det är någon större skillnad mellan att göra inskränkningar i den ena eller den andra. Båda två är grundlagsrättigheter. När man sammanväger dessa faktorer är det enligt min mening nödvändigt att resonera på samma sätt när det gäller den organiserade rasismen som när det gäller hets mot folkgrupp.

Vanligtvis anser vi att organiserad brottslighet är allvarligare än enskild brottslighet. Då bör vi också ge uttryck för det i lagstiftningen om rasim.

Jag tycker att remisstiden var onödigt lång, mot bakgrund av det jag anfört om hur jag menar att lagstiftningsärendet bör behandlas. Nu har det skett. Det går inte att ändra på. Däremot går det att påskynda ärendet på det sätt jag nyss nämnde.

Jag skall återkomma till det jag har att säga om arbetslivet och polisens insatser.

Anf. 100 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Fru talman! Får jag börja med att fråga om vi skall tolka det faktum att det är justitieministern som svarar, och inte invandrarministern, som att dessa frågor nu handläggs i justitiedepartementet. Det kan vara praktiskt att veta inför den fortsatta diskussionen. Jag är litet förvånad över att det inte är ministern som har ansvar för invandrarfrågor som har lämnat svaret.

Jag delar justitieministerns uppfattning i svaret på flera punkter. För det första håller jag med om det som sägs om huruvida vi har uppfyllt åtagandena enligt FN-konventionen. Precis som det står i svaret har det delvis varit enskilda ledamöter i kommittén som har framfört sina uppfattningar. Det kan vara svårt att uttolka vilka krav som ställs. Ett annat bra argument i detta avseende har varit att länder som anses uppfylla kraven knappast har varit mer framgångsrika än vi när det gällt att bekämpa rasismen under senare år.

För det andra är det alldeles uppenbart att ett direkt organisationsförbud är uteslutet. Jag vill vända mig till Margareta Viklund och säga att jag för den skull inte tycker att detta är en oskyldig verksamhet. Man kan se minst lika allvarligt på rasistiska organisationer men ändå tycka att det vore att passera en utomordentligt svår rågång i svensk lagstiftning, om vi skulle lagstifta mot åsikter och organisationer. Det hindrar inte att vi försöker gå vidare, och det säger också justitieministern. Det är vad vi har gjort.

En majoritet av kommissionen mot främlingsfientlighet och rasism – kommissionen var inte enig – ville att vi skulle gå vidare i lagstiftningsarbetet. Justitiekanslern fick då av den förra regeringen i uppdrag att utreda denna fråga.

Nu finns det ett förslag. Det förslaget anknyter mycket till de händelser som har utlöst den debatt vi har fått nu om lagstiftning, nämligen våldet som dessa organisationer inspirerar till eller ägnar sig åt. Jag tycker därför att det var olyckligt att det blev en så lång remisstid.

Justitieministern ägnade ganska stort utrymme i svaret åt att förklara varför remisstiden blev så lång och varför det inte görs någonting. Man kan säga att vi ändå inte hade kunnat fatta beslut under vårriksdagen. Jag är inte riktigt säker på det. Det hade under alla förhållanden, i det debattläge som uppstod när invandrarna blev uppskrämda och invandrarorganisationerna krävde att man skulle göra någonting, varit bra att kunna ge besked om en viljeinriktning då det gäller lagstiftning. Det påpekade också Margareta Viklund. Det hade varit oerhört psykologiskt viktigt i detta läge. Men ingen vågade göra det då, därför att man inte hade sett reaktionerna från remissinstanserna på Starks utredning. Det hela hänger ihop med remisstiden.

Både för regeringen och för oss som nu är i opposition är det oerhört värdefullt att se vad remissinstanserna säger, när vi skall börja fundera på vilka slutsatser vi skall dra. Om vi hade sett remissinstansernas reaktioner hade vi snabbare kunnat ge invandrarna och deras organisationer ett besked huruvida vi var beredda att gå vidare med någon form av lagstiftning. Det var olyckligt att den möjligheten inte fanns i början av året, när vi ändå hade kommit så långt att ett konkret lagförslag förelåg.

Anf. 101 GULLAN LINDBLAD (m):

Fru talman! Det är socialförsäkringsutskottet som handlägger frågor om flykting- och invandrarpolitik här i riksdagen. Inte minst i anledning av de senaste månadernas händelser, med en rad uttryck för främlingsfientlighet, anordnade vårt utskott en offentlig utskottsutfrågning under en heldag, den 25 februari. Vi hade dit inbjudit forskare, representanter för organisationer, för invandrarföreningar, kommuner, landsting, rikspolisstyrelsen samt ungdomsledare, bl.a. Anders Carlberg vid Fryshuset, som aktivt arbetar bland invandrarungdomar.

Det var en mycket intressant dag, där vi fick ta del av erfarenheter från de människor som arbetar ute i verkligheten och inte minst av forskarrapporter.

Utskottshearingen togs förstås upp på band och protokollfördes. Den kommer senare att ligga till grund för våra vidare ställningstaganden i alla dessa frågor. Jag är övertygad om att det kommer att vara mycket värdefullt för oss i dessa ställningstaganden.

Jag vill redogöra för några synpunkter från utskottshearingen.

Från forskarhåll uppgavs att en något mer negativ attityd numera kan förmärkas bland yngre män. Det verkar naturligtvis oroande. Man tror att detta delvis beror på den omgivande situationen, med arbetslöshet och annat. Det är en varningssignal för oss. Vad beror då detta på?

Jag tänker för egen del i morgon delta i ett heldagsseminarium på Stockholms universitet där man följer upp dessa frågor. Jag tror att det är viktigt att vi alla tillägnar oss så stor kunskap som möjligt i dessa delvis svårfångade frågor. Det är viktigt att vi som lagstiftare engagerar oss och har så mycket på fötterna som möjligt när vi råkar på alla tendenser till främlingsfientlighet och rasism, men också – och det är ännu viktigare – när vi skall stifta lagar.

Då det gäller lagstiftning mot rasistiska organisationer anser jag, så långt jag kan erinra mig utan att ha det slutliga protokollet, att vår hearing närmast talade starkt mot en sådan lagstiftning.

Helene Lööw, forskare vid Göteborgs universitet, var mycket bestämd när det gällde själva begreppet rasism. Hon menar att det är få som egentligen kan anses vara rasister i vårt land. Det gör hon efter lång forskarerfarenhet. Hon mer eller mindre manade oss att använda ordet med urskillning och att vara varsamma med orden när vi använde begreppet rasism. Däremot förekommer en del främlingsfientlighet. Det kan vi inte blunda för.

Flera deltagare var mycket tveksamma till en direkt lagstiftning mot rasistiska organisationer. Man menade att det skulle vara att driva dessa människor till underjordisk verksamhet. De står ofta utanför redan från början. Det är sådana människor som sällar sig till dessa organisationer. Vi kan då inte bemöta deras många gånger hemska och galna uttalanden med det fria ordet, i debatten. Då ger vi dem fritt spelrum. Det sades från flera håll.

Från Publicistklubben manades vi bestämt att ta avstånd från en lagstiftning av detta slag. Det vore ett direkt hot mot den yttrandefrihet som vi i andra sammanhang håller så högt i vårt land. Det handlar inte minst om den fria debatten – möjligheten att bemöta med riktiga och tunga argument.

Fru talman! Personligen är jag tveksam, närmast negativ till en lagstiftning mot rasistiska organisationer. Jag delar justitieministerns åsikt att alla dessa

frågor som vi nu har ställts inför bör vara föremål för mycket noggranna övervägande innan vi är klara att ta till någon form av lagstiftning.

Naturligtvis håller jag också med om att vi måste vara beredda på att brott med rasistiska inslag ges högsta prioritet i polisarbetet. Här råder på alla kanter full samstämmighet. Men jag har stor respekt för att vi skall vänta och fundera vidare en tid, innan vi är beredda att fatta beslut om någon form av lagstiftning på detta område.

Jag delar justitieministerns åsikt om att vi behöver litet mera betänketid.

Anf. 102 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Det är lätt att konstatera att alla vi som deltar här i debatten känner avsky för de förfärliga gärningar som har timat under senare månader, men det här är ju också en mycket vidare och, tyvärr, ganska gammal fråga.

Självfallet känner man stor förståelse för att invandrare är oroliga, många gånger t.o.m. livrädda – kanske inte bara för egen del utan allra mest för anhöriga som kan drabbas.

I december 1986 tillsatte den dåvarande regeringen en kommission mot rasism och främlingsfientlighet. Jag hade förmånen att representera Moderata samlingspartiet i den. Vi skulle arbeta snabbt, och det gjorde vi också. Vi hade bara ett år på oss, men blev något försenade – vilka utredningar blir inte det – och lade fram vårt resultat i februari 1988.

Vi diskuterade naturligtvis många alternativ för att komma till rätta med missförhållandena. I mycket var vi eniga, men i några förslag blev vi inte det. Ett av de förslagen är just det som nu diskuteras här, nämligen förbud mot rasistiska organisationer. Jag var en av ett par representanter för Folkpartiet och Moderaterna som inte ville föreslå ett sådant förbud, just av de orsaker som Gullan Lindblad här har nämnt, nämligen att en sådan lag inte skulle få den avsedda effekten. Då blir det kanske bara ett propagandainstrument för att på något sätt rädda ansiktet på oss som sitter här, för att få människor att tro att vi har gjort någonting effektivt.

Majoriteten i kommissionen fastnade dock för förbud. Det märkliga var att den dåvarande regeringen kom fram till samma resultat som vi reservanter. Man vågade inte lägga fram förslaget om ett förbud. Jag tycker att det var klokt och visade att regeringen såg objektivt på frågan.

Den andra huvudpunkten där vi inte var eniga gällde tillfälliga arbetstillstånd. Vi diskuterade det en hel del. Det var fortfarande Folkpartiets och Moderaternas representanter som talade för tillfälliga arbetstillstånd. Vi hade fått signaler från experter och andra runt om i landet om att det här var en riktig väg att gå.

Nu blev det så olyckligt att den här delen av vårt utredningsmaterial inte kom med i det betänkande som vi lade fram, vilket gjorde att vi inte kunde reservera oss. Man kan ju inte reservera sig när det inte finns något förslag att gå emot. Men vi skrev ett särskilt yttrande där vi beklagade att detta förslag inte hade framförts.

Mot den bakgrunden blev jag mycket positivt överraskad när jag hörde att regeringen överväger tillfälliga arbetstillstånd. Jag förstår att det finns många problem förknippade med detta, men jag tror att det är en helt riktig

väg. Jag har sett att förslaget mötts av en positiv kritik ute bland människorna. Jag hoppas att regeringen fortsätter på denna väg och att vi skall kunna komma till rätta med en del av missförhållandena. Man skall inte tro att det är ett förslag genom vilket man helt avskaffar de missförhållanden som finns, utan det behövs åtgärder också inom andra delar av samhällslivet.

Anf. 103 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Till att börja med skulle jag vilja ta upp begreppet rasism. Jag tycker att man talar för mycket om rasism. Jag ställer mig helt bakom Helene Lööws varning mot att tala om rasism när det faktiskt mera handlar om en främlingsfientlighet, en osäkerhet och en intolerans mot andra kulturer, kanske framför allt mot andra religioner. Då tycker jag att man skall tala om det, inte som om problemet med rasism är större än vad det är. Det finns dock och är otäckt i sig. Vi har all anledning att uppmärksamma det, men jag delar justitieministerns bedömning att det inte är genom ett förbud mot organisationer som man kommer till rätta med det.

Också detta underströks av Helene Lööw, som verkligen har forskat på detta område och som har studerat andra länder. Jag tycker att man skall se på de länder som har denna typ av förbud och undersöka vilka effekter det har haft när det gällt att förhindra rasistiska organisationer. Enligt den bedömning som Helene Lööw anförde hade det inte haft någon effekt. Detta får sedan ställas mot de andra effekter som förbudet kan ha haft.

Som Gullan Lindblad anförde kan det stärka identiteten hos de personer som tillhör rasistiska organisationer. De är kanske inte så många, men de är ändå tillräckligt hotfulla. Hela deras agerande är ett hot mot demokrati. Jag tror att man med ett förbud i stället får en effekt som man inte vill ha. De blir starkare och blir föremål för uppmärksamhet. Jag tycker att massmedia har givit dessa grupper, som egentligen är mycket små, en enorm PR, något som de i viss mån är ute efter. Därmed har vi stärkt dem också på den vägen, och det är olyckligt.

Problemet med främlingsfientlighet är som bekant mycket vidare i det svenska samhället, och inte bara här. Vi kan se tendenser till främlingsfientlighet i hela Europa. Vi måste på olika sätt ta oss an det, sprida kunskap och se vad vi i övrigt kan göra. Man får inte heller blunda för de problem som kan finnas inom invandrargrupperna. Det framkom under vår utfrågning att det också finns en fientlighet från vissa invandrarungdomar gentemot svenska ungdomar. Det får man inte heller underlåta att ta upp. Hela frågekomplexet måste bearbetas.

Jag vill återgå till det Starkska förslaget om förbud mot stödjande av rasistiska organisationer. Det känns för mig litet tvivelaktigt. Vad menas med stödjande? Här kommer man alltså in på frågan vad det innebär att stödja en rasistisk organisation. Det kan bli mycket diffust och flytande.

Däremot tycker jag att man kan undersöka om man kan skärpa straffet för hets mot folkgrupp. Man kan också diskutera vad som menas med hets mot folkgrupp och kanske även utvidga det begreppet. Det finns märkliga forskare som nu försöker förneka att förföljelsen av judarna har förekommit och att koncentrationsläger har funnits. Det är, som jag ser det, ett led i att

hetsa mot en folkgrupp och borde kunna anses falla in under det här begreppet.

Dessutom är det märkligt hur en person som sprider rasism i närradion – och i det fallet är det fråga om rasism – kan få fortsätta att sprida sitt budskap. Jag tycker att man skall se över möjligheterna att komma åt denna typ av propaganda, som vi mycket klart måste ta avstånd från.

Anf. 104 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! Det finns anledning att diskutera flera punkter här. Jag skall börja med Maj-Lis Lööws fråga om var frågorna egentligen ligger. De rena invandrarfrågorna hör hemma under kulturministern, men skälet till att jag svarar på båda interpellationerna i dag är att huvudfrågorna i båda rör straffrätten, och denna ligger under justitieministern. Sådana frågor skall enligt min mening ligga under samma tak, oavsett annan tillhörighet.

Den stora frågan här är förbud mot rasistiska organisationer, och jag tycker att det kan finnas skäl att göra några förtydliganden vad gäller FN-konventionen, som Maj-Lis Lööw i och för sig var inne på. Jag vill peka på att när man i FN behandlade rasdiskrimineringsdeklarationen avgav de nordiska länderna en röstförklaring, där de uttalade att det enligt deras – alltså även vår – lagstiftning inte var straffbart att uttrycka åsikter och att en lagändring i syfte att möjliggöra åtal mot organisationer för att de framförde åsikter skulle ses som ett allvarligt steg bakåt.

Våra länder uttalade vidare att den antagna texten var en principförklaring och inte bindande regler. Den måste också ses som ett tillägg till konventionen som tar upp skydd för rätten till åsikts- och yttrandefrihet. Även från Frankrikes sida framställdes krav som resulterade i tillägg om skydd för de mänskliga rättigheterna.

Den granskande kommittén har, som Maj-Lis Lööw sade, inte kommit med kritik. Kritiken kommer från enskilda ledamöter. Kommittén har i stället framfört sitt höga beröm för Sveriges sätt att bekämpa rasism och främlingsfientlighet. Man har ansett "att Sverige ligger i topp när det gäller att uppfylla konventionens krav".

Detta om vår skyldighet att lagstifta om rasistiska organisationer. Man kan göra saker även om man inte är skyldig enligt lag att göra dem. Självklart är det möjligt, som Margareta Viklund säger, att lagstifta mot rasistiska organisationer, men då måste man fundera över om man är beredd att ta konsekvenserna av detta. Jag skall inte upprepa argumenten mot det; tillräckligt många har pekat på de stora risker det medför.

Jag skall bara kommentera en punkt som Hans Göran Franck tog upp. Han sade att vi kan göra inskränkningar i tryckfrihet och yttrandefrihet, så varför inte i föreningsrätten? Men då skall vi komma ihåg att de inskränkningar som finns inte är inskränkningar i friheten att trycka eller friheten att yttra något. Det är när vi har missbrukat denna rätt som vi individuellt kan få ta ansvaret för missbruket av en grundläggande rättighet. Jag är övertygad om att vi alla är överens om att vi också skall lägga ett ansvar på de individer som missbrukar organisationsrätten och genom detta begår handlingar som vi betraktar som brottsliga.

När det gäller remisstiden kan man naturligtvis ha olika uppfattningar,

men jag tror att vi är överens om att detta är viktiga, grundläggande frågor som det också är viktigt att penetrera.

Man kan säga, som Maj-Lis Lööw, att det hade varit bra om vi hade haft remissvaren när vi drabbades av de extrema händelserna i början av året. Men man kan faktiskt också vända på det och undra vad som hade hänt om alla remissinstanser avgivit sina svar med utgångspunkt från den situation som vi tidigare hade. Det var ju en relativt lugn situation jämfört med vad som hänt i år. Jag tror att många som har anledning att besvara remissen har fått upp ögonen för att vi kanske inte lever i den idyll vi trodde. Därför borde de kanske också fundera mera över innehållet i sina remissvar.

Om vi tittar bakåt och ser vad remissvaren inneburit finner vi att det inte är ovanligt att remissinstanser är övervägande negativa. Därför föreslår vi inte någon ändring i lag.

Jag är övertygad om att, precis som vi här i riksdagen har påverkats av det som inträffat, också de som är utanför riksdagen har påverkats. Vi kan förhoppningsvis få nyanserade remissvar som kan hjälpa oss att skapa en bättre lagstiftning för framtiden.

Anf. 105 MARGARETA VIKLUND (kds):

Herr talman! Maj-Lis Lööw sade i sitt inlägg att det inte bara handlar om att se att en organisation och dess verksamhet är allvarlig. Jag vill replikera med att man också måste ta konsekvenserna av det man ser. Då kan det vara bra att ha en giltig lag att luta sig emot.

Det brukar dras fram att man i Frankrike inte lyckats bli av med de rasistiska organisationerna trots att man har en lag emot sådana. Men det behöver inte betyda att det är fel på förbudet. Felet kan vara polisens och juristernas bristande förmåga att följa lagen.

Helene Lööw har nämnts i olika sammanhang. Jag har också lyssnat på henne i en debatt och är inte övertygad av hennes argumentering mot att lagstifta emot rasistiska organisationer.

Jag håller helt med om de olika friheterna: demonstrationsfrihet, yttrandefrihet, mötesfrihet osv. Det är oerhört viktiga frihets- och mänskliga rättighetsvärden som måste bevaras. Vi måste vara rädda om dem, till varje pris. Men det tillhör också de mänskliga rättigheterna och demokratin att få leva under trygga förhållanden trots avvikande hår- och hudfärg.

Visst har vi alla rätt att på olika sätt föra fram våra åsikter. Det måste vi få ha, det är viktigt. Men både åsikter och handlingar kan döda, och där måste väl ändå en gräns gå.

Genom lagstiftning visar ett samhälle också var gränsen går för toleransen mot olika händelser och skeenden. Lagstiftningen har en stor normbildande betydelse. Saknas lagar saknas naturligtvis också normer för hur man skall bete sig och uppföra sig. Barn, ungdom och andra människor i vårt samhälle behöver rättesnören för sitt handlande. En lag mot rasistiska organisationer skulle kunna vara ett sådant normativt rättesnöre.

Jag håller till hundra procent med om att det också behövs ändrade attityder mot de nya svenskarna i vårt land. Normer och rättesnören i form av förbud mot rasistiska organisationer kan vara hjälpmedel i arbetet för att ändra attityder.

När det nu visat sig att de lagar Sverige har för att förebygga och möta rasism inte räcker så borde vi väl ändå kunna ta ett kraftfullt tag i denna fråga och till hundra procent ställa oss bakom FN-konventionen mot rasism, dvs. i lag förbjuda rasistiska organisationer i vårt land.

Det skulle också innebära att regeringsdeklarationens påpekanden och löften uppfylldes på ett kraftfullt sätt, enligt mitt sätt att se.

Anf. 106 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Det är ju alldeles klart att lagbestämmelsen om hets mot folkgrupp innebär en viss inskränkning i yttrande- och tryckfriheten. Den som i uttalande eller annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse kan dömas för hets mot folkgrupp.

Det finns en särskild bestämmelse i brottsbalken och i tryckfrihetsförordningen om detta.

De inlägg som har gjorts här i debatten kunde lika gärna göras mot lagbestämmelsen om hets mot folkgrupp. Ändå kan man väl säga att det förslag som Stark har lagt fram inte går så långt som hets mot folkgrupp.

Jag skulle önska att justitiedepartementet tog initiativet till ett seminarium där man benade upp dessa frågor. Justitieministern har ju en pedagogisk förmåga från tidigare verksamhet. Det är nödvändigt att göra detta. Debatten blir annars helt ohanterlig.

Jag måste konstatera att det svar justitieministern avgivit är juridiskt korrekt. Sedan har vi litet olika uppfattningar om hur man skall se på det ena eller det andra. Jag har också vissa invändningar mot Starks förslag. Man kan anmärka på vissa lagtekniska detaljer.

Men jag skulle också vilja säga något om arbetslivet. Stark säger att förslaget kommer till sommaren. Eftersom regeringen varit införstådd med att lägga fram ett förslag hoppas jag verkligen att det kan komma ett förslag om diskriminering i arbetslivet före årets slut.

Slutligen vill jag säga några ord om det polisiära. Jag uppskattar vad justitieministern sagt om att det mot denna bakgrund skall ges högsta prioritet. Men jag tycker att slutet på historien inte var så bra, när justitieministern sade att det inte behövs några ytterligare initiativ.

Rikspolisstyrelsen gjorde en undersökning hos alla åklagare och polisdistrikt om detta. Jag skulle vilja rekommendera justitieministern att ta del av den. Det var en ganska förskräckande läsning om hur mycket brott som begås med rasistisk eller främlingsfientlig bakgrund.

Den andra undersökningen som jag tycker var viktig var den som Kjell Öberg gjorde och som visade att poliser och åklagare inte klarade av detta i tillräckligt bra utsträckning.

Anf. 107 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Herr talman! Jag antar att man i en interpellationsdebatt också kan debattera med sina meddebattanter och inte bara med den ansvariga ministern. Jag har nämligen svårt att hitta något att debattera med justitieministern om – jag tycker vi är på samma linje. I hennes svar ser jag en positiv öppning

när hon säger att hon inte utesluter möjligheten att gå vidare i det förslag utredningen förordat.

Det var också därför jag frågade vem det är som så småningom skall ta hand om dessa frågor. Jag skönjer en öppnare attityd i detta svar än vad jag hört från invandrarminister Birgit Friggebo tidigare.

Jag måste kommentera Elisabeth Fleetwoods historieskrivning om kommissionen och att den dåvarande regeringen valde att inte lägga fram ett sådant förslag. Det faktum att vi bad Hans Stark utreda saken är ändå en utlöpare av den viljeyttring som kom till uttryck från kommissionens majoritet. De sade att de tyckte att man skulle gå vidare och antydde någonting i den här stilen. Den förre diskrimineringsombudsmannen var en stark förespråkare för att man skulle gå vidare på lagstiftningsvägen. Jag tror att kommissionen tog ganska stort intryck av det.

Till Margareta Viklund skulle jag vilja säga att det händer väldigt ofta i dessa moraliskt-etiska frågor att det ställs krav på lagstiftning. Jag förstår det också i många stycken. Man blir upprörd över företeelser. I denna kammare är lagstiftning vad vi kan ta till och det första vi tänker på.

Men det går inte att lagstifta om allting. Detta tycker jag är ett bra exempel. Som justitieministern säger, är det naturligtvis möjligt att stifta en lag. Men för att den inte skall bli alltför frånstötande när det gäller föreningsfriheten och yttrandefriheten kommer den, tror jag, med nödvändighet att bli ganska tandlös. Då kan det betyda inte bara vad någon pekat på, att rasismen tvingas under jorden. Man riskerar någonting ännu värre, nämligen att vi inte kan använda lagen. Vi kan få en så tandlös lag, att varje gång man försöker använda den i domstol så frikänns en rasistisk organisation. Då får de svart på vitt och domstolsutslag på att de är legitima och rumsrena. Och då har vi gjort självmål.

Anf. 108 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Margareta Viklund citerade Maj-Lis Lööw och sade att det är bra att ha en lag att luta sig emot. Det gör mig förfärad. Det skulle ha just den effekt jag sade att jag inte ville ha, nämligen att vi som sitter här räddar ansiktet på oss själva. Vi kan säga när det händer någonting: Men vi har ju stiftat en lag. Om man ändå fortsätter att begå dessa förfärliga brott så har vi inte åstadkommit någon effekt. Jag är helt övertygad om att Margareta Viklund och jag har exakt samma mål. Det är vägarna dit vi diskuterar.

Jag tror inte att det är bra att stifta en lag för att vi skall ha någonting att luta oss emot. Vi måste ha en lag som ger effekt så att vi kan komma åt dem som bryter mot vanlig medmänsklighet.

Sedan vill jag verkligen bekräfta vad Hans Göran Franck sade om rikspolisstyrelsens undersökning om brott som begås mot invandrare. Den är alldeles förfärlig. Men samtidigt skall vi komma ihåg att det finns många andra människor också. Den typ av brott som rikspolisstyrelsen där redovisar kommer vi såvitt jag förstår inte åt med en lag, om brotten inte faller under allmän lag. Det är jag inte expert nog att avgöra i all hast.

Till Maj-Lis Lööw vill jag säga att jag inte riktat någon anmärkning mot det faktum att man inte lade fram en proposition. Tvärtom – jag tycker det var riktigt att man gick vidare för att se om det var en vettig väg som majori-

teten här hade kommit fram till. Vi reservanter trodde inte det; vi ville gärna se att målet uppnåddes men inte på den väg som man här visat på. Den tveksamheten var riktig med tanke på effekten av lagen. Vi är ju alla ute efter att få till stånd en lag som har en sådan effekt, fru statsråd, att man verkligen kommer åt de här brotten.

Jag har själv träffat invandrare som har drabbats, inte av de allra värsta brotten men av tillräckligt många. Vi vet ju alla hur man lider och hur orolig man är. Jag skulle vilja fråga: Hur många av oss har inte, sedan de här sakerna började hända, suttit på vår tunnelbanevagn och mött – inte talat med men mött – invandrare och undrat: *Hur* känner du dig? Hur svårt måste det inte vara att med sina små barn stiga in i eller ut ur en tunnelbanevagn eller att gå över ett torg och inte veta vad man hotas av i nästa ögonblick!

Anf. 109 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! Med anledning av Maj-Lis Lööws kommentar om invandrarfrågorna och var de ligger vill jag tala om att det formella svaret på interpellationen är helt samordnat mellan Birgit Friggebo och mig. Vi är helt överens om innehållet i svaret. Det är också viktigt att vi har en samordning eftersom vi sysslar med olika sidor av samma frågor. Men vi är alltså helt överens.

Jag skulle kunna vidareutveckla min parallell till tryckfriheten – jag var tydligen inte så särskilt bra pedagog när jag kommenterade Hans Göran Francks uttalanden. Vi kan inte inskränka tryckfriheten för någon förrän vederbörande har utnyttjat sin tryckfrihet. Man måste ha utgivit någonting – sedan kan man åka dit för att man har missbrukat den grundläggande rättigheten. Det var det jag ville ha sagt.

Jag avslutade mitt interpellationssvar med att säga att jag inte såg behov av ytterligare initiativ. Det skall kopplas till vad jag sade i början av svaret om den redovisning som vi gjorde i februari, där vi pekade på – det har sedan gjorts en sammanställning av dem – alla de olika åtgärder som är kopplade till invandrarfrågor och som är på gång. Elisabeth Fleetwood tog upp en av dessa frågor, nämligen den om möjligheterna att snabbare slussa ut våra invandrare i arbetslivet så att de får en anknytning till det svenska samhället.

Jag skall inte uppehålla mig så mycket ytterligare vid frågan om förbud eller icke förbud mot rasistiska organisationer. Jag skrev i mitten av februari en debattartikel där jag förklarade varför jag var emot ett sådant förbud. Ingenting har hittills fått mig att ändra min uppfattning. Jag pekade där bl.a. på att det skulle vara en lösning med många fällor och att ett förbud mot rasistiska organisationer i den praktiska tillämpningen så lätt reser en rad frågor som närmast manar fram bilden av ett totalitärt samhälle.

Jag pekade på att det är viktigt att vi ägnar vår kraft åt rätt debatt och att det är viktigt att vi över huvud taget debatterar de här frågorna – det är ett sätt att påverka attityder, kanske ett mer effektivt sätt att påverka attityder än vad själva lagstiftningen är.

Jag avslutade med att vi skall tvinga fram dem som står för intolerans i öppen debatt och att vi skall göra det tydligt för alla som lockas av rasistiska budskap vilka mörksens tankar de umgås med. Vi har alla ett ansvar att göra detta tydligt varhelst vi i vår vardag stöter på personer som har åsikter som kan tolkas som utslag av främlingsfientlighet eller rasism.

Anf. 110 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Till Elisabeth Fleetwood vill jag säga att rikspolisstyrelsens utredning klargjort att det var en mycket stor rapportering om detta från olika håll i landet. Men Elisabeth Fleetwood sade att det inte går att göra någonting åt detta. Det är ju, menar jag, i hög grad en fråga om för det första vilka resurser polisen har och för det andra vilka kvalifikationer poliserna och åklagarna har. På den senare punkten var Öberg mycket kritisk och menade att det avskrevs en rad ärenden som inte borde avskrivas.

Brott med rasistisk bakgrund kan vara skadegörelse, stöld, inbrott. Allt möjligt kan ha en bakgrund av det slaget. Jag menar – det vill jag ännu en gång poängtera för justitieministern – att man kan höja utbildningen för åklagare och poliser på just det området. Det är inte så lätt att bena upp alla de här sakerna, och vi ger ju specialutbildning på andra områden. Det var också Öbergs mening att man behövde göra det.

Här sades att det finns risk att man frikänner en organisation. Konstruktionen har i både Öbergs och Starks förslag varit att lagstiftningen riktar sig mot enskild person – inte mot organisation. Det finns länder där man börjar med att starta processen mot organisationen för att få ett besked i frågan: Är denna organisation rasistisk eller inte? Därefter kan det bli kriminellt att tillhöra den eller att verka för den. Men både Starks och Öbergs förslag går ut på att lagstiftningen bara skall rikta sig mot den enskilde. Det menar jag är den riktiga vägen att gå.

Blir det effektivt blir vi naturligtvis befriade från rasistiska organisationer. Men det är kanske optimistiskt att tro – det fordras mycket annat än det här.

Å ena sidan efterlyser man effektivitet, å andra sidan är man ibland rädd för att bli för effektiv, så här är det verkligen en dualism. Men jag tror i alla fall att vi, som justitieministern mycket riktigt sade, så långt som möjligt skall försöka att på ett bättre sätt anpassa oss till konventionen.

Andre vice talmannen anmälde att Elisabeth Fleetwood anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 111 MARGARETA VIKLUND (kds):

Herr talman! Maj-Lis Lööw sade att man inte kan lagstifta om allt, att en lag mot rasistiska organisationer skulle vara ganska tandlös och att man inte skulle kunna använda den. Det beror naturligtvis på hur en sådan lag skulle utformas. Hur en lag än är utformad har den i alla fall en normativ verkan, som vi inte kan komma ifrån.

Jag sade, Elisabeth Fleetwood, att det var bra att ha en lag att luta sig mot. Är det inte det vi alltid gör – har lagar att luta oss emot? Hur skulle samhället annars se ut?

Ett förbud mot rasistiska organisationer skulle som jag ser det innebära en speciell markering. Visserligen vet jag och många med mig att lagstifning i sig själv kanske inte löser problemen, men en lagstiftning är ändå en viktig markering från samhällets sida att rasistiska organisationer inte accepteras i ett demokratiskt samhälle. Normer och rättesnören i form av förbud mot rasistiska organisationer kan vara ett hjälpmedel i arbetet för att ändra attityder. Enligt vad jag kan förstå vill vi alla egentligen ändra attityder.

För mig är behovet av att främja människovärdet och de mänskliga rättigheterna oerhört stort. Till de rättigheterna hör att inte bli attackerad på grund av hudfärg, religion eller kön.

Ett ytterligare argument för förbud är att en demokrati också måste ha rätt att försvara sig.

Anf. 112 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! Margareta Viklunds påpekande att lagstiftning inte löser alla problem är riktigt, men jag menar att man ändå skall använda lagstiftning om man tror att man kan komma en bit på vägen för att lösa problemen. Men man skall se upp när det finns risk att man skapar allvarliga problem genom lagstiftning.

Ännu har ingen överbevisat mig om att jag har fel när jag påpekar de problem som jag menar att vi riskerar att skapa om vi lagstiftar om ett förbud mot rasistiska organisationer. Flera av talarna i den här debatten har pekat på problemen – jag skall inte upprepa dem. Det är grunden till att jag i dag säger nej. Är det någon som kan överbevisa mig om att vi inte får de problemen är jag också beredd att ändra mig, men ännu har ingen gjort det.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på interpellation 1991/92:105 om barnhälsovården

Anf. 113 Statsrådet BÖ KÖNBERG (fp):

Herr talman! Eva Zetterberg har frågat mig vilka åtgärder regeringen tänker vidta med anledning av den försämrade barnhälsovården och vilka åtgärder regeringen avser att vidta för att minska de ökande klasskillnader som avspeglas i barns ohälsa.

Enligt socialstyrelsens allmänna råd 1991:8 Hälsoundersökningar inom barnhälsovården är barnhälsovårdens huvudmål

- att minska dödlighet, sjuklighet och handikapp hos blivande och nyblivna mödrar och deras barn,
- att minska skadlig påfrestning för föräldrar och barn och
- att stödja och aktivera föräldrar i deras föräldraskap och härigenom skapa gynnsamma betingelser för en allsidig utveckling för barn.

Socialstyrelsen har på regeringens uppdrag kartlagt och beskrivit de förändringar som skett inom barnhälsovården under 1980-talet. Uppdraget redovisades i månadsskiftet januari-februari i en särskild rapport.

I socialstyrelsens rapport konstateras att barnhälsovården når praktiskt taget alla barn. Återkommande hälsoundersökningar har länge varit stommen i den förebyggande barnavården. Hälsokontrollernas innehåll och utformning har ändrats efterhand från att vara rent somatiskt inriktade till att omfatta också psykiska och sociala moment. De psykosociala dimensionerna i barnhälsovårdens arbete har emellertid enligt socialstyrelsen utvecklats i begränsad utsträckning. Enligt rapporten fungerar barnhälsovården bra i

många viktiga avseenden, t.ex. i fråga om hälsoundersökningar, vaccinationer och sjukvårdsservice. Socialstyrelsen pekar emellertid även på vissa brister. T.ex. konstateras att föräldrautbildningen är ojämnt utbyggd. Likaså redovisas brister i utbyggnaden av samverkan mellan barnhälsovården och olika kommunala organ även om det förekommer att man lokalt funnit modeller för ett bra samarbete.

I rapporten konstateras att barnhälsovården bättre klarar av att nå sina hälsopolitiska än sina sociala och familjepolitiska mål. Vidare presenteras förslag som syftar till att tillförsäkra landets barn en bra hälsovård i framtiden. Enligt rapporten är barnhälsovårdens kärnuppgift att svara mot barnfamiljernas behov av grundläggande hälsovård, medicinsk service, vaccinationer, allmänt stöd och hälsoupplysning.

Vad som redovisas i rapporten visar inte att barnhälsovården generellt sett försämrats. I väsentliga delar fungerar vården bra, även om det finns mål som inte nåtts och utvecklingen i vissa avseenden varit ojämn. Självfallet är jag angelägen om att den svenska barnhälsovården även i framtiden skall kunna utgöra en förebild, och att såväl gjorda erfarenheter som ny kunskap skall tas till vara. Jag vill emellertid framhålla att hur vården organiseras och dimensioneras är en fråga för sjukvårdshuvudmännen lokalt.

Rapporten kommer att sändas ut på remiss så snart den hunnit tryckas. Sedan olika intressenter fått tillfälle att lämna sina synpunkter på de framlagda förslagen kommer regeringen att ta ställning till om och i så fall vilka åtgärder som bör vidtas.

När det gäller barnens hälsa är det ovanligt att i officiella utredningar och forskningsrapporter relatera hälsodata till socio-ekonomiska förhållanden. Trots detta finns det ändå tillräckligt underlag för att hävda att de socio-ekonomiska skillnaderna i barns hälsotillstånd i vårt land är små. En markant förbättring av barnens hälsa har skett under årens lopp. Förbättringen har åtnjutits av alla, men resultaten märks tydligast för dem som hade det sämst.

Barnhälsovårdsöverläkare Claes Sundelin har inom ramen för Folkhälsogruppens arbete med en folkhälsostrategi gått igenom forskningsrapporter etc. om barns hälsa i relation till klass- och socialgruppsfrågor. Han pekar på att det kan finnas skillnader när det gäller dödlighet orsakad av olycksfall till lägre socialgruppers nackdel. Detsamma gäller också beträffande tillväxt. Allmänt gäller att situationen är mycket homogen. Sundelin framhåller särskilt de problemområden som kallas "new morbidity". Termen utgör en samlande beteckning för ett antal problem såsom vissa utvecklingsstörningar, neuropsykologiska problem, psykosomatiska lidanden m.m. Dessa problem drabbar de socialt sämst ställda barnfamiljerna mer än andra. Det innebär inte att mekanismerna bakom barnens problem är kända. Föräldrarnas yrke eller socialgruppstillhörighet förklarar självfallet inte varför barn får psykosociala problem. Det är angeläget att dessa frågor blir föremål för särskilda forskningsinsatser.

Även om de klassrelaterade hälsoskillnader som noterats bland barn är relativt små är det naturligtvis mycket viktigt att sträva efter att eliminera dem helt. I detta avseende kommer statens folkhälsoinstitut, som inrättas den 1 juli i år, att få en viktig uppgift. Institutet skall generellt arbeta för att förbättra folkhälsan, och en huvudinriktning skall, enligt den proposition

där förslag lades fram om institutet, vara att nå de särskilt utsatta grupperna i samhället och utjämna hälsans ojämlika fördelning. Jag kan också nämna att avsikten är att barns och ungdomars hälsa skall ägnas särskild uppmärksamhet i folkhälsoinstitutets arbete.

Sammanfattningsvis kommer regeringen att ta ställning till eventuella åtgärder för barnhälsovården efter att socialstyrelsens utredning remissbehandlats. Folkhälsoinstitutet kommer att sträva efter att minska skillnaderna i barns hälsa genom att i första hand arbeta för att förbättra situationen för dem som har det sämst ställt.

Anf. 114 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! När vi två debattörer nu har väntat så länge på den här debatten, kanske det kan pigga upp med några verser ur DN, för ungefär ett år sedan av Mats Nörklit, "Ur en barnjournal":

"Du vägde alltför litet när du föddes, ser jag här
och var sen ganska sen i motoriken.
Så småningom förmärktes vissa psykiska besvär.
I skolan kom problem med grammatiken.

Och kortare än andra är du, tillväxten är kass,
och kort blir nog din levnad i praktiken.
Men vad ska doktorn göra när din sjukdom heter Klass?
Sånt botar knappast alls den här kliniken."

Det är en mycket talande dikt till oss. Den talar därför att sjukvården ensam naturligtvis inte kan råda på klassförhållanden och rätta till de orättvisor som finns i hälsoavseende även för barn. Däremot kan riksdag och regering i viss mån sägas vara doktorer på det här området, då vi har möjligheter att försöka jämna ut dessa skillnader.

Jag vill tacka för statsrådets svar, men jag känner mig mer oroad efter att jag har fått det än jag var innan. Jag är oroad därför att jag inte tycker att svaret andas tillräckligt med omsorg om de problem som faktiskt finns. En rad olika rapporter visar att hälsovården för och hälsotillståndet bland barn har blivit bättre men att skillnaderna ökar, vilket är oroande. Det gäller t.ex. skolhälsoundersökningar av längd, olycksfall och andra skador bland barn.

Jag trodde att Bo Könberg, som har ett förflutet i Stockholms läns landsting, hade tagit med sig folkhälsorapporten därifrån. Den innehåller mycket intressanta siffror som just visar att antalet olycksfall bland barn i arbetarklassen är väsentligt mycket större och att man t.o.m. diskuterar att plötslig spädbarnsdöd skulle vara ett fenomen bland barn i lägre sociala klasser. Om Bo Könberg har tappat rapporten i flytten till de högre makterna går det nog att få fram en ny.

Jag vill också tillägga en fråga, som jag inte tog med i min interpellation men som jag gärna vill ha synpunkter på. Tandhälsan hos barn har blivit belyst på senare tid. Det har gjorts en undersökning i Härnösand som pekar på att den för varje år stigande kurvan för bättre tänder hos barn har stannat av och t.o.m. verkar gå nedåt och att föräldrarna tycks ha bättre tänder än barnen. Jag undrar om regeringen har några synpunkter på det, eller om man på socialdepartementet är införstådd med detta.

I svaret från statsrådet talas det om att organisationsförändringar inte är regeringens eller riksdagens sak, utan det är sjukvårdshuvudmännens uppgift. Det låter ju sympatiskt – vi skall inte lägga oss i – men det är en felaktig uppfattning. Redan i dag påverkar riksdag och regering med organisationsförändringar hur sjukvårdshuvudmännen lägger upp sin organisation. Jag har ett exempel från Älvsborg på kedjereaktioner, där man på grund av ÄDEL-reformen fört över 30–50 personer av den kvalificerade personalen från barnsjukvården till äldreomsorgen. I stället tvingas man ta in helt ny personal, som alltså får en snabbkurs på 5 poäng för att i någon mån kompensera det som utbildade barnsjuksköterskor skulle haft med sig. Det är allvarligt.

Jag vill ta ett annat exempel från en mycket bra skrift av Ann-Marie Stenhammar och Cecilia Sjölander som heter Lika för alla eller åt var och en efter behov. Den handlar om visioner och synpunkter på barnsjukvårdens och barnhälsovårdens framtid. De pekar på det som vi också är bekanta med, dvs. köp- och säljsystemet i Stockholms landsting, och hur det kan få allvarliga effekter för just den förebyggande hälsovården för barn.

Vad gäller barn i klassperspektivet håller jag med om att hälsotillståndet verkligen har förbättrats, och vid en internationell jämförelse finns det ingenting att säga om det. Däremot talas det i socialstyrelsens utredning Skydda skyddsnätet om att barnhälsovården inte förmår utjämna och att den utjämningstendens som finns inte bara är ofullständig utan t.o.m. bristfällig. Barnläkarföreningen hävdade exempelvis vid en uppvaktning på just socialdepartementet att dessa skillnader kvarstår och ökar.

Jag vill avslutningsvis bara påpeka att det i svaret inte finns någonting om de stora grupper barn som har det extra svårt. Det är barn till flyktingar och invandrare, handikappade barn och barn från socialt utsatta områden. Jag har definitivt förståelse för att regeringen inte i förväg vill tala om exakt vilka åtgärder man skall vidta, utan att man väntar på remissomgången för utredningen. Men det finns en rad konkreta förslag som det hade varit intressant att få någon synpunkt på från regeringen, t.ex. en utbildningsfond på 25 miljoner för barnhälsovården, en professur i förebyggande barnhälsovård eller familjecentraler i stället för barnavårdscentraler.

Anf. 115 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Jag har försökt att svara på de frågor som Eva Zetterberg har ställt, och jag har trott att de haft att göra med publiciteten kring den här utredningen. Jag har därför varit mån om att fråga utredaren hur det är på den här punkten, för det är självklart att det är mycket oroväckande om det är så att klasskillnaderna mellan barnen slår igenom i längd eller på annat sätt när det gäller hälsotillståndet.

De rapporter jag hittills har fått är de som jag har redovisat i det svar som jag nyss delgav frågeställaren och kammaren. Är det så att det finns andra rapporter som vår utredare inte känner till skall vi ta del av dem. Jag är övertygad om att de kommer att dyka upp i remissvaren på utredningen.

Eva Zetterberg tog sedan upp frågan om i vilken utsträckning organisationsfrågor är en sak för regering och riksdag. Det jag har svarat är att de

inte är det i dag. Självfallet skulle riksdagen kunna bestämma att den skall i alla detaljer reglera sjukvårdsorganisationen i Sverige.

Det är riksdagens eget privilegium att bestämma detta. Hittills har riksdagen velat ha en ordning som innebär att vi har en mycket decentraliserad sjukvårdsorganisation i Sverige. Det känner Eva Zetterberg och jag väl till efter att ha verkat i landstingsvärlden. Det är bara detta som ligger bakom mitt konstaterande på den punkten.

Mitt svar är inte mera utförligt eller konkret i de delar Eva Zetterberg önskat än att det just pekar på att vi har fått fram en färsk rapport. Den är nu ute på remiss. När vi får in den skall regeringen försöka vara så konkret som möjligt.

Anf. 116 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Jag tackar för det. Men redan innan rapporten från socialstyrelsen kom, hade vi folkhälsorapporten från landstinget. Denna pekar på de stora skillnaderna mellan barn från olika samhällsklasser men även från olika bostadsområden. I vårt landstingsområde i Stockholm har vi skillnader mellan å ena sidan Solna och Sundbyberg och å andra sidan Danderyd och Nacka som är oerhört påtagliga. Det har inte skett någon nämnvärd utjämning mellan de olika bostadsområdena.

Jag tror och hoppas naturligtvis också att man i remissomgången i sitt svar tar upp frågan om själva organisationen av barnavårdscentraler, vårdcentraler och ett husläkarsystem. Jag tror inte att någon är ute efter att detaljreglera exakt hur sjukvården skall skötas. Det vore att gå tillbaka till någon gammal praxis som ingen önskar.

Däremot har det stor betydelse vad riksdag och regering säger. Våra olika beslut påverkar hur man organiserar vården neråt. Det tror jag statsrådet Könberg har svårt att komma ifrån. Jag nämnde ÄDEL-reformen som en aspekt.

En annan aspekt är husläkarsystemet. Jag är mycket nyfiken på hur man från regeringens sida kommer att behandla den delen. Barnläkarna är mycket kritiska till husläkarsystemet. Om man ändå inför ett sådant system hävdar man att det viktiga är att en barnläkare och inte en allmänläkare blir husläkare för hela familjen. Att man utgår från barnet tycker jag är en mycket tilltalande modell.

Jag tror också att det är viktigt att se på andra modeller. Södra station är ett nytt område i Stockholm där man på ett helt annat och mycket mera flexibelt sätt vänder sig till familjerna, trots att man inte har någon speciell barnavårdscentral. Det är en vanlig vårdcentral. Huvudfrågan är nog inte om man skall ha barnavårdscentral eller vårdcentral utan om man utgår ifrån att man träffar tillräckligt många barn, vilket har varit ett annat kriterium. Man bör ha barnen som en huvudgrupp. Därmed får man den erfarenhet som medför att man kan göra bedömningar.

Det som har kommit fram i rapporter hittills låter inte särskilt betryggande, nämligen att svenska barn träffar en barnläkare 20 minuter per år och barn och en sjuksköterska 2 timmar per år. Det finns stora variationer. Jag tycker inte att det är särskilt betryggande inför framtiden för riskgrupperna,

om man inte hittar nya metoder för dem som har behov av mer stöd än andra.

Anf. 117 Statsrådet BO KÖNBERG (m):

Herr talman! Eva Zetterberg berörde flera frågor i sitt senaste inlägg. En av dem gällde husläkarsystemet. Jag kan informera Eva Zetterberg om att det pågår ett arbete inom departementet för att uppfylla det som sägs i regeringsförklaringen om att regeringen skall göra vad den kan för att driva på utvecklingen mot ett husläkarsystem i Sverige.

Min avsikt är att presentera en rapport från socialdepartementet innan riksdagen går på sommarlov där en mängd olika frågor tas upp som har med husläkarsystemet att göra – alltifrån frågor om vilken utbildning som är lämplig för husläkare till frågor om vilket sätt de skall ersättas på. Avsikten är att detta skall ligga som grundval för en proposition som jag hoppas att riksdagen kan behandla under hösten. Syftet är att få till stånd ett husläkarsystem fram till år 1995 i hela Sverige och för alla medborgare.

Bland de frågor som tas upp är som jag nämnde frågan om utbildningsbakgrund, men naturligtvis också frågan om vilka personer som skall anses kunna uppfylla kraven på en husläkare. I det sammanhanget behandlas de framställningar som socialdepartementet och jag själv har fått ifrån barnläkare om hur man skall utforma systemet. Frågorna i den delen räknar jag med att kunna ge Eva Zetterberg svar på innan riksdagen går på sommarlov.

Anf. 118 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Jag beklagar naturligtvis att jag inte kan få mer konkreta svar vad gäller utredningen. Det skulle vara intressant att åtminstone få en livsyttring från statsrådet Bo Könberg över de förslag som läggs fram i utredningen från socialstyrelsen. Jag får väl vänta på det.

Beträffande frågan om tandvården som jag inte hade med i interpellationen, avkräver jag naturligtvis inget svar. Men jag vill gärna göra statsrådet uppmärksam på det och hoppas att det kommer att tas med. Jag har inte uppfattat att det här bara har hänt på en enstaka ort i Sverige. Det finns sådana tecken på flera håll.

Avslutningsvis ser jag med spänning fram mot rapporten och att få se vad som händer när det gäller husläkarsystemet. Jag hoppas att barnperspektivet kommer att finnas med. Det tror jag är oerhört väsentligt.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1991/92:K16-K19 till konstitutionsutskottet
1991/92:N26-N28 till näringsutskottet

13 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Proposition

1991/92:122 Undantag från skatteplikt till mervärdeskatt för vissa tjänster inom sjukvårdsområdet, m.m.

Motion

med anledning av prop. 1991/92:91 Ombildning av Samhall till aktiebolag, m.m.

1991/92:A7 av Karl-Erik Persson m.fl. (v)

14 § Anmälan om interpellationer

Anmäldes att följande interpellationer framställts

den 11 mars

1991/92:133 av *Kent Carlsson* (s) till miljöministern om dumpning av kärnreaktorer och kärnavfall:

Den senaste tiden har flera uppgifter nått offentligheten om att 15 kärnreaktorer och annat radioaktivt avfall från sovjetiska ubåtar och ytfartyg dumpats på endast några hundra meters djup i Barents hav. Det finns skäl att befara att dessa uppgifter bara speglar toppen på ett isberg. Dumpningen har skett under det kalla kriget och hemlighållits på grund av sin militära anknytning.

Antalet sjögående kärnkraftverk ombord på fartyg är i dag ca 575. Denna siffra skall jämföras med antalet kärnkraftverk på land som är ca 420 stycken.

Tidigare rapporterade haverier med kärnkraftsdrivna utbåtar i Norska havet har starkt oroat fiskeindustrin i Norge och Island. Frågan berör även Sverige eftersom vi importerar fiskprodukter från detta område.

Det finns skäl att undra om sådan dumpning också skett i Östersjön. De nyligen offentliggjorda uppgifterna om sänkta ryska fartyg i Finska Viken innehållande kemiska vapen tyder på att detta inte är helt omöjligt. Om så skulle ha skett, eller om ett reaktorhaveri skulle inträffa ombord på ett fartyg i Östersjön, skulle konsekvenserna kunna bli mycket allvarliga. Östersjöns vattenmängd är blott 22 kubikmil, att jämföra med världshavens 1,3 miljoner kubikmil. Dessutom tar det mellan 30 och 50 år att genom strömmarna byta ut Östersjöns vatten.

De nordiska utrikesministrarna har vid sina möten 1989 och 1990 uttalat stöd för ett isländskt initiativ att ta upp frågan om säkerhetsnormer för sjögående kärnkraftverk inom FN-systemet. Frågan har dock stött på motstånd och ännu inte lett till nämnvärda framsteg.

Då de risker, som är förknippade med sjögående kärnkraftverk och med avfall från sådana, tydligen är väsentligt större än vad som tidigare befarats,

och då Sverige har ett starkt intresse i saken bl.a. på grund av Östersjöns relativt lilla vattenmängd vill jag fråga följande:

Är miljöministern beredd att snabbt ta initiativ för att internationellt få i gång realförhandlingar om dessa frågor?

1991/92:134 av *Jan Bergqvist* (s) till finansministern om miljöindex och gröna nationalräkenskaper m.m.:

Våren 1991 angav riksdagen 1990-talet som ett skede av ökade ambitioner i miljöpolitiken. Ansvar för miljö och resurshållning skall prägla samhällslivets alla områden. Uppgiften är att ställa om samhällets alla verksamheter i ekologisk riktning. Därför är det naturligt att nu inleda ett systematiskt arbete med att utveckla miljöräkenskaper i Sverige.

I de traditionella nationalräkenskaperna behandlas byggnader och maskiner som produktivt kapital, vars värde minskar i takt med att det används. Naturresurser ses däremot inte som produktiva tillgångar och deras utnyttjande avspeglas inte i nationalräkenskaperna. Ett land kan göra slut på sina naturtillgångar, förstöra sin odlingsbara jord och förgifta vatten och luft utan att detta påverkar den uppmätta nationalprodukten.

Vi behöver få gröna nationalräkenskaper som i motsats till den traditionella bruttnationalprodukten (BNP) gör naturen synlig. Behovet av en sådan nationell bokföring har fått ökad uppmärksamhet genom Brundtlandkommissionen och den vikt FN nu ger begreppet "bärkraftig utveckling". Inom FN pågår ett utvecklingsarbete som syftar till att skapa ett system av satelliträkenskaper för natur- och miljöresurser. Dessa räkenskaper skall tillsammans med data ur nationalräkenskaperna kunna användas för att redovisa och analysera sambanden mellan ekonomi och miljö. Avsikten inom FN är således inte att avskaffa det system för nationalräkenskaper som flertalet medlemsstater tillämpar i dag. Syftet är i stället att komplettera de nuvarande räkenskaperna med miljö- och naturresursräkenskaper som så långt som möjligt utnyttjar samma konton, näringsgrensindelning och definitioner som det internationella systemet för nationalräkenskaper, System of National Accounts.

Under 1990 tillsatte den socialdemokratiska regeringen miljöräkenskapsutredningen. Utredningen redovisade i maj 1991 "Förslag till natur- och miljöräkenskaper" (SOU 1991:37 och 1991:38). Miljöräkenskapsutredningen har remissbehandlats och i stort sett fått stöd för sina förslag. Det är därefter regeringens sak att ta erforderliga initiativ.

I budgetpropositionen redovisar regeringen sin avsikt att följa upp utredningen på tre sätt. Regeringen tänker ge konjunkturinstitutet uppdraget att utveckla metoder och modeller för att redovisa de viktigaste sambanden mellan miljö och ekonomi. Regeringen avser att ge SCB ansvar för att utveckla miljöräkenskaper, samt att förbättra och komplettera miljöstatistiken. Regeringen uttalar vidare att förutsättningarna för att utveckla ett miljöindexsystem för ekosystem och tätortsbebyggelse skall prövas i positiv anda i anslutning till det program för övervakning av miljökvalitet, som för närvarande vidareutvecklas inom naturvårdsverket.

Regeringen ger därmed uttryck för en positiv grundinställning till miljörä-

kenskapsutredningens förslag. Enligt min mening agerar regeringen dock inte alls så kraftfullt som vore önskvärt. Vill Sverige även i fortsättningen försöka vara ett föregångsland i miljöpolitiken är regeringens besked i budgetpropositionen klart otillräckligt. Mina invändningar är framför allt följande:

- Regeringen tar inget samlat grepp över arbetet med miljöindex, miljöindikatorer och miljöräkenskaper.
- Regeringen sätter inte in arbetet med miljöräkenskaper i sitt internationella sammanhang.
- Regeringen gör ingen bedömning av resursbehovet och är oklar när det gäller tidsplanen.
- Regeringen aviserar inte någon proposition för att ge riksdagen möjlighet att ta ställning till ett samlat program för arbetet med miljöräkenskaper.

Riksdagen bör snarast möjligt få ta ställning till riktlinjerna för det fortsatta arbetet med miljöräkenskaper. Inte minst är det angeläget med ett ställningstagande till hur Sverige skall vara aktiv deltagare i och pådrivare av det internationella samarbetet på detta område. Det gäller framför allt:

- FN:s arbete med att skapa ett internationellt system av satelliträkenskaper för natur- och miljöresurser
- OECD:s arbete med miljöindikatorer
- EG-ländernas arbete med miljöstatistik och miljöräkenskaper
- Nordiska ministerrådets samordning av den nordiska miljöstatistiken och arbete med att utveckla naturresurs- och miljöräkenskaper.

Mot denna bakgrund vill jag fråga finansminister Anne Wibble:

1. Vilka initiativ tänker regeringen ta för att driva på arbetet med miljöindex och gröna nationalräkenskaper?
2. Vad anser regeringen att Sverige bör göra i det internationella samarbetet om naturresurs- och miljöräkenskaper?

15 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställts

den 11 mars

1991/92:474 av *Sten Andersson i Malmö* (m) till kulturministern om förslag om förbud mot att ta barn i förvar:

Enligt mediauppgifter kommer regeringen att förelägga riksdagen ett förslag om att icke asylbeviljades barn ej skall kunna tas i förvar i avvaktan på avvisning.

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta för att avvisningsbeslut skall kunna verkställas även om myndigheterna inte har möjlighet att ta barn (med föräldrar) i förvar?

1991/92:475 av *Sten Andersson i Malmö* (m) till kulturministern om verkställigheter av avvisningsbeslut:

Enligt uppgifter är för närvarande mellan 1 500 och 2 000 personer, vilka nekats asyl, gömda i Sverige varav minst 500 barn. Förfarandet är lagstridigt men sanktionsmöjligheter saknas.

Vilka sanktionsmöjligheter är statsrådet beredd att vidta mot dem som obstruerar mot av regeringen fattade avvisningsbeslut?

1991/92:476 av *Sigrid Bolkéus* (s) till socialministern om försäljning av s.k. souvenirflaskor på svenska vingårdar:

I Överkalix ligger Symbios Kemi Teknik AB, mera känt som Braenna Vingård. Braennavinet är gjort på odlade svarta vinbär och började säljas i juni 1991.

Vingårdsbesök ingår i programmet som en del researrangörer erbjuder Norrbottens turister. Provsmakning kan erbjudas men ej försäljning på gården enligt lag.

Folkhälsoenheten på socialstyrelsen avslog ansökan om att få sälja små 4 cl souvenirflaskor enligt detaljhandelsförbudet där lagen ej gör skillnad på stora och små flaskor. Möjligheter till dispens kan inte heller ges.

Är socialministern beredd att verka för att lagen ändras så att små souvenirflaskor tillåts försäljas på svenska vingårdar och att dispensmöjligheter kan ges i väntan på en lagändring?

1991/92:477 av *Catarina Rönnung* (s) till statsrådet Bo Lundgren om regeringens bostadspolitik:

Byggindustrin med intilliggande branscher är en tung komponent i vårt näringsliv. Majoriteten småhus tillverkas i Småland. I Vetlanda kommun produceras mer än hälften av landets trähus. För närvarande upprätthåller småhusbranschen inte ens en miniminivå i produktionen. Inom byggsektorn har vi i dag en oacceptabelt hög arbetslöshet.I Jönköpings län går för närvarande 17,3 % av våra byggnadsarbetare arbetslösa. Regeringens obeslutsamhet och förhalande av förslag till låne- och subventionsregler hotar att rycka undan grunden för verksamheten. En regeringsföreträdares senaste utspel om att det Danellska utredningsförslaget inte är till fyllest väcker oro att förslag från regeringen ytterligare försenas.

Är statsrådet Lundgren beredd att ge ett snabbt besked om regeringens samlade syn på bostadspolitiken?

1991/92:478 av *Eva Zetterberg* (v) till justitieministern om hyresgästs ansvar för tidigare hyresgästs hyra:

En märklig dom i Svea hovrätt har fallit där en hyresgäst mist sitt kontrakt på grund av tidigare hyresgästs försummelser.

Den tidigare hyresgästen har ej betalat en skuld på 1 478 kr. Nuvarande hyresgäst har betalt skulden när han fått klart för sig att han var tvungen att göra det – dock tre dagar för sent.

Svea hovrätt anser – med stöd av hyreslagen – att denna summa är ett "icke obetydligt belopp" och att tre dagars försening är tillräckligt för att vräka hyresgästen. I sammanhanget bör också påpekas att hyresgästen inte från början varit klar över att han är tvungen att betala den förre hyresgästens skulder – vilket säkert är en vanlig föreställning i folks rättsmedvetande.

Förslag utreds just nu om att ändra hyreslagen på denna punkt.

När kommer hyreslagen att ändras i detta avseende?

16 § Kammaren åtskildes kl. 16.56.

Förhandlingarna leddes
av förste vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. 6 § anf. 38 (delvis),
av talmannen därefter t.o.m. 10 § anf. 101 (delvis) och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

LISBET HANSING ENGSTRÖM

/Barbro Karlsson

Begäran om debatt i en aktuell fråga

Vänsterpartiet begär en debatt om livsmedelspolitiken med anledning av speciellt två aktuella händelser.

* De utmanande prishöjningar på mejeriprodukter som mejeriindustrin har företagit under de senaste veckorna. Prishöjningar som kan göras enbart av den orsaken att mejeriindustrin är starkt monopoliserad. Så monopoliserad att man t.o.m. motarbetar intrång på det som man ser som "sin" marknad från mejeriföreningar inom den egna föreningsrörelsen.

Sverige håller på att inrätta sig efter en låg inflationstakt något som inte minst löntagarnas ansvarstagande har bidragit till. Denna strävan skall inte få slås sönder av en monopoliserad mejeriindustri.

* De oklara signaler som regeringen har gett vad gäller livsmedelspolitiken i stort och då speciellt i förhållande till EG. Ministrar i den borgerliga fyrpartiregeringen, t.o.m. från samma parti, ger uttryck för olika åsikter om hur regeringen skall förhålla sig till frågan om livsmedelspolitiken och ett eventuellt inträde i EG. Det verkar som regeringen har tappat greppet om livsmedelspolitiken.

En debatt i kring dessa frågor kan förhoppningsvis leda till klargöranden om regeringens livsmedelspolitik.

Vänsterpartiet kommer att företrädas av Annika Åhnberg i denna debatt.

Stockholm den 12 mars 1992
Annika Åhnberg (v)

Innehållsförteckning

Torsdagen den 12 mars

1 § Avsägelse 1
2 § Anmälan om kompletteringsval till arbetsmarknadsutskottet... 1
3 § Svar på interpellation 1991/92:91 om åtgärder mot narkotikasmuggling 1
Statsrådet Bo Lundgren (m)
Sten Andersson i Malmö (m)
Sverre Palm (s)
4 § Svar på interpellation 1991/92:100 om tullens narkotikakontroll vid en EG-anslutning 5
Statsrådet Bo Lundgren (m)
Sten Andersson i Malmö (m)
5 § Svar på interpellation 1991/92:104 om utvecklingen i Ryssland och i OSS 8
Utrikesminister Margaretha af Ugglas (m)
Hans Göran Franck (s)
Marianne Andersson (c)
Ingela Mårtensson (fp)
6 § Svar på interpellation 1991/92:110 om Sveriges utrikespolitiska syn på Palestinafrågan 15
Utrikesminister Margaretha af Ugglas (m)
Hadar Cars (fp)
Berndt Ekholm (s)
Kent Carlsson (s)
Bengt Hurtig (v)
Jan Andersson (s)
Jerzy Einhorn (kds)
Ingela Mårtensson (fp)
Göran Lennmarker (m)
7 § Svar på interpellation 1991/92:113 om det kurdiska folket..... 33
Utrikesminister Margaretha af Ugglas (m)
Berith Eriksson (v)
Kent Carlsson (s)
(forts. 9 §)
Ajournering 37
Återupptagna förhandlingar 37
Meddelande om debatt om regeringens livsmedelspolitik..... 37
Talmannen
8 § Muntliga frågor till regeringen..... 38
Talmannen
OB-tillägg 38
Monica Öhman (s)
Finansminister Anne Wibble (fp)

Vårdnadsbidrag 39
Birgitta Dahl (s)
Finansminister Anne Wibble (fp)
Sjukvårdens organisation 40
Johan Brohult (nyd)
Statsminister Carl Bildt (m)
Alliansfriheten 40
Pierre Schori (s)
Statsminister Carl Bildt (m)
Presidentvalet i USA 42
Annika Åhberg (v)
Statsminister Carl Bildt (m)
Videovåldet 43
Chatrin Pålsson (kds)
Statsminister Carl Bildt (m)
Lärarutbildningen 43
Lena Hjelm-Wallén (s)
Utbildningsminister Per Unckel (m)
Löntagarfonderna 44
Ian Wachtmeister (nyd)
Statsminister Carl Bildt (m)
Skogshögskolan i Garpenberg 45
Birgitta Hambraeus (c)
Arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund (c)
Arbetsgivaravgifterna 45
Gustaf von Essen (m)
Finansminister Anne Wibble (fp)
Sysselsättningsstöd 46
Elver Jonsson (fp)
Finansminister Anne Wibble (fp)
Mastersutbildningen 46
Ingvar Johnsson (s)
Utbildningsminister Per Unckel (m)
Arbetsmiljön i skolan 47
Eva Johansson (s)
Utbildningsminister Per Unckel (m)
Ajournering 48
Återupptagna förhandlingar 48
9 § (forts. från 7 §) Svar på interpellation 1991/92:113 om det kurdiska folket 48
Inger Koch (m)
Utrikesminister Margaretha af Ugglas (m)
Berith Eriksson (v)
Kent Carlsson (s)
Ingela Mårtensson (fp)
10 § Svar på interpellationerna 1991/92:95 och 97 om rasistiska organisationer, m.m. 53
Justitieminister Gun Hellsvik (m)

Margareta Viklund (kds)
Hans Göran Franck (s)
Maj-Lis Lööw (s)
Gullan Lindblad (m)
Elisabeth Fleetwood (m)
Ingela Mårtensson (fp)
11 § Svar på interpellation 1991/92:105 om barnhälsovården 69
Statsrådet Bo Könberg (fp)
Ewa Zetterberg (v)
12 § Hänvisning av ärenden till utskott 74
13 § Bordläggning 75
14 § Anmälan om interpellationer
1991/92:133 av Kent Carlsson (s) om dumpning av kärnreaktorer och kärnavfall 75
1991/92:134 av Jan Bergqvist (s) om miljöindex och gröna nationalräkenskaper m.m. 76
15 § Anmälan om frågor
1991/92:474 av Sten Andersson i Malmö (m) om förslag om förbud mot att ta barn i förvar 77
1991/92:475 av Sten Andersson i Malmö (m) om verkställigheter av avvisningsbeslut 78
1991/92:476 av Sigrid Bolkéus (s) om försäljning av s.k. souvenirflaskor på svenska vingårdar 78
1991/92:477 av Catarina Rönnung (s) om regeringens bostadspolitik 78
1991/92:478 av Eva Zetterberg (v) om hyresgästs ansvar för tidigare hyresgästs hyra 78
Bilaga 80

gotab 41088, Stockholm 1992